

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Viola Kratochvílová

Konstrukt češství jako součást mediálního textu:

vlastenectví a národní hrdost na stránkách MF

DNES v období od 1. ledna 2010 do 30. června 2010

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Viola Kratochvílová**

Vedoucí práce: **PhDr. Otakar Šoltys, CSc.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

KRATOCHVÍLOVÁ, Viola. Konstrukt češství jako součást mediálního textu: vlastenectví a národní hrdost na stránkách MF DNES v období od 1. ledna 2010 do 30. června 2010. Praha, 2011. 145 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Otakar Šoltys, CSc.

Abstrakt

Tato práce se soustředí na konstrukci češství a české národní identity v současném tisku (MF DNES leden – červen 2010), na problematiku nahlíží pomocí diskurzivní analýzy, neboť ta je vhodná zejména pro volnost, kterou nabízí v definici zkoumaných kategorií.

Cílem této práce je najít pravidelnosti, které v novinových textech opakovaně prozrazují český charakter, které jsou projevy české národní identity, českého vlastenectví, češství. V těchto otázkách nemůže poskytnout absolutně platné odpovědi, protože jde o neustále se vyvíjející komplex jevů. Umožňuje ale nahlédnout z nové perspektivy současná média a tím i odraz společnosti, který z nich přijímáme.

V tomto pojednání se nejprve seznámíme s historickým náhledem na problém češství a české identity, představíme nejdůležitější české autory jako Karla Čapka nebo Tomáše G. Masaryka, kteří se nad danou tematikou zamýšleli. S pomocí těchto a dalších úvah sestavíme hlavní rysy českého charakteru, které následně budeme hledat v různých rovinách současného tisku. Důležitými východisky bude např. teorie ideologického čtverce Teun van Dijka nebo mytologie Jacka Lula.

Abstract

The thesis is focused on construction of Czech national identity in press (MF DNES January - June 2010). It describes this complex problem in the way of discourse analysis. Therefore, there is not used special or particular research method, because the

subject of matter is approached and thought by ontological and epistemological assumptions behind it.

The objective of the work is find system, which characterizes construction of Czech national identity, Czech patriotism and Czech character. There must be emphasized that it is not providing absolute answers to the specific problem, but enable us to understand the conditions behind it.

First of all, there is shown thinking about Czech national identity from the historical point of view. There are described presumptions of Czech identity and character from the times of Karel Čapek and Tomáš G. Masaryk. Secondly, there is shown contemporary discourse through the study of different levels of the media text, the concepts of Teun van Dijk or Jack Lule are involved.

Klíčová slova

Češství, národní hrdost, národní identita, národní charakter, zpravodajství, MY vs. ONI

Keywords

czech, national pride, national identity, national character, news, WE vs. THEM

Rozsah práce: 218 396 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného ani stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20.5. 2011

Viola Kratochvílová

Poděkování

Za pomoc a rady, trpělivost a ochotu bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce panu PhDr. Otakaru Šoltysovi, CSc. a panu ThLic. Vladimíru Šilerovi. Za podporu při tvorbě tezí děkuji také panu profesorovi PhDr. Janu Jirákoví, Ph.D., mému muži a rodině děkuji za cenné diskuse a výdrž.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT:

Příjmení a jméno diplomanta: Petrášová Viola	Razítko podatelny: katedra mediálních studií IKSŽ UK FSV k rukám Doc. PhDr. Jana Jiráka, Ph.D.
Imatrikulační ročník diplomanta: 2008	
E-mail diplomanta: oups@seznam.cz	
Studijní program/studijní obor: Mediální a komunikační studia/ Mediální studia (magisterský obor)	

Předpokládaný název práce v češtině:

Konstrukt češství jako součást mediálního textu: vlastenectví a národní hrdost na stránkách MF Dnes v období od 1. ledna 2010 do 30. června 2010

Předpokládaný název práce v angličtině:

A construct of Czech as a part of a media text: Czech Patriotism and the National Pride in MF Dnes from January 1st 2010 till June 30th 2010

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012):

ZS 2010

Pedagog, s nímž byly teze konzultovány (příjmení, jméno, pracoviště – vzor: Mocnář, Karel, KMS IKSŽ UK FSV):

Jirák, Jan, KMS IKSŽ UK FSV

Šoltys, Otakar, KMS IKSŽ UK FSV

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (rozsah do 1800 znaků):

Tématem národní hrdosti a vlastenectví se zabývalo již mnoho autorů. Jedním z nich je i Miroslav Hroch, jehož publikace budou pro mojí práci důležitým východiskem. Stejně tak podstatný je pro téma češství Ladislav Holý nebo Petr Fidelius. Jejich práce jsou komplexními materiály, nicméně konkrétními projevy národní hrdosti v současných mediálních textech se nezabývají. Předmětem zkoumání a námětem k přemýšlení v mé práci bude vlastenectví a národní cítění jako prvek, jenž je přítomen při tvorbě a zpracování každodenních zpráv. Bude zde nahlížen jako součást struktury jednotlivých jazykových, ale i obrazových rovin novin. Zajímat mě bude různá míra zapojení těchto možná nevědomých tříd našeho myšlení v různých oblastech zpravodajství, ale i v různých rovinách užitých prostředků.

Předpokládaný cíl diplomové práce, původní přínos autora diplomové práce ke zpracování tématu, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (rozsah do 1800 znaků):

Cílem této diplomové práce je odhalení alespoň části stavebních principů, které tvoří určitý obraz světa, odhalení konstruktů češství nebo Čecha, vymezení souvislostí s konceptem "my vs. oni", to vše v jednotlivých rubrikách Mladé Fronty DNES. Cílem je rozkrýt různou míru zapojení těchto konstruktů v různých rubrikách novin (domácí zpravodajství, zahraniční zpravodajství, ekonomika, sport, kultura). Budu se také snažit zjistit nakolik a zda se vůbec etos vlastenectví podílí na celkovém vyznění zpráv v Česku.

Téma národní identity a hrdosti považuji v našich kulturních podmínkách za

velmi důležité, snad právě proto, že je často opomíjené a nebo dokonce považováno za neexistující. Vehementní popírání vlastenectví v současném Česku se mi zdá naopak jeho podporováním. Propojení tohoto námětu se současným mediálními texty se mi tak zdá velmi aktuální a věřím, že může přinést mnoho zajímavých poznatků. Domnívám se, že způsob, jakým média předkládají informace, může odrážet i hlubší, na první pohled neznatelné koncepce, mezi které vlastenectví v současné době jistě patří.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Obsah

1. Úvod

2. Vlastenectví a národní hrdost

2. 1. Definice pojmů

2. 2. Národ a nacionalismus

2. 2. 1. Historický vývoj české národní identity (fenomén, související se vznikem národních států a jeho vývoj ve společenských změnách České republiky)

2. 2. 2. Proměny národní identity s globalizací (jak se tento jev mění se všudypřítomnou globalizací?)

2. 2. 3. Český člověk v Evropě (Jsou Češi vlastenci nebo Evropani? Má současný Čech pocit národní identity?)

3. Diskurzivní analýza textů jednotlivých rubrik MF DNES

3. 1. O metodě a podkladovém materiálu (charakteristika metody a vymezení analyzovaného materiálu. Rozlišení základních rubrik Mladé Fronty DNES)

3. 2. Koncepty zpracování mediálních textů a jejich aplikace do rámce národní hrdosti

3. 2. 1. Binární opozice (tři druhy chápání z různých hledisek - politických, ekonomických, legálních, sociálních, kulturních)

3. 2. 2. Ideologický čtverec, my vs. oni (existuje uvnitř mediálních textů vzorec češství (my) a kdo jsou oni?)

3. 2. 3. Žurnalistické mýty (mýtus oběti, podvodníka, hrdiny a další ve vztahu k české hrdosti)

3. 2. 4. Generalizace, příklad, kontrast (možné způsoby tvorby významu)

3. 2. 5. Intertextualita (odkazy k jiným textům)

3. 3. Jazykové prostředky (jaká slova jsou použita k vyjádření konceptu)

3. 3. 1. Eufemismy

3. 3. 2. Synekdochy

3. 3. 3. Expresiva

4. Sémiotická analýza fotografií jednotlivých rubrik MF DNES

4. 1. O metodě a podkladovém materiálu (charakteristika metody a vymezení analyzovaného materiálu)

4. 2. Pravidelnosti ve zpracování ve vztahu k české identitě (Vypovídají fotografie o strukturách češství? V čem se tento konstrukt projevuje?)

5. Češství a národní hrdost jako součást mediálních textů

5. 1. Shrnutí zjištěných principů

5. 1. 1. Domácí zpravodajství

5. 1. 2. Zahraniční zpravodajství

5. 2. 3. **Ekonomika**

5. 2. 4. **Kultura**

5. 2. 5. **Sport**

6. **Závěr**

7. **Poznámkový aparát**

8. **Seznam použité literatury a pramenů**

9. **Seznam příloh a přílohy**

Vymezení podkladového materiálu (např. analyzované tituly a období, za které budou analyzovány) **a metody (techniky) jeho zpracování:**

Ve své práci budu analyzovat texty Mladé Fronty DNES v období od 1. ledna 2010 do 30. června téhož roku. Budu se zabývat rubrikami Domácí zpravodajství, zahraničí zpravodajství, ekonomika, sport a kultura. Zajímat mě budou jak psané texty tak fotografie, které je budou doplňovat, případně nahrazovat. Metodou zpracování bude diskurzivní analýza, doplněná prvky analýzy sémiotické. Diskurzivní analýzu považuji za nejvhodnější při pátrání po vzorcích v užívání jazyka. Nepředpokládá totiž definici hledaných kategorií předem, ale nechává se vést textem. Sémiotická analýza obohatí zkoumání psaných textů, navíc bude ale hlavní metodou v případě studia takových mediálních sdělení, jejichž podstatou jsou vizuální kódy.

Při zpracovávání textů a identifikaci jejich konkrétních vzorců se budu mimo jiné soustředit na koncepty binární opozice, Ideologického čtverce Theuna van Dijka nebo žurnalistické mýty Jacka Luleho.

Základní literatura (nejméně 10 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

ANDERSON, Benedict. Představy společnosti. Úvahy o původu a šíření nacionalismu. Praha : Karolinum, 2008. 276 s.

Kniha rozvíjí teorii o tom, že národ je společstvím vzniklým v představitosti. Na tu mají utvářející vliv moderní komunikační technologie od knihtisku, přes literaturu až po žurnalistiku. Národ nevzniká v kontinuálním čase historie, ale v představách jednotlivců v mechanizovaném čase moderního světa.

DIJK, T. A. van. Ideology: A Multidisciplinary Approach. London : Sage Publications, 1998.

Autor ve své známé práci rozpracovává koncept ideologie a zasazuje ho mezi rámec vědomí, společnosti a diskurzu. Ideologii definuje jako formu sociálního vědomí a považuje ji za základ sociální reprezentace skupiny.

FIDELIUS, Petr. Řeč komunistické moci. Praha : Triáda, 2002. 216 s.

Autor hledá pravidelnosti a principy, na jejichž základě jsou stavěny komunistické novinové texty Rudého práva. Knížka sestává ze tří textů, věnujících se sémantickému rozboru komunistického jazyka a vyzdvihuje pojem „lid“ jako klíčový pro pochopení všeho ostatního.

GELLNER, Ernest: Národy a nacionalismus. Praha : Hřibál, 1993.

Kniha obsahuje autorovy názory na nacionalismus, jeho vznik, různé jeho typy. Zajímají ho ale především současné projevy a budoucnost nacionalismu.

Propojuje ve své knize filozofii se sociologií i antropologií.

HOLÝ, Ladislav. Malý český člověk a skvělý český národ : národní identita a postkomunistická transformace společnosti. Praha : SLON, 2001. 209 s.

Kniha analyzuje na historickém a literárním pozadí vztah mezi českým národem a státem po pádu komunismu. Zabývá se symbolickými reprezentacemi češství a jejich vlivem na nové společenské uspořádání. Chápe národní identitu jako opozici vůči těm, které vnímáme jako ty druhé.

HROCH, Miroslav, BAKEŠOVÁ, Alena. Pohledy na národ a nacionalismus : čítanka textů. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 451 s.

Čítanka se snaží nabídnout čtenáři to nejdůležitější, co bylo o národu a nacionalismu napsáno. Je souborem mnoha textů autorů různých národností a snaží se na fenomén národa pohlížet optikou různých oborů a tím i úhlů pohledu.

HROCH, Miroslav. Národ jako kulturní konstrukt? IN Lidé města : revue pro etnologii, antropologii a etnologii komunikace, č. 3/17 (2005) 1212-8112

HROCH, Miroslav. Národní tradice a identita. IN Lidé města : revue pro etnologii, antropologii a etnologii komunikace, č. 1/13 (2004), s. 3-22 1212-8112

KREJČÍ, Jaroslav. O češství a evropanství : o českém národním charakteru. (1. díl) Ostrava : Amosium servis, 1993. 183 s.

Úvahy o češství a evropanství se snaží v mnoha jednotlivých aspektech odpovědět na současné otázky spojené s transnacionalitou, zároveň se ale vrací i k dialogům o češství po roce 1918. Soubor obsahuje pasáže kritické k české povaze, snaží se ale jít do hloubky a objevit původ těchto charakteristik.

KŘEN, Jan. Historické proměny češství. Praha : Karolinum, 1992. 112 s.

Soubor dvou textů z různých období. První, „Historické proměny češství“, vztahující se k mému tématu úžeji, pochází z roku 1988 a je snahou o shrnutí vývoje české identity v průběhu historického vývoje českých zemí až do současnosti.

LULE, Jack. Daily News, Eternal Stories : The Mythological Role of Journalism. New

York : Gullford Press, 2001.

Autor v knize popisuje archetypální příběhy, které jsou věčnou součástí zpráv. Rozlišuje tak příběh o oběti, o obětním beránku, o hrdinovi, o dobré matce, o padouších, o vzdáleném světě a o povodni (katastrofě). Tyto mýty jsou základem hodnot naší kultury a média neustále potvrzují jejich platnost.

PLICHTA, Dalibor. Národ a národnost v čase globalizace. Praha : Job publishing, 1999.

Autor se ve své práci zabývá ideou národa a vlastenectví v době globalizace. Kniha obsahuje definice pojmů národ, vlastenectví a nacionalismus, zabývá se národními státy. Zároveň na podkladu historického exkurzu zkoumá vztahy mezi Čechy a Němci. Hypertématem celé knihy je však globalizace a její vztah k národům.

RÖHRICH, Alex. Ideologie, jazyky, texty : analýza a interpretace textů Rudého

práva z roku 1953 a 1975 a Práva z roku 1997. Liberec : Bor, 2008. 251 s.
Práce interpretuje novinové články Rudého práva z let 1953 a 1975 a Práva z roku 1997. Hledá ideologii vyjádřenou jazykovými prostředky, zároveň se snaží poskytnout interpretační inspiraci při čtení novin.

SCHLESINGER, Philip. Media, state and nation : political violence and collective identities. London : Sage Publications, 1991. 202 s.

V této knize autor představuje základní tématam která poznamenala politický život současnosti. Jsou jimi násilí a terorismus, vztah mezi západní Evropou a ideologickým blokem komunismu anebo rozpor národních a evropských identit. Autor se mimo jiné zabývá tím, jakou roli hrají média v utváření těchto konceptů.

ČERNÝ, Jiří, HOLEŠ, Jan. Sémiotika. Praha : Portál, 2004. 363 s.

Publikace je základní literaturou ke studiu sémiotiky, vymezuje tento obor a jeho zájem. Zároveň objasňuje základní pojmy, vývoj studia znakových systémů a nabízí řadu příkladů fungování sémiotiky v praxi.

ECO, Umberto. Teorie sémiotiky. Brno : Janáčkova akademie múzických umění, 2004, 407 s.

Knih původně z roku 1976 je základní odbornou literaturou v oboru sémiotiky. Je nejen učebnicí základních pojmů a vztahů, ale nabízí také pohled na sémiotiku z širšího kulturního kontextu, zdůrazňuje člověka jako tvůrce znaku a významu.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

AL-AMEL, Jan: Vytváření obrazu národa. Praha, 1993, FSV, bakalářská práce, obhájena 1994.

VONDRA, Pavel: "My vs. Oni" jako určující koncept amerického zahraničního zpravodajství. Praha, 2001, FSV.

SCHEINOST, Miroslav: Národ jako sociologická kategorie. Praha, 1973, FF, diplomová práce.

ZATLOUKALOVÁ, Eliška: Prezentace sportu v národním kontextu. Praha, 2007, FSV, bakalářská práce.

Datum / Podpis studenta

3. 2. 2010

.....

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ (včetně části, kterou vyplňuje institut!), **PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV.**
PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TUTO ČÁST VYPLŇUJE INSTITUT:			
Vyjádření IKSŽ: Vedení IKSŽ teze projednalo na svém zasedání dne		Schváleno ☐	
..... s tímto výsledkem:		Neschváleno ☐	
Důvody případného neschválení práce		Téma je již zpracované ☐	
		Špatně formulované téma a cíl ☐	
		Špatně zvolená metoda práce ☐	
		Nedostatečná rešerše literatury ☐	
		Nevhodně zvolené prameny ☐	
		Nedostačující úroveň tezí ☐	
		Jiné	
		
		..	
		
		
		
Navržený vedoucí práce	Souhlas vedoucího práce navrženého vedením institutu	Příjmení a jméno	Datum /Podpis
	
	
Návrhy na konzultanty (v případě, že takové návrhy z jednání vedení IKSŽ vyplynou)		Příjmení a jméno	Příjmení a jméno
	
	
Schválené teze převzal/a student/ka		Příjmení a jméno	Datum /Podpis
	
	
Návrhy na oponenta: Vedení IKSŽ na svém zasedání dne navrhlo, aby předloženou práci oponoval/a:		Příjmení a jméno	
		
		

Obsah

Úvod.....	3
1. Národní hrdost, češství, národní charakter a povaha.....	5
1.1 Národní identita.....	6
1.2 Nacionalismus a národní identita.....	8
1.3 Jazyk.....	10
2. Historický vývoj české národní identity.....	11
2.1 Národní povaha na počátku 20. století	14
2.1.1 Karel Čapek.....	15
2.1.2 Tomáš G. Masaryk.....	16
2.2 Proměny národní identity s globalizací, národní povaha na počátku 21. století.....	18
2.2.1 Erazim Kohák	20
3. Konkrétní znaky národní povahy.....	21
4. Diskurzivní analýza textů jednotlivých rubrik MF DNES.....	24
4.1 O metodě a podkladovém materiálu	24
4.1.1 Rubriky.....	24
4.1.2 Diskurzivní analýza	25
4.2 Koncepty zpracování mediálních textů a jejich aplikace do rámce národní hrdosti	30
4.2.1 Ideologický čtverec a binární opozice	31
4.2.2 Žurnalistické mýty ve vztahu k české hrdosti.....	33
4.2.2.1 Základní zpravodajské mýty podle J. Lula.....	34
4.3 Lingvistické způsoby tvorby významu	35
4.4 Formální prostředky tvorby významu	37
4.4.1 Jednotlivé kategorie Gunthera Kressa a Theo van Leeuwena	38
5. Česká povaha na stránkách MF DNES.....	39
5.1 Vlastenectví.....	41
5.1.1 Titulní strana	41
5.1.2 Téma Dnes	42
5.1.3 Z domova	43
5.1.4 Ze světa.....	45
5.1.5 Kultura.....	45
5.1.6 Sport	45
5.2 Česká povaha a vztah Čechů k sobě	49
5.2.1 Titulní strana	50
5.2.2 Téma Dnes	52
5.2.3 Z domova	54
5.2.4 Ze světa.....	58
5.2.5 Ekonomika	59
5.2.6 Kultura.....	62
5.3 Česká nedůvěra v politiku a cynismus.....	64
5.3.1 Titulní strana	64
5.3.2 Téma Dnes	65
5.3.3 Z domova	66
5.4 Komunismus	70
5.4.1 Titulní strana	70
5.4.2 Téma Dnes	71
5.4.3 Z domova	72

5.4.4	<i>Ze světa</i>	72
5.4.5	<i>Ekonomika</i>	74
5.4.6	<i>Kultura</i>	75
5.5	Středovost a neochota vzít na sebe zodpovědnost, tendence zůstat „na půl cesty“.....	77
5.5.1	<i>Titulní strana</i>	78
5.5.2	<i>Téma Dnes</i>	79
5.5.3	<i>Z domova</i>	81
5.5.4	<i>Ekonomika</i>	82
5.5.5	<i>Kultura</i>	83
5.6	Koncept MY vs. ONI na stránkách MF DNES.....	84
5.6.1	<i>Vztah ke Slovensku</i>	84
5.6.1.1	Titulní strana.....	84
5.6.1.2	Z domova.....	84
5.6.1.3	Ze světa.....	85
5.6.1.4	Ekonomika.....	86
5.6.1.5	Sport.....	87
5.6.2	<i>Vztah k USA a Rusku</i>	89
5.6.2.1	Téma Dnes.....	89
5.6.2.2	Ze světa.....	91
5.7	Vztah k Evropě.....	94
5.7.1	<i>Titulní strana</i>	94
5.7.2	<i>Ekonomika</i>	95
5.7.3	<i>Kultura</i>	96
5.7.4	<i>Sport</i>	96
5.8	Ostatní témata.....	97
6.	Sémiotická analýza fotografií v MF DNES.....	100
6.1	MY vs. ONI.....	100
6.2	Vlastenectví a národní hrdost.....	103
6.3	Sportovní národní hrdost.....	106
6.4	Ostatní.....	108
7.	Dílčí závěry – češství a česká povaha v jednotlivých rubrikách MF DNES.....	109
7.1	Titulní strana.....	109
7.2	Téma Dnes.....	109
7.3	Z domova.....	110
7.4	Ze světa.....	110
7.5	Ekonomika.....	111
7.6	Kultura.....	112
7.7	Sport.....	112
	Závěr.....	115
	Summary.....	118
8.	Seznam použité literatury a dalších pramenů.....	119
9.	Seznam příloh.....	123

Úvod

Ve své práci se budu zabývat projevy české povahy, které je možné najít v současném tisku. Zajímat mě budou také kategorie vlastenectví a národní hrdosti, primárně je pro mě ale důležité odhalit jakékoli – třeba i právě opačné – rysy českého charakteru, které nám média předkládají. Nemyslím si, že novináři cíleně vkládají do svých textů skryté prvky, domnívám se spíše, že se svým způsobem neubrání vlivům společenského klimatu, ve kterém své texty píší; že zkrátka píší určitým způsobem proto, že jsou součástí české společnosti, že jsou Češi.

Budu se tak snažit odhalit alespoň část stavebních principů, které pomáhají stvořit právě takový obraz světa, který známe. Zajímat mě bude jakýkoli detail, prozrazující přítomný konstrukt češtví nebo české povahy na stránkách Mladé fronty DNES. Zaměřím se na různou míru zapojení těchto pravidelností v jednotlivých zpravodajských rubrikách, budu se věnovat jak psanému textu, tak fotografiím.

Výchozí metodou pro mě proto bude jak analýza diskurzivní, tak sémiotická. Diskurzivní analýzu považuji za nejvhodnější především pro její multidisciplinární charakter a volnost, kterou její použití dává v definici zkoumaných kategorií. Semiotická analýza pak bude hlavní metodou při zkoumání souvisejících fotografií.

Češtvím rozumím koncept uvědomění si vlastního národa, vlastenectví je pro mě láskou k vlasti, citem. Česká povaha či charakter je pak souhrn vlastností, které si přisuzujeme nebo nám jsou přisuzovány. Všechny tyto pojmy najdeme v díle mnoha významných myslitelů, snad proto, že jde o přirozenou součást otázky nejdůležitější – kdo jsem? Ferdinand Peroutka, Karel Čapek, Tomáš G. Masaryk, Václav Havel, ti všichni a mnoho dalších se snažili přijít na to, jací jsme my, Češi. Zajímala je však také otázka, je-li vůbec národní charakter skutečný, existující model chování či myšlení, neboť vždy musí přece nutně směřovat ke zevšeobecnění. Člověk je vždy hlavně člověkem a sám sebou a až potom můžeme přemýšlet o kategoriích národa. S tímto názorem se nedá než souhlasit, zároveň si ale nemyslím, že česká povaha je koncept nesmyslný. Význam má určitě právě v hledání odpovědí na nejrůznější otázky po smyslu věcí nebo jen na obyčejné „proč“? Národní hrdost není konec konců jen hrdostí národní, ale hrdostí obecnou, stejně jako vlastenectví v sobě nutně ukrývá lásku a zodpovědnost.

Dosavadní zpracování tohoto námětu je buď spíše filozofické, anebo problematiku posuzuje více z historického hlediska. Obě tyto cesty jsou pro mě také důležité, největší část mé práce ale bude věnována projevům české povahy v současném tisku, protože předpokládám, že právě tady, v každodenním zpravodajství, najdeme zcela aktuální a přítom opakující se tendence v zobrazování věcí a problémů, sama sebe i vztahů k ostatním.

Ve své práci se neubráním jistému zjednodušení, které je nutné především v definici českého charakteru. O daném jevu by bylo možné vést dlouhé diskuse a psát odborné statě, předkládaná práce ale neaspiruje na to stát se ucelenou prací politologickou ani sociologickou. V úvodní části se budu snažit konstrukt češství, vlastenectví a národní povahy vymezit jen zjednodušeně, neboť větší důležitost přikládám samotné analýze konkrétních projevů v médiích.

Z českých autorů, zabývajících se problematikou češství a národní hrdosti, jmenujme například Miroslava Hrocha, Ladislava Holého nebo Jaroslava Krejčího, jejichž práce jsou pro můj výzkum stěžejní. Nesmíme ale zapomenout na již zmíněného Čapka nebo Masaryka, díky kterým je možné se na tuto oblast dívat s nadhledem.

Tato práce je členěna na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se seznámíme s pojmy národní identita, povaha, charakter či hrdost a také s historickým vývojem národní identity, na základě prací už zmíněných autorů potom sestavíme předpoklady české povahy. Poté popíšeme zkoumaný materiál a použitou metodu a zdůrazníme pro nás důležité koncepty zkoumání médií. V praktické části pak budeme na základě zjištěných, opakujících se témat analyzovat konkrétní projevy české povahy v MF DNES. Zjištěné informace shrneme v dílčích závěrech a posoudíme tak různou míru zapojení rubrik MF DNES v konstrukci češství, celková zjištění práce popíšeme v Závěru.

Cílem této práce by měl být soubor poznatků o tom, jakým způsobem a pomocí jakých prostředků je v současném tisku budován obraz Čecha a české povahy. Za podstatné považuji především to, jak Češi sami sebe vidí a prezentují v médiích a vůči komu a čemu se nejvíce vymezují, jaké jsou základní představy o naší společnosti a je-li v nich přítomen étos češství a vlastenectví.

1. Národní hrdost, češství, národní charakter a povaha

O tom, co je to národní charakter (povaha), přemýšlelo přede mnou už mnoho jiných a také toho hodně napsali. Základní otázkou, kterou si kladli všichni, bylo, zda je vůbec možné charakter národa zachytit. Je zřejmé, že národní charakter se musí vyvíjet spolu s tokem dějin, ale i spolu s lidmi, kteří jsou jeho nositeli. A i když „šaty dělají člověka“, bylo by stejně unáhlené posuzovat národní charakter jen podle viditelných znaků, podle jeho tradic zabalených v národním kroji, jako soudit člověka jen podle jeho svršků.

Abychom ale vůbec mohli posuzovat něco jako národní charakter a identitu, je nutné určit, co je vlastně předmětem našeho zájmu. Je to koncept národa českého, koncept, představující „společenství lidí hovořících stejným jazykem a sdílejících společnou kulturu“¹. Paradoxní je, že toto pojetí českého národa reálně vzniklo teprve v 19. století za národního obrození. V rámci českého národního charakteru je ale národ vnímám jako entita přirozeně a nepřetržitě existující od počátku dějin, putující v čase.²

I když při posuzování projevů národního charakteru je zřejmě nevyhnutelné si ho vymežit konkrétními pojmy, považuji za důležité zmínit, že národ nikdy nelze charakterizovat pouze tím, čím právě teď je, jako spíš tím, v co se proměňuje. Kultura národa, jeho ideje, vůle, moudrost načerpaná z dějinných událostí, to jsou složky, kolem kterých se národní charakter tvoří. Jsou ale pochopitelně neustále proměňovány, diskutovány a znovuvytvářeny současností. Proto je nutné uvědomit si, že celek, který představují, není jednotný, ale že jde spíš o změť navzájem se popírajících i doplňujících hodnot³.

Češství je podle slovníku spisovné češtiny českým národním uvědoměním⁴. Češství je tím, na co je vlastenec hrdý – je uvědoměním si jazyka, historie a vlasti. Schémata češství jsou součástí našich představ o sobě samém a o českém národu. Národní povaha může narozdíl od češství obsahovat i takové rysy, na které hrdí být nemusíme.

národ a národní stát není jedno a totéž Masarykův konstrukt československého národa se ovšem ukázal jako historický kolosální omyl. Podobně jako konstrukt jugoslávského národa. Výraz národ např. v USA znamená něco naprosto jiného než v Evropě. Tam jde spíš o onu federaci. Národní hrdost je hrdost na americké občanství. To je něco zcela jiného, než o čem mluvíte.

¹ HOLÝ, Ladislav: *Malý český člověk a skvělý český národ*. naklad. Praha : SLON, 2010. s. 119.

² HOLÝ, o.c., s. 119.

³ HOLÝ, o.c., s. 197.

⁴ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha : Academia, 2007. s. 49.

1.1 Národní identita

Pojem identita vychází z latinského *identicus* a znamená stejný, totožný. Obecně je to jednota vnitřního psychického života a jednání, která bývá též nazývána autentickým bytím⁵. V dnešní době, kdy se celá Evropa sjednocuje v rámci Evropské unie, je identita častým tématem nejrůznějších zkoumání. Právě média jsou pak prvním místem, kde se případný strach ze ztráty národní nebo kulturní identity projeví.

Proces identifikace, neboli ztotožnění, je způsob, jak určit vlastní identitu, je to přirozené hledání svojí definice, touha někam patřit a také se odlišit a vymezit. Můžeme se ztotožnit s národem, městem kde žijeme, politickou ideou, vědeckým nebo náboženským výkladem světa, televizním hrdinou, životním stylem apod.

Dnes se nabízí spousta nových orientačních bodů, ke kterým se člověk může vztahovat. Objevují se nové možnosti identifikace a jednou z nich je identifikace s Evropou. Jednou ze základních kulturních i politických jednotek života lidí je ale pořád národ a stát. Proto i národní identita podle mě není něco přežitého, něco, co bychom měli rychle vyměnit za identitu evropskou. Její důležitou funkcí je utváření toho, za co se máme, národní identita definuje, kým jsme.

Důležitým prvkem přemítání o národní identitě je to, jak se vidí sami představitelé národa. Nutno dodat, že pro ty je národní charakter nadčasový a nevnímají ho jako proměnnou. Má integrující funkci a „projektuje nový konsensus v národě“⁶. Aby se ale vůbec dalo nahlížet na sebe sama, je nutné vymezit také to, co já nejsem. Identita obecně je tak vždy konstruována jako opozice k těm, které vnímáme jako „ty druhé“ – ke kulturám a politickým entitám, k nimž nepatříme.⁷

Vyvstávají proto různá hodnocení sebe sama v závislosti na tom, kdo byl v té či oné době historie Čechům nejbližší. Během národního obrození a za první republiky podléhal srovnání s Čechem Němec, po vyhnání Němců po druhé světové válce Slovák. Od roku 1945 národní identitu definoval také vztah k Rusům. Dnes, kdy se Česká

⁵ ROUBAL, Ondřej. Když se řekne identita - regionální identita I. *SOCIOweb* [online]. 2003, 1, 9, [cit. 2011-05-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.socioweb.cz>>.

⁶ KREJČÍ, Jaroslav: *O češství a evropanství*. Ostrava : Amosium servis, 1993. s. 40.

⁷ VLACHOVÁ, Klára; ŘEHÁKOVÁ, Blanka. Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie. In *Sociologické studie*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2004. s. 11.

republika stává součástí Evropy, posuzujeme sami sebe v souvislostech evropských a stále aktuální je srovnání se Slováký.

Holý píše, že podle Čechů je Čechem ten, kdo žije na českém území a mluví česky. Jakmile člověk žije mimo Českou republiku, není plně vnímán jako Čech. Tvrdí také, že když lidé hovoří o tom, co znamená být Čechem, zmiňují tři kritéria: narodit se v Čechách, mít češtinu za mateřský jazyk a mít české rodiče⁸. Z prvního tvrzení je zřejmé, že Češi považují za svého krajana jen toho, kdo se plně podílí na životě české společnosti.

Podle Krejčího národní identita spočívá v jednotném území, ve společné řeči, společných institucích a vládě, v jednotném dějinném původu. Dále zmiňuje „relativně shodnou hodnotovou orientaci příslušníků národa, jejich hrdost na úspěchy a smutek nad neúspěchy v dějinách a společnou víru v růst národa v budoucnosti“⁹. Cílem identity tak má být úsilí o národ, o jeho charakter, spolubytí s jinými národy, kultura v lidech samotných.¹⁰ Identita se podle něho vyjadřuje slovem „já“, národní identita pak slovem „my“.

⁸ HOLÝ, o.c., s. 71

⁹ KREJČÍ, o.c., s.17.

¹⁰ KREJČÍ, o.c., s.17.

1.2 Nacionalismus a národní identita

Dle slovníku spisovné češtiny lze nacionalismus chápat ve dvojitým významu. Buď jako vlastenectví, nebo jako „politický směr, ideologii, jednostranně zdůrazňující význam národa jako nadřazené společenské jednotky“¹¹. Jak vyplývá už z pouhého heslovitého záznamu, nacionalismus jako takový je oproti vlastenectví chápán jako negativní jev, jako otevřená nenávisť vůči jiným národům, netolerance.

Češi o sobě tvrdí, že s nacionalismem „nemají nic společného“¹², necítí se ohroženi a „nepotřebují otevřeně prosazovat své češství“¹³. Holý se ale domnívá, že český nacionalismus je jen zastíněn dobře viditelným nacionalismem slovenským. Mnozí Češi ho pak právě jeho popíráním spíše dávají najevo. „Nacionalismus je cosi, co postihuje druhé - Slováky, Maďary, Srby. Popírání českého nacionalismu je součástí konstrukce pozitivního obrazu českého národa, neboť nacionalismus, ať už jako militantní hnutí nebo jako nenávisťný národní cit, má jednoznačně negativní konotace“.¹⁴

Důvodem k popírání nacionalismu v Čechách je pak možná to, že od roku 1918 byli Češi vždy považováni za dominantní národ a neměli potřebu se dožadovat své autonomie a sebeurčení.¹⁵ Hrdost Čechů na stát jako takový je však nízká, identifikace s ním je dokonce často považována za negativní hodnotu. Důvodem nedostatečného ztotožnění se státem by podle Holého mohl být pozůstatek pocitu cizosti ve vlastním státě, který se v Čechách usadil za Rakouska-Uherska a následně za komunismu.¹⁶

Podle Holého však národní identitu obecně utvářejí dva protichůdné směry, kde ten první je nacionalistický. Čecha vidí jako součást národa a jako typickou ukázkou národního charakteru. Druhý diskurs hlásí naopak hodnoty individualismu a jednotlivce vidí jako samostatnou osobnost. Tyto dva diskursy si sice zčásti odporují, ale zároveň se i doplňují. Například v dobách národních krizí se do popředí dostávají hodnoty nacionalistického směru. Identitu pak tvoří právě jejich neustálá reartikulace.¹⁷

¹¹ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha : Academia, 2007. s. 193.

¹² HOLÝ, o.c., s. 186.

¹³ HOLÝ, o.c., s. 186.

¹⁴ HOLÝ, o.c., s. 186.

¹⁵ HOLÝ, o.c., s. 14.

¹⁶ HOLÝ, o.c., s. 186.

¹⁷ HOLÝ, o.c., s. 197

Pokud se Češi skutečně nedostatečně identifikují se svým státem, pak to rozhodně neplatí v dobách různých významných sportovních událostí. Zejména mezinárodní soutěže byly odedávna oblastí, ve které Češi chtěli vyjádřit národní cítění a také to naplno dělali. Zřetelně patrná je tato tendence za vlády komunismu, kde bylo možná sportovní klání jedinou příležitostí, kde lidé mohli svobodně vyjádřit svoje preference. Holý zmiňuje protisovětské vystoupení po potlačení Pražského jara v dubnu 1969 poté, co československý hokejový tým porazil Sověty.¹⁸

Dnes, kdy už si ve své zemi vládeme sami, sportovní vlastenectví přetrvává. Jsou Češi skutečně vlastenci jen sportovní? Zdá se mi, že i při dnešních zápasech Česka proti Rusku v mnohých z nás přetrvává stará ukřivděnost, možné ale je, že to s hokejem nemá nic společného.

¹⁸ HOLÝ, o.c., s. 79.

1.3 Jazyk

Jedním z prvků národní identifikace je i jazyk. E. Kohák se například domnívá, že dnes se mluví prakticky anglicky, a i když pro něj jazyk není nepostradatelným prvkem češství, obává se, že jeho souvislé zjednodušování vede i ke ztrátě povědomí lidí o češství jako takovém¹⁹. Jazyk jako součást kultury by se měl velebit, měl by být pro Čecha něčím, na co je hrdý. Pravdou je, že podoba českého jazyka se od 19. století samozřejmě velmi změnila, zjednodušující tendence jsou patrné například na upouštění od přechodníků atd. Průnik především angličtiny do všech jazyků je pak vedle všeobecných globalizačních změn způsoben rozvojem technologií, kde mnoho termínů ani svůj ekvivalent nemá. Angličtina je trefně označována jako latina moderní doby²⁰.

Sociolog E. Chalupný analyzoval českou povahu právě na základě jazyka, viděl v něm totiž odraz národní mentality – jazyk byl podle něj projevem národní povahy²¹. Právě v přízvuku, který se v češtině klade na začátek slov, viděl typicky český důraz na počátek akce a nedostatek sil na dokončení. Čech je pak podle něho spíš všestranný než hluboký, rychle se nadchne, chce rychle dosáhnout lepšího postavení²².

¹⁹ RAKUŠANOVÁ, Ludmila. Erazim Kohák: V sázce je, jestli budeme Češi nebo bezbarví spotřebitelé. *Deník* [online]. 6.2.2010, [cit. 2011-05-14]. Dostupný z WWW: <http://www.denik.cz/z_domova/erazim-kohak-20100205.html>.

²⁰ ČESAL, Jiří; HUDEMA, Marek. Jazyk, společnost a „národní mentalita“. In HAVELKA, Miloš; ČESAL, Jiří; HUDEMA, Marek. *Skupinové mentality* [online]. Praha : Sociologické texty, 2002 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/193_ST-02-12-Apro%20tisk.pdf>. s. 70.

²¹ ČESAL, HUDEMA, o.c., s. 70.

²² ČESAL, HUDEMA, o.c., s. 70.

2. Historický vývoj české národní identity

*„Minulost ale ovlivňuje náš život ještě mnohem hlouběji, než si uvědomujeme, nebo než si obvykle býváme ochotni připustit. Kromě vnějšího fyzického světa, který nás obklopuje, jsme totiž po předcích zdědili i svůj svět duchovní, své psychické životní prostředí.“*²³ (Jiří Rak, Bývali Čechové, 1994)

Mluvíme-li o historickém vývoji české národní identity, mluvíme zároveň o národní minulosti, jejíž dnešní podoba je mimo jiné založena na množství mýtů a především na historickém vědomí o národních dějinách. Historické vědomí o národní minulosti není totéž co národní minulost. Stejně tak i podoba národního historického mýtu byla ještě v nedávné minulosti vnímána pouze na základě tohoto historického vědomí.

Zděděná a získaná schémata češství, která jsou součástí našich představ o sobě samém a o českém národu, do velké míry vycházejí právě ze sdílených představ o národní minulosti. Když se např. na konci 19. st. rozmohla historizující móda, stavěla se národní muzea a divadla, Smetana psal své opery a Jirásek své romány, představa o národu a jeho jedinečnosti tím byla upevněna a podporována. I dnes, kdy tento kult historismu dávno pominul, považujeme Smetanu, Jirásku a národní divadlo za symbol češství.

*„Jestliže byl národ pojímán jako svého druhu mystická jednota předků, současníků i potomků, stala se i národní minulost společně sdíleným osudem, společným dědictvím celého národa, jehož každý uvědomělý příslušník se nyní mohl hlásit i k slavným panovníkům, ke svým předkům.“*²⁴

Obecně by se dalo tvrdit, že s každým významným historickým neúspěchem se česká národní ideologie vrací k historizujícím tendencím. Jiří Rak ve své knize „Bývali Čechové“ sleduje vývoj historického vědomí v průběhu 19. a 20. století. Období emancipace národních idejí střídají období návratu k tradovaným historickým stereotypům.

²³ RAK, Jiří. *Bývali Čechové*. Jinočany : Nakl. HaH, 1994. s. 3.

²⁴ RAK, o.c., s. 12.

Na počátku 19. st. tak Václav Hanka „objevuje“ Rukopis Královédvorský, nic jiného než „účelovou nacionalistickou vzpruhu“²⁵ pro podporu národního obrození. Český národ má být díky němu viděn jako starý a vážený. Před rokem 1848 se však češství pomalu osvobozuje od historizujících tendencí, Karel Havlíček Borovský píše „Obrazy z Rus“, objektivní pojednání o nesmyslnosti rusofilství²⁶. Po neúspěšné revoluci se ale vše vrací do starých kolejí a nadchází výše zmíněná doba kultu historismu, podporovaná uměleckou tvorbou s českou historickou tematikou. Jiří Rak se domnívá, že právě tato kultura se nadobro zmocňuje národního mýtu a dochází tak k jeho zvlgarizování²⁷. Jako historik zdůrazňuje právě naprostou absenci vědecké roviny problému.

Další vývoj probíhá ve stejných vlnách – mírné zlepšení nastává před první světovou válkou, po níž se ovšem historismus opět vrací. Vznik Československa pak doprovázejí „přímo orgie historismu“²⁸, národní stát stojí na ideji čechoslovakismu, založeném mimo jiné na potřebě většiny ve státě nad českými Němci. Česká historie by se začala rychle vědecky přezkoumávat, nebýt vzrůstajícího ohrožení ze strany Německa. Nacionální výklad historie tak má opět navrch, zdůrazňuje se především obrozenecká představa nezničitelnosti národní existence²⁹. Němec, jakožto odvěký nepřítel českého národa, je vnímán jako takřka trvalá hrozba.

Vedle historizujících tendencí lze ve vývoji národní identity vyzorovat i další stálice. Jednou z nich je důležitá úloha nižších vrstev³⁰. Za doby národního obrození se (i když zřejmě nezáměrně) buduje negativní obraz šlechty, která nemluví česky a osud českého národa ji nezajímá. Právě sedlák je vyzdvihován a je považován za hybatele pokroku. Zájmy aristokracie jsou považovány za zcela „nenárodní“ a „nečeské“, takže pozdější zrušení šlechtických titulů za první republiky není v tomto kontextu ničím překvapivým³¹.

²⁵ RAK, o.c., s. 26.

²⁶ RAK, o.c., s. 26.

²⁷ RAK, o.c., s. 30.

²⁸ RAK, o.c., s. 32.

²⁹ RAK, o.c., s. 33.

³⁰ RAK, o.c., s. 76.

³¹ RAK, o.c., s. 78.

Jakési vlastenecké okouzlení lidovými vrstvami přináší kult lidovosti, který v různých obměnách trvá možná dodnes³². Tento model je zřejmý i v době komunismu, kde je pouze sedlák nahrazen proletářem. Představa nízké vrstvy jako hybatele národních dějin ovšem pořád platí³³. Snad ona dnešní zapřklost vůči bohatým Čechům je právě pozůstatkem adorace sedláka a jeho přínosu pro stát.

³² RAK, o.c., s. 85.

³³ RAK, o.c., s. 94.

2.1 Národní povaha na počátku 20. století

„Svou budoucnost nemůže už žádný národ, dokonce mnohem větší než český, hledat izolovaně, bez druhých, mimo ně a proti nim. Rovněž smysluplné pojetí dějin musí tuto skutečnost života a dějin respektovat – česká otázka už dávno není jen česká a odpověď na ni teprve ne.“³⁴ (Jan Křen, *Historické proměny češství*, 1992)

Spolu s obrozeneckým utvářením představy o národním státě vznikalo také množství charakteristik národní povahy a charakteru. Tomáš G. Masaryk třeba v české otázce píše, že „ideou humanitní navázali jsme docela správně na svou minulost a že program humanitní všemu našemu snažení národnímu dává smysl a sankci. Humanita je náš poslední cíl národní a historický, humanita je program český“³⁵.

Ferdinand Peroutka zase výstižně hodnotí tradované představy o Čechách. „Českou národní povahu jsme dlouho hledali jako nějaký rukopis založený v knihovně. Hledali jsme ji v lidové písni, v Národním muzeu, splétali jsme emblémy z ocasů lva. Moderní sociolog, který chce být hoden toho jména a který už přestal si představovat Čechy, ani sedí pod šumícími lipami, musí se rozhlédnout po živém, přítomném národě kolem. Musíme si zvyknout hledat národ v sobě samých, nikoli ve Smetanových operách. ... Vzdálenému pozorovateli by se mohlo zdát, že český duch ve své celosti leží na vyšehradském hřbitově“³⁶.

O zcela jinou, doslovnou definici národní povahy se na počátku 20. století pokusil Emanuel Chalupný, který se domníval, že národní povaha se projevuje v myšlení i jednání, v jazyku, zvycích, názorech, a že tento soubor idejí a zvyků pak vyrůstá v národní charakter³⁷.

Dle mého názoru jsou pro nás takovéto texty přínosné i v současné době, protože mnohé z nich, ač vznikaly před sto lety, jsou svým obsahem i formou dodnes aktuální. Je příznačné, že jsou většinou z pera dnešních ikon českosti. Podívejme se proto blíže na některé myšlenky Tomáše G. Masaryka a Karla Čapka.

³⁴ KŘEN, Jan. *Historické proměny češství*. Praha : Karolinum, 1992. s. 27.

³⁵ MASARYK, Tomáš, Garrigue. *Česká otázka/ Naše nynější krize/ Jan Hus*. Praha : Masarykův ústav AV ČR, 2000. s. 161.

³⁶ PEROUTKA, Ferdinand: *Jací jsme? Demokratický manifest*. Praha : Středočeské vydavatelství a nakladatelství, 1991. s. 9.

³⁷ KREJČÍ, o.c., s.12.

2.1.1 Karel Čapek

Stejně jako u Tomáše G. Masaryka, ideál češství pro Karla Čapka znamená jakýsi vyšší stupeň lidství. „Národní povaha jest určitý praktický ideál, pro který hledáme v minulosti tradici, příklady nebo učitele“³⁸. Není pro něj ani tak důležité, jací teď doopravdy jsme, ale jací bychom být měli. Duší národa je podle Čapka jazyk³⁹.

Pozastavuje se ale nad českou pasivitou, která se projevuje zkrátka tím, že si neumíme vládnout. Získali jsme svobodu, ale neumíme s ní zacházet a naše vlastní problémy se nám hnusí místo toho, abychom je řešili. „Jde o duševní habitus našeho občana, který se dosud nevžil do toho, že demokracie, vládnutí, pořádek a to všechno je kolektivní dílo, na kterém i on má svůj kousek účasti, odpovědnosti a případně spoluviny. Duševně žijeme ještě pořád ve stavu nevolnictví, ovládanosti, nesvobody“⁴⁰.

Karel Čapek je také autorem kritiky českých národních zvyků, které původně publikoval v Lidových novinách⁴¹. Čechy vidí jako národ, který všem radí, ale přitom sám nic nedělá. Českou fantazii považuje za nevyčerpatelnou, jde-li o vymyšlení úkolů pro druhé. Vytýká Čechům nedialogičnost jejich jednání, zahleděnost do knih a malý smysl pro praxi života. Tematizuje také českou neschopnost radovat se ze života a ukřivděnost, kritizuje vzájemnou nedůvěru v politickém životě, nesoučinnost a neochotu vzít na sebe zodpovědnost. Všechny jeho národní zvyky tak očividně směřují přesně opačně proti jeho ideálu češství, proti českému zájmu.

Velké kritice se od Čapka dostalo také českému pesimismu. Vypovídá o něm podle něj už samo rčení, že „krajíc padne vždy namazanou stranou dolů“⁴². Češi ve svém nekonečném pesimismu potom soudí, že je vlastně dobře, že to dopadlo špatně, protože je to tak normální. Místo toho, abychom krajíc lépe drželi, pesimismus se stal prostředkem, jak se radovat ze špatného stavu věcí⁴³.

³⁸ ČAPEK, Karel. *Spisy XVII : O umění a kultuře*. Praha : Spisovatel, 1985. O národní povaze, s. 338.

³⁹ ČAPEK, Karel. *Na břehu dnů*. Praha : Československý spisovatel, 1978. Národ nás nepotřebuje, s. 321.

⁴⁰ ČAPEK, Karel. *O VĚCECH OBECNÝCH ČILI ZÓON POLITIKON* [online]. Praha : Československý spisovatel, 1991 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW:

<<http://search.mlp.cz/searchMKP.jsp?action=sDilo&key=3347552#/dk=key-eq:3347552>>.

⁴¹ ČAPEK, Karel. *Spisy XVII : O umění a kultuře*. Praha : Československý spisovatel, 1985. Národní zvyky, s. 476.

⁴² ČAPEK, Karel. *Spisy XVII : O umění a kultuře*. Praha : Československý spisovatel, 1985. O pesimismu, s. 338.

⁴³ ČAPEK, O pesimismu, o.c., s. 548.

Čapkovu kritiku „Národní zvyky“ najdete v přílohách.

2.1.2 *Tomáš G. Masaryk*

„Masaryk byl velký vlastenec, češství pro něho ale nebylo jen pouhým filosofickým cílem, ale stupněm identity s lidstvem vůbec. ... Otázka česká, jak známo, byla pro něj otázkou lidskou“⁴⁴, češství je pak pro něj vlastně součástí myšlenky mezinárodní, jejímž obsahem má být státotvornost. Za důležitý národotvorný prvek považuje kulturu, věří, že humanita předchází politice. Lidé by měli být nepředpojatě kritičtí, vzdělaní, samostatně myslící a řídit se zdravým rozumem. Důležitá pro Tomáše G. Masaryka byla také velká míra participace občanů na státních záležitostech.⁴⁵

Obavy ze ztráty národní identity v souvislosti se vstupem do Evropy už Masaryk odmítal slovy „národnost a mezinárodnost je nevylučují, ale vyvažují se. Národové nejsou ohroženi mezinárodností, nýbrž druhými nacionalismy, jak jim říkáme, výbojnými. Moderní mezinárodnost, jak ji představuje Společnost národů a jiné organizace, je významným prospěchem právě po stránce národní“⁴⁶. Naopak se domnívá, že jinak než společně s Evropou naše cesta není možná.

Tomáš G. Masaryk se snaží analyzovat i vady českého národa. Vyčítá Čechům jejich nedůslednost v názorech a těkavost. Podobně jako Čapek pak soudí, že zastávají nepevná přesvědčení a že přílišná neutralita je jedním z hlavních nedostatků české povahy. Tento stav typicky vystihuje úsloví „zůstat na půl cesty“. Pojem česká malost, který se objevuje v různých pojednáních, je podle Masaryka pouhá pohodlnost, ukřivděná představa, že nikdo to nemá tak těžké jako my.⁴⁷

Pro Masaryka ale stále nejdůležitější zůstává právě lidskost, kterou považuje za určující i ve vztahu k národu. „Lidskost není v tom, že jednáme vždy lidsky. Žádám-li od politiky, aby sloužila člověčenstvu, neříkám tím, aby nebyla národní, ale aby byla spravedlivá a slušná“⁴⁸. Slušnost v politice je také Masarykovým požadavkem a již ve

⁴⁴ HAVEL, Václav. Projev prezidenta republiky ke 150. výročí narození T. G. Masaryka. [online]. 2000, [cit. 2011-05-14]. Dostupný z WWW: <<http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/2000/0603.html>>.

⁴⁵ KREJČÍ, o.c., s.119.

⁴⁶ ČAPEK, Karel. *K.Č. Hovory s T.G.Masarykem*. Praha : Čin, 1936. s.308.

⁴⁷ KREJČÍ, o.c., s.130.

⁴⁸ ČAPEK, *Hovory*, o.c., s. 315.

své době poukazuje na slabost českého národa právě v jeho hlavních představitelích, politicích⁴⁹.

V České otázce píše „a tak silná je ta sklonnost k pasivitě, ... a nepřestali jsme mít zálibu ve falešném mučednictví – kdekdo ukazuje své malé rány a žádá obdiv. Naši lžiradikálové političtí chtějí dokonce i cizině a svému politickému odpůrci imponovat svými obnaženými boulemi a jizvičkami, jako žebráci o poutích.“⁵⁰

Možnou příčinou této slabosti by mohl být fakt, že česká společnost na svém počátku v 19. století zcela postrádala svoji šlechtu a v podstatě i střední třídu, tudíž byli na její místa přirozeně dosazeni intelektuálové. Na jednu stranu to bylo výhodné, protože humanitně vzdělaní lidé znali význam vzdělání a svůj národ k němu vedli. Na druhou stranu ale jejich postavení ve společnosti určitým způsobem přesáhlo hranice jejich oboru a opravňovalo je k vedoucímu postavení v celém českém národním společenství. V pozdější době, pomineme-li éru komunistických prezidentů, tento vztah vzdělání a moci ještě posiloval.⁵¹ To, že se z intelektuálů stali vůdci, mělo za následek spolu s tradičním nezájmem běžných občanů o veřejné dění, rozdělení společnosti na „MY“ (vládnoucí a určující ideje) a „ONI“ (masa).

„V krizových chvílích se pak výrazně projevovala slabina většiny "humanitních intelektuálů" čelit tlaku a nést jednoznačnou odpovědnost. Většina české politické elity se tehdy vzdává své odpovědnosti, avšak stále přijímá řešení bez dotazování širšího pléna a s tím, že lidu nelze rozhodnutí svěřit“⁵². Jako typickou ukázkou takového chování vládnoucích elit zmiňme neústavní přijetí mnichovské dohody vládou, neústavní zřízení Protektorátu podpisem Háchy v Berlíně nebo tzv. podpis moskevského protokolu roce 1968.

⁴⁹ ČAPEK, *Hovory*, o.c., s. 304.

⁵⁰ MASARYK, *Česká otázka*, o.c., s. 151.

⁵¹ ČESAL, HUDEMA, o.c., s. 77.

⁵² ČESAL, HUDEMA, o.c., s. 78.

2.2 Proměny národní identity s globalizací, národní povaha na počátku 21. století

„Naším posláním je vychovávat k čestnému jednání v životě soukromém i veřejném, k národnostní, rasové a náboženské snášenlivosti, k demokracii a humanismu, k osobní skromnosti a ukázněnosti, k lásce k rodné zemi a úctě k duchovnímu dědictví našeho národa, přičemž vychází z odkazu Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera“ Stanovy české obce sokolské⁵³

Základní stanovy hnutí Sokol pocházejí z poloviny 19. století, ale v této podobě platí dodnes. Myslím si, že s češtvím je to podobné. Být Čechem neznamena nic jiného ani dnes, kdy na hranicích nemusíme vyskládat na chodník celý kufr. To, že jsme se do jisté míry oficiálně stali součástí Evropy, přece neznamena, že jsme méně Češi a více jacísi Evropané, jsme odjakživa oboje. Koneckonců ve většině našich dějin jsme neměli žádné hranice, Československo bylo značně mnohonárodní prostředí. Naopak se domnívám, že naše osobitost je to, o co Evropa stojí. Protože jen samostatný člověk je přínosem a dokáže pak posuzovat problémy okolního světa. Samotná výměna kulturních hodnot v Evropě není navíc bez jedinečnosti národů možná.

V dnešní době je naše identita tvořena především médii. Právě ona totiž neustále přináší velké množství kulturních reprezentací, na jejichž základě stojí i konstrukce evropské identity. Domnívám se ale, že představa naprostého zániku národů a s nimi i národních identit je nepřirozená. Vzhledem k neustále se přeměňující povaze národního charakteru je jisté, že nezůstane stejný, ale přijme do sebe prvky Evropy už proto, že Evropa je dnes tím, proti komu se Češi také vymezují. Češtví do sebe tak už pojmulu například mírovou kooperaci v Evropě nebo nové ekologické cíle. Dalo by se říct, že díky nařízením a fondům z EU se Češi mnohem více zajímají například o své památky a přírodu.

Jednotná evropská identita, tedy identifikace sebe sama s Evropou a nikoli s národem či státem, na jehož území žijí, je ale dle mého názoru ideou, která v současné době nemá šanci na mohutný úspěch. Kulturní rozdíly mezi jednotlivými státy Evropské unie jsou pořád tak velké, že pro mnohé je identifikace s nimi naprosto nemožná. Tuto mou

⁵³ Česká Obec Sokolská [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Stanovy. Dostupné z WWW: <<http://www.sokol.eu/COS/sokol.nsf/pages/stanovy-6ABB>>.

domněnku potvrzují např. výzkumy Eurobarometru, které zjišťují míru příslušnosti lidí k určitým územním celkům⁵⁴.

Budeme-li se ale snažit hledat prvky evropské identity v denním tisku, je dost pravděpodobné, že je najdeme. Je např. zcela evidentní, že Evropa pod sjednocením Evropské unie má, stejně jako kterákoli jiná identita, potřebu negativně se vymezit vůči určitým významným druhým. V našem (českém) případě jsou to Němci, Slováci, Rusové, v případě Evropy je to USA nebo Čína a Japonsko, neboť se jedná o ekonomicky silné soupeře a v případě USA také o hlavní viníky amerikanizace „naší evropské“ kultury⁵⁵. Vymezení ale vzniká také mezi Evropany a příchozími imigranty, což je např. podle Jürgena Habermase základním nedostatkem nové evropské identity. Podle něj by mělo spíše než o identitu multikulturní jít o identitu ústavní, jakousi identitu nikoli s „kulturou“, ale s právně politickým systémem⁵⁶.

Václav Štětka, který se touto problematikou zabývá v textu „Evropa na obrazovkách: Audiovizuální politika a konstrukce evropské identity“⁵⁷, se ale stejně jako já domnívá, že identita má být především věcí emocionální a že Habermasův model je příliš racionální, než aby mohl mít velký identifikační potenciál. I když je v jeho modelu patrná určitá podobnost s Masarykovým pojetím češství, nemyslím si, že výměna národní identity za identitu občanskou je tou správnou cestou.

Podle Svatavy Navrátilové je jednou z překážek ve tvorbě evropské identity rozdílný přístup národních států v rámci Evropské unie k hodnotám demokracie a odpovědnosti. Demokracie má ve všech státech vysokou podporu oproti násilí, které všichni považují za nelegitimní. „Česká republika vykazuje v podpoře demokracie podobné procento (88%) jako západoevropské státy (89%)“⁵⁸. Naproti tomu v hodnotách odpovědnosti jsou česká procenta oproti západoevropským státům poloviční, nízká jsou také ve vnímání solidarity.

⁵⁴ ŠTĚTKA, Václav. Evropa na obrazovkách : Audiovizuální politika a konstrukce evropské identity. In *Média a realita 04*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2003. s. 227-254. s. 228.

⁵⁵ ŠTĚTKA, o.c., s. 230.

⁵⁶ ŠTĚTKA, o.c., s. 230.

⁵⁷ ŠTĚTKA, o.c., s.227-254.

⁵⁸ NAVRÁTILOVÁ, Svatava. Mediální sféra české společnosti po roce 1989: Normativní a axiologické aspekty. In *Média a realita 04*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2003. s.255-282. s. 264.

2.2.1 Erazim Kohák

Jedním ze současných filozofů, zabývajících se otázkou novodobého češství, je Erazim Kohák. Pojem národní povahy považuje dokonce za zhoubný a nepotřebný, především ale kvůli jeho zneužívání samotnými představiteli národa. Domnívá se totiž, že jakmile se člověk „zaškatulkuje“ do krabice národního povahy, rezignuje na změnu a možnost volby ve svém chování. Má pak pocit, že národní charakter je vlastně výmluvou pro jeho jednání⁵⁹.

Je zřejmé, že národní povaha se nesmí pro nikoho stát jakýmsi údělem. Ani já se ve své práci samozřejmě nesnažím určit pevná pravidla, podle kterých se lidé chovají, dokonce se domnívám, že nic takového není možné. Nejde mi ani o sebemenší potlačení jednotlivce a nechci, aby se na základě zjištěných údajů posuzoval národ jako neměnná masa. Důležité pro mě je jen pouhé naznačení části principů, které v naší společnosti fungují, a právě národní povaha je zajímavým výchozím bodem, neboť se jí odnepaměti lidé zabývali a snažili se ji popsat. Stejně jako Kohák se domnívám, že národ zkrátka neurčuje povahu člověka, to spíše lidé určují povahu národa.

Ve svém pojetí národa Kohák vychází z Masaryka. Národ je pro něj spíše než územím nebo jazykem definován pocitem, že patříme k sobě. Že sdílíme dějinné milníky, naděje. Jazyk, původ, země, to vše je teprve surovina, ze které má národ vzniknout pomocí idey svobody a solidarity⁶⁰. Svoboda a solidarita, schopnost chovat se podle toho, že existují zájmy, které jsou vyšší než ten můj, je podle Koháka esencí národa. V dnešním Česku ale tyto ideje, překračující osobní zájmy a privátní štěstí, postrádá.

V Evropské integraci vidí ovšem reálnou hrozbu pro češství. Ne snad tak proto, že se zánikem hranic by se Čech ztratil ve změti cizích kultur. Češi podle něho vždy žili v dialogu se svým okolím. Jako problematický vidí spíš fakt, že dnes bude nutné se za svůj národ postavit a obhájit si ho. Problém tedy nejsou otevřené hranice, ale hrdost na svoji kulturu, naše kultura musí být natolik silná, že okolní vlivy vstřebá, ale přitom zůstane svá⁶¹.

⁵⁹ KREJČÍ, o.c., s. 32.

⁶⁰ RAKUŠANOVÁ, o.c.

⁶¹ RAKUŠANOVÁ, o.c.

3. Konkrétní znaky národní povahy

„Podle sociologického výzkumu stereotypů české národní povahy z ledna 1992 celých 77% vlastností, které si Češi nejčastěji připisují, bylo výrazně negativních.

Nejfrekventovaněji se objevovala závist, konformita, vychytralost, sobectví, lenost, zbabělost. ... Co se týče pozitivních charakteristik, respondenti uváděli, že Češi jsou pracovití, zruční a mají smysl pro humor.“⁶² (Ladislav Holý, Malý český člověk, 2010)

Jak tedy Češi vnímají sami sebe? Je mnoho vlastností, které si napříč celou republikou přisuzují víceméně všichni. Problém ale je, že některé z těchto vlastností se víc než jako skutečnost jeví jako zbožné přání Čechů, je to naše touha být takový, jaký je náš údajný národní charakter.

Jeden z takových konceptů české povahy vystihuje obrat „zlaté české ručičky“. Čech by tedy měl být vynalézavý, bystrý, inteligentní a zručný.

Přijmeme-li fakt, že národní charakter je zčásti tvořen událostmi, kterými český člověk musel projít, tedy jakousi historickou zkušeností, vyvstane nám mnoho dalších rysů českého charakteru. Jedním z nich je pokrytectví – „česká historická zkušenost Čechy učila, že pokrytectví je nejlepší způsob přežití pod cizí nadvládou. Zůstává však nevysvětleno, proč přetrvává, když už je nelze považovat za adaptačně výhodné.“⁶³ Odpovědi na otázku, kterou si pokládá Ladislav Holý, se budu snažit najít v současném českém tisku. Dala by se například Evropská unie považovat za cizí nadvládu?

Říká se také, že „Češi jsou národ Havlíčkův“ a Karel Čapek se ptá: máme „náramně kritický rozum, nuž skepse, zdravou nedůvěru k frázi, humor, světovost“⁶⁴? Oproti tomu ale stojí další charakteristiky Čechů: chybí nám schopnost chopit se úkolů, jsme líní, jsme věčně neutrální. Mnoho vlastností, které Čapek popsal, bylo už zmíněno výše. Neutralita, relativismus a neschopnost přiklonit se na konkrétní stranu jsou další znaky české povahy, kterých si všímá a které dle mého názoru můžeme pozorovat i dnes. Čech je podle něho osel hynoucí hladem mezi dvěma otýpkami sena, protože neví, do které se má pustit. Český novinář František X. Šalda tuto vadu dává na vrub „dějinnému

⁶² HOLÝ, o.c., s. 81.

⁶³ HOLÝ, o.c., s. 118.

⁶⁴ ČAPEK, O národní povaze, o.c., s. 339.

mrzáctvím z třistaletého otročení“⁶⁵. Čech podle něho neumí nic prožívat skutečně a opravdově, ať už jde o nenávisť nebo lásku, ve všem prý Čech hledá „zlatou střední cestu“. Je mu cizí cokoli abnormálního a směšného, protože jeho heslem je prostřednost. Další vlastností, na které se shodují snad všichni výše citovaní autoři, je závist, dokonce i sami Češi si ji přisuzují⁶⁶.

Krejčí (mj.) si všímá českého soustředění na počátek akce, ale nedostatku energie v jejím dovršení. Češi jsou označováni za věčné průkopníky, na které se ale v učebnicích dějepisu většinou zapomíná.⁶⁷ O stejné vlastnosti se zmiňoval už Čapek v Lidových novinách, nazval ji neustálým stavěním základů, ale ničeho nad ně.

Podle Holého se Češi vidí jako vzdělaný národ a jako tradiční demokracii⁶⁸. Za české symboly jsou vedle vlajky považovány i symboly kultury jako Národní muzeum a divadlo, vznikající v době, kdy byly položeny základy moderní české společnosti. To souvisí s již zmíněným faktem, že Češi už na počátku 17. století ztratili vedoucí vrstvy společnosti, na jejichž místa museli v 19. století nastoupit intelektuálové. „Roku 1918 se uskutečnil program humanistický, který intelektuálové národnímu hnutí dali.“⁶⁹ Dodnes tak učitelé a vědečtí pracovníci zaujímají ve váženosti mezi jednotlivými profesemi přední pozice.⁷⁰

Zároveň ale v českých poměrech panují snahy udržet zdání rovnosti mezi lidmi, kteří se považují za součást národa. Holý uvádí např. sarkastické oslovení „ty inteligente!“ a píše, že nejde o negativní postoj ke vzdělání, jak by se mohlo zdát, ale právě o rozpor v očekávané rovnosti všech Čechů. Ta „vyplývá z nacionalistické konstrukce jednotlivce jako části národa a výrazu kolektivní českosti.“⁷¹

Další typicky českou vlastností, úzce související s důrazem na vzdělání, je podle J. Česala a M. Hudemy lpění na titulech.⁷² Postupem času se pro významné české osobnosti vžila spojení s jejich titulem, např. prof. Masaryk, Dr. Beneš, apod. Vnější symbol dosaženého vzdělání je populární i dnes, na povrch vyvstávají každou chvílí

⁶⁵ KREJČÍ, o.c., s. 63.

⁶⁶ KREJČÍ, o.c., s. 63.

⁶⁷ KREJČÍ, o.c., s.111.

⁶⁸ HOLÝ, o.c., s. 88.

⁶⁹ HOLÝ, o.c., s. 88.

⁷⁰ ČESAL, HUDEMA, o.c., s.73.

⁷¹ HOLÝ, o.c., s. 95.

⁷² ČESAL, HUDEMA, o.c., s. 66.

aféry o neoprávněném užívání titulů.⁷³ Domnívám se ale, že tradiční vysoké ocenění vzdělání v české veřejnosti zřejmě projde jistou transformací. V roce 2009 byl počet narozených dětí zhruba 118 tisíc, počet přijatých na vysokou školu byl 117 tisíc⁷⁴. V dohledné době se dá předpokládat, že nezmění-li se politika vysokých škol, bude tolik míst na vysokých školách, kolik bude zájemců.

⁷³ ČESAL, HUDEMA, o.c., s. 73.

⁷⁴ *Ústav pro informace ve vzdělávání* [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.uiv.cz>>.

4. Diskurzivní analýza textů jednotlivých rubrik MF DNES

4.1 O metodě a podkladovém materiálu

Deník MF DNES patří akciové společnosti MAFRA. Kromě Mladé fronty firma vlastní například také deník Lidové noviny nebo TV stanici Óčko. Podle informací, které MF DNES poskytuje na svých webových stránkách, „není závislá na žádné politické straně. Nedává přednost žádnému úzce vymezenému ideovému proudu. Ve zpravodajství se snaží být nestranná, v názorové části vyznává hodnoty svobody, politické a názorové plurality a tržního hospodářství. Odmítá extremismus v jakékoli formě, komunismus, nacismus či rasismus“⁷⁵.

Průměrný náklad MF DNES se v roce 2009 pohyboval kolem 260 000 prodaných výtisků denně⁷⁶, jeho čtenost je 874 000 na jeden výtisk⁷⁷. Jde tak o druhý nejčtenější český deník po Blesku.

Noviny jsou členěny do 9 kategorií, navíc každé vydání obsahuje regionální přílohu. Kategorie, které mě budou v mé práci zajímat, jsou Události a politika, Téma dnes, Z domova, Ze světa, Ekonomika, Sport a Kultura.

4.1.1 Rubriky⁷⁸

Téma Dnes – je první rubrikou v každém vydání MF DNES. Obsahuje takové informace, které deník považuje za nejdůležitější. Často se tu objevují jen části textů, jejichž začátek je umístěn na titulní straně. Téma dnes je tak do jisté míry pokračováním titulní strany, jedná se o jednu až dvě strany.

Z domova – je rubrikou domácího zpravodajství. Obsahově je tato kategorie velmi široká od zpráv kriminálních až po story nebo krátké zprávy o nejrůznějších zajímavostech. Jiráček a Köpplová uvádějí jako jednu z charakteristik domácí rubriky

⁷⁵ *Mladá fronta DNES* [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://epaper.mfdnes.cz/>>.

⁷⁶ *Mladá fronta DNES* [online], o.c.

⁷⁷ *Unie vydavatelů* [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.uvdt.cz/>>.

⁷⁸ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Praha : Portál, 2003. s. 122.

zprávy o veřejných projevech nespokojenosti a zprávy s tematikou veřejné agendy (vzdělávání, zdravotnictví apod.).

Ze světa – je rubrika podobného rozsahu jako Z domova, zprávy ze zahraničí často staví právě do konfrontace s českým prostředím. Může jít např. o porovnání ekonomik různých států nebo o vztahy mezi politickými představiteli. Častým tématem jsou nečekané události (revoluce, přírodní katastrofy, neštěstí) nebo politické akce pro Česko významných zemí (volby apod.).

Ekonomika – ekonomické události Jiráček a Köppllová dělí do dvou skupin podle povahy informací, které prezentují. Jedná se buď o zpravodajství o stavu a vývoji konkrétních firem (akcie) anebo o stavu a vývoji hospodaření celé společnosti. Typické pro tuto rubriku jsou nejrůznější grafy a statistiky

Kultura – dění na české kulturní scéně, ale i novinky ve světových kinech, divadlech a informace o zajímavých knihách, hudebních událostech a výtvarném umění. V rubrice Kultura je prostor dáván i konkrétním umělcům. Často se tu objevují publicistické žánry v podobě rozhovorů nebo recenzí.

Sport – v rubrice Sport jsou největší měrou zastoupeny sporty ve společnosti nejpoblárnější. Referuje se o průběžných výsledcích i o zákulisních problémech. Během významných sportovních událostí (mistrovství světa, olympiáda) jsou tradiční sporty vystřídány nebo doplněny aktualitami s přehledem českých úspěchů.

4.1.2 Diskurzivní analýza

Diskurzivní analýzu chápu jako metodu čtení textu, kdy se analytik nezabývá jen jazykovými prostředky, ale zkoumá i kontext prezentovaných událostí, kontext komunikace samé. Zabývá se tedy i tím, kdo komunikuje a s kým, proč, jak, jakým způsobem a v jaké situaci a v neposlédní řadě zkoumá také vztahy v rámci oné komunikace⁷⁹. Jednou ze základních vlastností diskursivní analýzy je, že se jedná o analýzu interpretační, analýzu, pracující s významy bez absolutního vyznění. Zároveň se ale snaží rozkrýt základní struktury, opakující se v rámci daného souboru textů.

⁷⁹ BELL, Allan, GARRETT, Peter. *Approaches to Media discourse*. Oxford : Blackwell Publishers, 1998. s. 3.

K tomuto nahlížení na problematiku mě vede prostý rozdíl mezi textem a diskurzem, jak jej popisují Allan Bell a Peter Garrett (*Approaches to Media discourse*, 1998). Podle nich, Johna Fiskeho (1987) a mnoha dalších autorů text není původcem významu. Není jím proto, že jeho význam je produkován až v momentě jeho čtení, nikoli psaní. Proto ani analýza mediálního textu nebude úplná bez svého kontextu, bez momentu, kdy je text „vyjednáván“ čtenářem. V tu chvíli text získává rysy diskurzu⁸⁰.

Ve svých počátcích byla diskurzivní analýza zaměřená na lingvistiku, postupem času se však rozšířila, a to převážně směrem k sociálním vědám. Strukturální analýzy textů byly obohaceny o popis kognitivních, sociálních a kulturních dimenzí jazyka a diskurzu. Text a kontext se v diskurzivní analýze staly rovnocennými partnery. S rostoucím zájmem o tuto metodu se její záběr začal rozšiřovat o další, nikoli už pouze psaná, ale mluvená, dokonce konverzační témata. Předmětem zájmu se stala každodennost a popkultura. Nový teoretický rámec obohatily také nové poznatky ve formální gramatice, logice a samozřejmě v informačních technologiích⁸¹. Metoda diskurzivní analýzy ale i přesto stále postrádá jednotné teoretické nástroje jejího využití, i když mnohé již naznačil Teun van Dijk nebo Norman Fairclough. Můžeme tak pořád pátrat po nových strukturách a procesech, které utvářejí mediální diskurz.

Norman Fairclough, anglický profesor lingvistiky a jeden ze zakladatelů kritické diskurzivní analýzy, se v knize *Media Discourse* (1995) zabývá mediálními texty a jejich kontexty. Domnívá se, že každý, kdo text čte, případně analyzuje, měl by umět odpovědět na následující otázky⁸².

- 1) Jak je text tvořen a proč je tvořen právě tímto způsobem? Jaké vytváří v rámci textu identity?
- 2) Za jakých okolností je text produkován a jaká je jeho předpokládaná interpretace?
- 3) Co text vypovídá o mediálním diskurzu?

⁸⁰ BELL, GARRETT, o.c., s. 2.

⁸¹ Van DIJK, Teun. *News as Discourse*. New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 1988. s. 23.

⁸² FAIRCLOUGH, Norman. *Media Discourse*. Londýn : Hodder Education, 1995. s.202.

- 4) V jakém širším sociokulturním rámci je text zakotven a jaký to má vliv na sdělení?

Diskurzivní analýza by tak měla pracovat jak s rovinou použitého lexika, tak se způsoby, kterými je v textu tvořen význam a i s rovinou ostatních vnějších struktur, které mohou výsledná sdělení ovlivnit. Všechny tyto procesy se totiž podílejí na výsledném čtení daného textu příjemcem a jejich analýza tak zjišťuje, jak je text konstruován, interpretován a distribuován.

Kromě zmíněných otázek práce Normana Fairclougha přináší ještě mnoho dalších podnětných nápadů ke zkoumání mediálního sdělení. Do velké míry jde o různé druhy interpretací, například ostražitost v otázkách gramatické stránky textu anebo hledání asociací, které má text v příjemci vyvolat. Zajímat mě tak bude například, kdo je nositelem sdělení, o jaké míře jistoty vypovídají použité jazykové prostředky, jaké asociace text vyvolává nebo o čem se naopak nemluví.

Obecná definice diskurzivní analýzy by se dala vystihnout například tvrzením, že jde o analýzu promluv, textů a diskurzů. Při té se pak můžeme vydat dvěma směry – buď se budeme soustředit na interní vztahy daného textu anebo spíše na vnější souvislosti a zapojení textu v nich⁸³. „Jde o analýzu užívání jazyka – ať už v podobě promluv nebo textů –, o analýzu toho, co se tímto užíváním uskutečňuje, a to v různě širokých ‚sociálních kontextech‘“⁸⁴.

Ztotožnit se ale s obecnou definicí bylo a je pro mnohé autory nepřijatelné, a proto vzniklo mnoho výrazně přesnějších a také složitějších návrhů. Důvodem ovšem nebyla žádná autorská ješitnost, ale spíš fakt, že analýza diskurzu se liší prakticky s každým novým využitím. Zobecnit však lze pravidlo, které nás nabádá neustále se ptát, proč jsou věci zobrazovány určitým způsobem.

Z toho vyplývá důležitost intence, se kterou je text tvořen. Pro moji práci bude důležitý např. rozdíl mezi záměrnou persvazí za pomoci např. konkrétního lexika nebo frází a jakýmsi implicitním, podvědomým použitím určitých předpokladů nebo hypotéz. Právě

⁸³ NEKVAPIL, Jiří. Úvodem k monotematickému číslu „Analýza promluv a textů, analýza diskurzu“. *Sociologický časopis* [online]. 2006, 42, 2, [cit. 2011-05-14]. Dostupný z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/6d378098165b01f9e0cd03b452b70f8b61bcf9e4_433_02editorial12.pdf>. s. 263.

⁸⁴ NEKVAPIL, o.c., s. 264.

onen pocit „danosti“ by dle mého názoru mohl být symptomem struktur češství při psaní denních zpráv.

Mluvíme-li o diskurzivní analýze, je nutné kromě Fairclougha zmínit také stanovisko Teun Van Dijka. Ten je významným představitelem kritické diskurzivní analýzy, která nahlíží na jazykové výrazy, užití v mediálním sdělení, jako na prostředky legitimizace a reprodukce společenské moci.

Základní otázka, kterou si ve svých pracích pokládá, je, jaký vztah mají společenské struktury k diskurzivním strukturám⁸⁵. Nabízí odpověď, že společenské struktury se k těm diskurzivním vztahují pomocí sociálních aktérů a že diskurzivní struktury potom obsahují skryté ideologické postoje. Ty jsou zakódované například v použitém lexiku anebo jen v možných asociacích, které text vyvolává.

Protože se domnívá, že vliv ideologie se projevuje v různých rovinách textu, snaží se rozebírat každou z nich. Zabývá se proto grafickou formou diskurzu, zvukovou, gramatickou (např. hierarchickým členěním výpovědi) a samozřejmě také sémantickou stránkou věci⁸⁶.

Významným nástrojem při diskurzivní analýze je van Dijkova metoda ideologického čtverce, o které bude řeč v samostatné kapitole (4.2.1).

„Analýza diskurzu je metoda, která vede k porozumění smyslu určitého souboru empirických dat“⁸⁷. Má mnoho zdrojů a technik, které se často nejrůzněji kombinují. Ani já se ve své práci neomezím na jednotný přístup, ale budu se snažit využít prvky jednotlivých přístupů tak, aby co nejlépe odpovídaly hlavnímu cíli mé práce, totiž rozkrýt struktury češství v každodenním zpravodajství.

Budou mě tak mimo jiné zajímat:

Prvky van Dijkovy analýzy diskurzu jako symbolika textu v jazykovém i grafickém kontextu, hierarchizované členění výpovědi a dělení aktérů na subjekty a objekty, ideologický čtverec, asociace vyvolané textem.

⁸⁵ BELL, GARRETT, o.c., s. 7.

⁸⁶ KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha : Karolinum, 2008. s. 135.

⁸⁷ KRAUS, Jiří. o.c., s. 146.

Prvky Faircloughovy analýzy diskurzu jako základní otázky po vztazích mezi jednotlivými identitami, které jsou uvnitř textu vytvářeny, kdo je nositelem sdělení, o čem vypovídají použité jazykové prostředky, jaké informace jsou zdůrazňovány a jaké zamlčovány.

4.2 Koncepty zpracování mediálních textů a jejich aplikace do rámce národní hrdosti

*„Jak taková ideologie vypadá? I přes neskutečné množství prací, které byly na tohle téma napsány, nevíme. Můžeme ale přinejmenším spekulovat o typické struktuře ideologií, neboť mnoho z nich obsahuje například reprezentaci Sama sebe a Ostatních.“*⁸⁸ (Teun A. van Dijk, *Opinions and Ideologies in the Press*, 1998)

Tvorbě zprávy a jejího příběhu předchází velké množství činností a rutin, které musí novinář vykonat. Mnoho z nich na ni také různě působí. Vlivů, které pomáhají utvářet výslednou podobu zprávy, je ale mnohem víc, než se dá obsáhnout heslem „zpravodajské hodnoty“⁸⁹. Existuje samozřejmě mnoho modelů, které tuto otázku řeší. Jedním z nich je například Maletzkeho model komunikace. Německý sociální psycholog G. Maletzke si v roce 1963 díky svému zaměření velmi podrobně všímá nejen vlivů profesionálních, ale i osobních. Jeho charakteristika podavatele sdělení obsahuje takové rysy, jako představu komunikátora o sobě samém, komunikátorovo osobní uspořádání, tým, ve kterém pracuje, jeho vztah k organizaci, komunikátorovo společenské prostředí a tlaky způsobené tím, že sdělení je veřejné povahy⁹⁰.

Samotný charakter toho, kdo text píše, dle mého názoru ovlivňuje výsledné vyznění textu velkou měrou. Figurují tu samozřejmě i jiné charakteristiky než osobní, takže novinář z bulvárního plátku napíše nepochybně jiný příběh než novinář „seriózní“. Jinak budou vypadat texty začínajícího novináře a dlouholetého komentátora. Stejně tak se ale bez jakýchkoli předsudků domnívám, že žena napíše článek jinak než muž. A konečně – že Čech napíše něco zcela jiného než Slovák, byť by oba pracovali ve stejných novinách, třeba i ve stejné redakci.

Ve své práci nebudu porovnávat práci Čechů s jiným národem, budu se snažit najít v jejich textech něco, co je prozradí. Je docela dobře možné, že se mýlím a že české podprahové projevy v novinách téměř nezazní. Ovšem už samotný fakt, že jsou to čeští novináři, kteří píšou česky a pracují v novinách pro Čechy, musí nevyhnutelně působit na jakousi výslednou „českosť“ novin. Ty totiž tvoří jen živí lidé z masa a kostí, ale i

⁸⁸ VAN DIJK, Teun. *Opinions and Ideologies in the Press*. In BELL, Allan; GARRETT, Peter. *Approaches to Media discourse*. Oxford : Blackwell Publishers, 1998. s. 25.

⁸⁹ Zpravodajské hodnoty jsou soubor kritérií, podle kterých média určují, je-li daná informace vhodná k dalšímu zpracování. Patří sem např. blízkost, jasnost, jednoduchost, novost, negativita apod.

⁹⁰ JIRÁK, KÖPPOVÁ, o.c., s. 80.

denodenní realita v podobě nejrůznějších českých stereotypů v sebeposuzování a v posuzování druhých.

Jack Lule ve své práci *Daily News, eternal stories* píše, že „příběhy získávají svůj tvar dávno předtím, než je napsáno jediné slovo“⁹¹. Také říká, že skrze příběhy se definuje lidská společnost⁹². Základ všech příběhů leží v mýtech společných pro všechny kultury, má-li se ale pomocí nich definovat lidská společnost, pak musejí nutně existovat i takové příběhy, které vytvářejí to specifické něco, co dělá z české kultury českou a z například slovenské slovenskou.

4.2.1 Ideologický čtverec a binární opozice

Nutným předpokladem van Dijkovy teorie ideologického čtverce je tvrzení, že ideologie jsou součástí novin. Kromě informací obsahují totiž také domněnky a prvky institucionální a apelují na naše společenské struktury. Právě skrze ideologie, obsažené ve zprávách, se utváří naše sociální identita. Ideologie totiž definuje zájmy skupiny⁹³. Vyjádření těchto postojů v textu nebo řeči je pak právě oním průnikem ideologie do diskurzu⁹⁴. Díky synekdochické podstatě komunikace i článek v novinách obsahuje pouze zlomek celého modelu myšlení pisatele. Právě ono domýšlení si obsahu, které přichází se čtením textu, je pro van Dijkovu analýzu stěžejní.

Díky našim hodnotám, získaným prostřednictvím ideologie, víme, kdo je součástí naší skupiny a kdo není, víme, jaké jsou naše cíle a hodnoty a v neposlední řadě známe naše vztahy k jiným skupinám. Máme přirozený sklon posuzovat okolní svět z jednoho úhlu pohledu, a to sice z našeho⁹⁵.

Tento na první pohled zřejmý fakt je ve své podstatě východiskem celé teorie ideologického čtverce. Snaha prezentovat SEBE a NÁS v lepším světle a JE v tom horším za pomoci:

1) zdůrazňování našich dobrých činů a vlastností

⁹¹ LULE, Jack. *Daily News, Eternal Stories*. New York : The Guilford Press, 2001. s. 29.

⁹² LULE, o.c., s. 33.

⁹³ VAN DIJK, *Opinions*, o.c., s. 25.

⁹⁴ VAN DIJK, *Opinions*, o.c., s. 27.

⁹⁵ VAN DIJK, *Opinions*, o.c., s. 25.

- 2) zdůrazňování jejich špatných činů a vlastností
- 3) zmírňování našich špatných vlastností a činů
- 4) zmírňování jejich dobrých vlastností a činů⁹⁶.

Ve druhé kapitole jsem nastínila historický vývoj české identity, a to vždy v kontrastu s konkrétním významným druhým. Po dlouhá staletí jimi pro Čechy byli Němci, za dob sovětské okupace to byli Rusové, často také konfrontaci s Čechy podléhali Slováci. Při každém srovnání šlo právě o ideologický čtverec, jehož principy byly aplikovány. Domnívám se, že i v současnosti, kdy se hranice národních států uvolňují společně Evropě, existuje náš významný druhý, ten, vůči němuž se Češi vymezují v nejrůznějších oblastech.

Van Dijk kromě teoretického rámce ideologického čtverce předkládá i prvky analýzy, kterou je možné při referování o zpravodajských textech uplatnit. Některé jeho nástroje se budu snažit ve své práci využít i já. Jednou z těchto metod je např. analýza lexikálních jednotek nebo analýza výpovědi. Zatímco analýza použitého lexika hledá například slova hodnotící (inteligentní) nebo názory (terorista), analýza výpovědi si všímá i uspořádání slov ve větě anebo rolí aktérů. Kdo je „agent“ (činitel, např. terorista) a kdo „patient“ (např. rukojmí)⁹⁷. Přímý vztah ke konceptu ideologického čtverce mají následující kategorie⁹⁸.

Agent x Patient – V syntaktickém modelu, kdy je jeden aktér např. pomocí pasiva určen jako patient a druhý jako agent, se často využívá ideologického čtverce. Jsme-li agentem MY, jde o dobré skutky a vlastnosti. Pokud je situace opačná a skutky nebo vlastnosti jsou špatné, NÁS se budeme snažit „ukrýt“ do pozice patient, neboť tak se zdá člověk nebo skupina za své činy méně zodpovědný/á.

Konkretizace popisu – NAŠE dobré činy jsou detailně a konkrétně popsány, NAŠE špatné vlastnosti jsou popsány jen obecně. A opačně. S tím souvisí i kategorie explicita a implicita, kdy o NAŠICH dobrých skutečích je referováno explicitně, zatímco o těch špatných implicitně.

⁹⁶ VAN DIJK, Opinions, o.c., s. 33.

⁹⁷ VAN DIJK, Opinions, o.c., s. 31.

⁹⁸ VAN DIJK, Opinions, o.c., s. 31-44.

Kontrast – Využívání kontrastu se v teorii ideologického čtverce využívá zejména, chceme-li upoutat pozornost na rozdíl, který panuje v přístupu k NÁM a k NIM.

Přisuzování – jsou-li NÁM přisuzovány činy dobré a JIM činy špatné, budeme za ně oběma skupinám přisuzovat plnou zodpovědnost. Pokud ale půjde o NAŠE špatné činy a JEJICH dobré, spíše než o zodpovědnosti bude řeč o shodě náhod.

Využívání historie – Mluvíme-li o JEJICH násilí vůči NÁM, prezentujeme ho jako nadčasové zlo (např. terorismus) a nesnažíme se ho historicky vysvětlit.

Neutralita – zdánlivě neutrální, nehodnotící výrazy často implikují pozitivní názory o NÁS.

Podobný je i model binární opozice, který se pojí s funkčně strukturalistickou lingvistikou a zabývá se kontrastními pojmy nebo motivy, které lze najít v textu⁹⁹. „Nejzákladnější binární opozice jsou spojeny s dobrem a zlem či s ženským a mužským elementem. Často je možné hledat a nalézt obrazové či jazykové prvky, které patří k jedné či druhé straně opozice – a často pochopitelně naznačují souhlas či nesouhlas s tou či onou stranou“¹⁰⁰.

4.2.2 Žurnalistické mýty ve vztahu k české hrdosti

Mýtus je archetypální příběh. Je to příběh, ve kterém se zrcadlí modely lidského života. Pro společnost je tak důležitým prvkem právě díky příkladu chování, které představuje a nabízí. Nejde tedy jen o prostý popis děje, nejde o to, „co se stalo včera, ale co se stává pořád“¹⁰¹.

Mýtus je nedílnou součástí zpráv. Dvě zcela odlišné kategorie vnímání světa – pomíjivost mediálního produktu a archetyp mýtu tvoří společně způsob vyjádření každodenních událostí pomocí trvalých hodnot a ideálů. Opakování základních mýtů lidské společnosti všude kolem nás se stává rituálem, stává se prostředkem, díky němuž rozumíme dění kolem nás.

⁹⁹ BURTON, Graeme, JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Brno : Barrister a Principal, 2003. s. 72.

¹⁰⁰ BURTON, JIRÁK, o.c., s. 73.

¹⁰¹ LULE, o.c., s. 20.

Lule upozorňuje na fakt, že ač příběhy vypráví každé druhé médium, „jen u zprávy se předpokládá, že to musí být pravda“¹⁰². Stejně tak i mýtus musí být vnímán jako realita, ne jako pouhý symbol, jedině tak může fungovat. Nejdůležitějším přesahem, který tak zprávy přinášejí, je dle mého názoru právě ono šíření těchto sdílených významů v nich.

Stuart Hall se domnívá, že aby událost dávala vůbec smysl, musí být lokalizovatelná v rámci určitých sociálních a kulturních „mantinelů“¹⁰³. Za ony mantinely považuje právě výklady reality a nazývá je kulturními mapami v našich hlavách. Zprávy, které projdou sítím zpravodajských hodnot, je třeba „zmapovat“ a dát jim význam v rámci našich mantinelů.¹⁰⁴

4.2.2.1 Základní zpravodajské mýty podle J. Lule¹⁰⁵

Oběť – smrt nevinného člověka (požár, únos, nehoda) je díky mýtu povýšena na oběť.

Obětní beránek – mýtus apeluje na lidskou potřebu personalizace. Nabízí jednoho zástupce deviantního chování (kriminálník, aktivista, ten kdo nesdílí naše ideály) a využívá ho jako odstrašující příklad.

Hrdina – Příběhy o hrdinech se objevují všude – ve sportu, umění, politice. Hrdina často pochází z chudých poměrů, potom ale triumfuje anebo zažívá slavný návrat.

Dobrá matka – Do role dobré matky se kromě dobrovolníků a celebrit stylizují i někteří politici. Mýtus vycházející z archetypu madony jako pečující a hodné matky všech.

Podvodník – napůl člověk a napůl zvíře, stvoření hodné posměchu a pohrdání. Klasickými představiteli jsou hloupí kriminálníci, natvrdlí atleti nebo ubozí boháči.

Jiný svět – Mýtus jiného světa slouží k porovnání vidění sama sebe za určitých okolností. Do představ o jiném světě projektujeme i svoje představy o nás.

Povodeň – mýtus pohrom přírody, která nás trestá.

¹⁰² LULE, o.c., s. 21.

¹⁰³ MATHESON, o.c., s. 18.

¹⁰⁴ MATHESON, o.c., s. 18.

¹⁰⁵ LULE, o.c., s. 22-24.

4.3 Lingvistické způsoby tvorby významu

„Analýza nevyřčeného je mnohdy přínosnější než studium toho, co v textu je.“¹⁰⁶ (Teun A. van Dijk, *Racism and the press*, 1991)

Názory a podvědomé struktury mohou být patrné v titulcích, ale i ve struktuře příběhu, v syntaxi nebo v argumentaci. Ve své analýze se budu snažit objevit všechny způsoby, které jakkoli utvářejí povědomí o Češích a Česku.

Generalizace x Specifikace – Zevšeobecnění problému neboli generalizace je jistou nutností pro všechny novináře. Mnohdy je ale generalizací využíváno nejen jako prostředku k usnadnění pochopení příjemci, ale jako téměř odborného posudku daného problému. Van Dijk také připomíná, že v rámci konceptu „MY vs. ONI“ lze pomocí generalizace a specifikace na druhé straně docílit konkrétního čtení příjemcem.

Příklad – Příklad je důležitou součástí zprávy, protože čtenáři pomáhá v orientaci a na jeho základě si tak může situaci lépe představit. Někdy může být ale příklad použit špatně pouze jako umělá podpěra autorova tvrzení.

Nálepky – Jedná se o stereotypizované označení skupiny lidí s určitým společným rysem, rysy. Slouží k rychlé orientaci v situaci, podobně jako generalizace. Stejně tak jsou nálepky častým prostředníkem v šíření předsudků (např. kriminálník, terorista, rasistický, ale i demokratický, inteligentní apod.)¹⁰⁷.

Intertextualita – „Intertextualita představuje otevřený soubor specifických „odkazů“, jimiž se v textu jiné texty připomínají“¹⁰⁸. Odkazuje k jiným textům, dává čtenáři možnost přemýšlet o věci v souvislostech. Při čtení novin nás napadá mnoho dalších věcí, které jsme kdy četli, viděli nebo zažili. Novináři se tak můžou snažit tyto představy korigovat.

Synekdocha – figura, která prostřednictvím části označuje celek anebo naopak¹⁰⁹. Její princip je důležitou součástí komunikačního procesu. Sdělení, která v rámci

¹⁰⁶ VAN DIJK, Teun A. *Racism and the press*. [online] Londýn : Roulledge, 1991. [cit. 2011-05-14] Dostupný z WWW: < <http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20-%20Racism%20and%20the%20Press.pdf> >. s. 44.

¹⁰⁷ MATHESON, o.c., s. 24.

¹⁰⁸ BURTON, JIRÁK, o.c., s.187.

¹⁰⁹ KRAUS, o.c., s. 41.

komunikace přijímáme, mohou zdánlivě postrádat některé informace. Je tomu tak ale proto, že díky znalosti komunikačního kontextu jsme schopni si podvědomě řadu dílčích údajů doplnit, přiřadit. Proto pro pochopení sdělovaného faktu nemusí být vždy řečeno vše.

S tím souvisí i další dvě důležité kategorie porozumění komunikace – presupozeice a implikace. Presupozeice je jakýmsi nevyřčeným předpokladem, něčím, s čím je nutné souhlasit, aby bylo vůbec možné výpovědi porozumět. Pomocí presupozeic mluvčí dává najevo, že onen předpoklad považuje za samozřejmý, za všeobecně uznávaný¹¹⁰.

Implikace – je záležitostí tvorby významu. Použití konkrétního lexika implikuje významy s ním spojené. Označíme-li například nějaký výrobek za nezdravý, budeme se díky souvisejícím implikacím domnívat, že jeho konzumací škodíme sami sobě a že jeho vynechání v jídelníčku se pozitivně projeví na našem zdravotním stavu. Mnohdy může jediné slovo evokovat tezi nebo názor v textu jinak nezdůrazněný.

„Pojmem diatexe se označují vztahy mezi činiteli významové struktury (agens, patiens) a syntaktické struktury (subjekt, objekt)“¹¹¹. Použitím konkrétních jazykových prostředků (např. hierarchizací účastníků děje pomocí trpného rodu) lze docílit různých výkladů daného sdělení. Autorovo rozhodnutí o tom, kdo bude v dané větě vystupovat jako subjekt a činitel a kdo jako objekt, do velké míry ovlivňuje celé vyznění textu.

Modalizátory – takové výrazy, které naznačují hodnocení sdělovaného obsahu a oslabují jistotu výpovědi. Patří sem slova jako celkem, asi, jen, téměř, zpravidla apod.¹¹²

Kategorizace – vyjadřuje postoj mluvčího k jevu, osobě nebo skupině lidí přísouzením konkrétního rysu. Vznikají tak kategorie, které mohou být příznakové. Podle Fairclougha se tato označení často přejímají od tzv. oficiálních zdrojů, tedy od odborníků, policistů nebo politiků¹¹³.

¹¹⁰ KRAUS, o.c., s. 67.

¹¹¹ KRAUS, o.c., s. 70.

¹¹² KRAUS, o.c., s. 71.

¹¹³ FAIRCLOUGH, o.c., s. 27.

4.4 Formální prostředky tvorby významu

„Kompozice je záměrné uspořádání tematických a jazykových složek díla v celek a slouží k realizaci autorova záměru.“¹¹⁴ (Barbora Osvaldová, Jan Halada. Praktická encyklopedie žurnalistiky, 2002)

Kromě významových struktur, ovlivňujících vyznění zpráv, mě bude zajímat také formální stránka jejich zpracování. Domnívám se, že síla některých názorů může být modifikována právě konkrétním umístěním v textu anebo přímo místem, které text zaujímá v rámci novinové dvojstrany. Je rozdíl, objeví-li se informace v titulku, perexu nebo v mezititulku, jistou roli hraje také grafické zpracování. Fotografiím, které články doplňují, se budu věnovat v samostatné kapitole.

Gunther Kress a Theo van Leeuwen předkládají několik kategorií, podle kterých lze texty v novinách hodnotit. Domnívají se, že novinové strany se dělí na několik sektorů a umístěním textu v některém z nich dáváme již napsaným slovům ještě jiný, přidaný význam. Jejich úvaha vychází mimo jiné např. ze segmentace starých náboženských obrazů – triptychů. Ty byly členěny do tří částí, vzájemně se doplňujících. Dnešní optikou tak lze náboženský příběh, znázorněný na obraze, popsat pomocí kategorií vlevo = daný fakt, uprostřed = mediátor, vpravo = nová okolnost¹¹⁵.

Kress a Leeuwen upozorňují ještě na jiné grafické detaily, které svým způsobem mění výpovědní hodnotu textů. Zmiňuje např. velikost určitých motivů (titulků, ale i obrázků a dalších doplňků), množství detailů v textuře, výrazný kontrast, umístění ve vizuálním poli (nahore a vlevo se věc zdá „těžší“), perspektivu (objekty v popředí jsou víc nápadné než ty v pozadí), překrývání, zobrazení člověka nebo kulturního symbolu. Všechny tyto nástroje totiž způsobují jakési vyčnívání nad ostatními prvky strany.¹¹⁶

Navržená klasifikace stran se samozřejmě nesmí považovat za absolutní metodu, pomocí které se vždy dobereme jistého cíle. Je myslím ale zajímavé doplnit moji analýzu i o tento pohled, který na problematiku tvorby významu nahlíží zcela jinak.

¹¹⁴ OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan. Praktická encyklopedie žurnalistiky. Praha : Libri, 2002. s. 91.

¹¹⁵ Kress a Leeuwen dokládají svoje tvrzení na triptychu ukřižování Krista. Na levé straně je znázorněno narození Ježíše, uprostřed jeho ukřižování a napravo jeho nanebevstoupení.

KRESS, Gunther, VAN LEEUWEN, Theo. Front Pages: Analysis of Newspaper Layout. In BELL, Allan, GARRETT, Peter. *Approaches to Media discourse*. Oxford : Blackwell Publishers, 1998. s. 199.

¹¹⁶ KRESS, VAN LEEUWEN, o.c., s. 200.

4.4.1 Jednotlivé kategorie Gunthera Kressa a Theo van Leeuwena

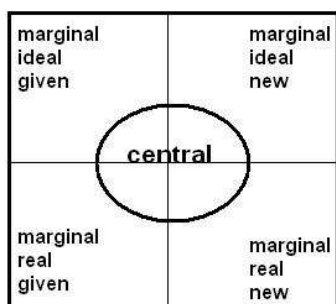
Ještě než zmíním konkrétní členění novinových stran, považuji za nutné říct, že ne vždy je v rámci každé stránky v novinách přítomna právě předkládaná struktura Kressa a Leeuwena. Často jeden z jejich modelů převládá a tak je možné na stránce rozlišit např. pouze vertikální členění apod.

Dané a nové¹¹⁷

Rozdělíme-li novinovou stranu svislou čarou na dvě stejné poloviny, na levé straně se fakta prezentují jako daná, zatímco na straně pravé jako nová. Daná fakta čtenář již zná, zatímco nová jsou tím, co by mělo zaujmout pozornost příjemce. Proto jde o klíčové informace, na které by tvůrce textu měl klást důraz.

Skutečné a ideální¹¹⁸

Rozdělíme-li naopak novinovou stranu vodorovně, získáme horní a dolní polovinu. Informace, uvedené v dolní části jsou příjemcem vnímány jako skutečné, reálné, v horní části strany naopak očekává informace ideální. Ideální informace je taková, která je nějakým způsobem zidealizovaná. Je to případ všech generalizací a jednostranných sdělení bez protipólů nebo doplňujících informací. Skutečná fakta při dolním okraji jsou pak více při zemi, fotky jsou tu umírněnější a často se tu objevují statistiky a praktické informace.

Centrum a okraj¹¹⁹

Stranu je možné rozdělit také na střed a okraje. Této kompozice se ale využívá málo, můžeme ji např. vidět v rámci velkých textových celků, jako jsou hypertémata „volby“, „povodně“ apod. Uprostřed strany se např. vyjímá fotografie nebo graf a okolo tohoto elementu jsou rozmístěny doplňující informace, které se většinou k objektu ve středu vztahují.

¹¹⁷ KRESS, VAN LEEUWEN, o.c., s. 195.

¹¹⁸ KRESS, VAN LEEUWEN, o.c., s. 195.

¹¹⁹ KRESS, VAN LEEUWEN, o.c., s. 196.

5. Česká povaha na stránkách MF DNES

Hledání češství, české povahy nebo dokonce vlastenectví na stránkách druhého nejčtenějšího deníku byl cíl velmi ošidný. Často se setkáváme s názorem, že česká povaha je nesmyslný koncept, jehož existence se omezuje na vědecké či beletristické práce, v praxi ho však údajně budeme hledat marně. Samotné české vlastenectví je pak dnes mnohými považováno za archaický přežitek, samotné slovo „vlastenec“ je vnímáno jaksi zastarale, rozhodně ne aktuálně. Čisté vlastenectví se v souladu s těmito předpoklady v mnou prostudovaných novinách objevovalo jen velmi sporadicky. Přesto ale ze současné žurnalistiky nezmizelo úplně – výskyt pocitu národní hrdosti se objevuje málo, ale zato intenzivně.

Ze sledovaných vydání novin vyplývá, že pocity vlastenectví se na české mediální scéně pojí výlučně s hysterií nebo s velmi významnou událostí. Mnou sledované období bylo na tyto typy jevů poměrně bohaté – hned v začátku proběhly pro Českou republiku velmi úspěšné zimní olympijské hry ve Vancouveru, následovalo vítězství českého hokejového týmu na mistrovství světa. Kromě těchto sportovních úspěchů je nutné zmínit podpis rusko-americké dohody START o snížení počtu jaderných zbraní a především volby do Parlamentu České republiky, ve kterých sice zvítězila ČSSD, vládu však sestavila silná pravicová koalice. Během těchto událostí byla hrdost přítomna v nejrůznějších podobách – od sportovního šílenství a glorifikace Jaromíra Jágra po naději v člancích o nové pravicové vládě České republiky. Ve druhém z těchto příkladů se nabízí otázka, zdali výsledky mého zkoumání nemohly být ovlivněny celkově pravicovou podobou zkoumaných médií, tedy MF DNES. Během svého výzkumu jsem si byla vědoma tohoto rysu MF DNES, a proto i můj přístup k textům byl v tomto směru kritický. Často se převážně v politických tématech objevovala tendence zobrazovat levicové neúspěchy jako ryzí prohry, zatímco ty pravicové jakou pouhé „nevýhry“. V tomto směru by bylo jistě přínosné a zajímavé podrobit analýze i médium levicového charakteru, například deník Právo. Výsledky takového zkoumání by ale značně přesáhly zájem mého bádání, tedy projevy českosti a české povahy. Domnívám se totiž, že ty by měly být nezávislé na jakékoli politické sympatii.

V následujících kapitolách se budu věnovat tématům, která se v novinách opakovaně vyskytovala a na jejichž základě je možné proniknout do zdánlivě indiferentního zpravodajství. Každé téma je pak zpracováno také v rámci jednotlivých rubrik, nabízí se

tak i náhled na odlišné vyznění těchto oddílů uvnitř jednotného celku. Přímé citace z novinových článků jsou pro větší přehlednost psány kurzívou, titulky jsou pouze označeny uvozovkami.

5.1 Vlastenectví

Jak již bylo naznačeno výše, vlastenectví nebo národní hrdost sice na stránkách novin najdeme, je ale potřeba ho hledat téměř výhradně kolem událostí významných pro Českou republiku. Poměrně často se také setkáváme s projevy zdánlivě potlačené národní hrdosti, a to ve formě fotografií s krátkým textem (viz např. fotografie č.25¹²⁰ nebo č.12¹²¹). Této problematice se věnuje kapitola 6.

5.1.1 Titulní strana

Na titulní straně se během půl roku objevil náznak vlastenectví v psané podobě jen velmi málo. Fotografie sportovců, kteří vybojovali medaili anebo se o to pokoušejí, byly naopak velmi časté, mnohdy svou velikostí zastínily prakticky vše ostatní. Během olympijských her se fotka sportovců na titulní straně stala jakýmsi koloritem (viz např. fotografie č. 7¹²² nebo č. 28¹²³). Fotografiím se více věnuje kapitola 6.

Psané texty, které považuji za nenápadným způsobem vlastenecké, se týkaly především pro pravici úspěšných voleb. Nezvyklá naděje, se kterou se o „*vzpourě voličů*“¹²⁴ píše, střídá do té doby téměř výhradně pesimistické a kritické texty o politice. Pesimismus, často považován za typicky český, střídá radost z nadcházející změny a novináři přímo srší optimistickými výhledy do blízké budoucnosti. Stačí zmínit např. pouhé titulky některých z článků, publikovaných na titulní straně. „*Nečasova revoluce v ODS*“¹²⁵, „*ODS převléká kabát. Uspějí Nečasovi koně?*“¹²⁶. Slova jako „*revoluce*“ nebo „*změna*“ se v souvislosti s novou vládou vyskytují velmi často a jasně signalizují, že přichází „*nová éra*“¹²⁷. Také souhlasné vyznění spojení „*převléknout kabát*“ je projevem důvěry ve změnu k lepšímu. Obecně je však toto slovní spojení vnímáno spíše v negativním slova smyslu. Tento přerod z negativního pesimismu v nadšení z věcí nadcházejících je

¹²⁰ *Mladá fronta DNES*. 19.6. 2010, XXI, 142, s. A3

¹²¹ *Mladá fronta DNES*. 5.3. 2010, XXI, 54, s. A2.

¹²² *Mladá fronta DNES*. 16.2. 2010, XXI, 39, s. A1.

¹²³ *Mladá fronta DNES*. 25.5. 2010, XXI, 120, s. A1.

¹²⁴ *Mladá fronta DNES*. 31. 5. 2010, XXI, 125, s. A1.

¹²⁵ DOLEJŠÍ, Václav, ŠTASTNÝ, Ondřej. Nečasova revoluce v ODS. *Mladá fronta DNES*. 21. 6. 2010, XXI, 143, s. A1.

¹²⁶ DOLEJŠÍ, Václav. ODS převléká kabát. Uspějí Nečasovi koně? *Mladá fronta DNES*. 19. 6. 2010, XXI, 142, s. A1.

¹²⁷ ŠTASTNÝ, Ondřej. Klaus, Topolánek a do třetice Nečas. Začíná nová éra ODS. *Mladá fronta DNES*. 21. 6. 2010, XXI, 143, s. A3.

pro mě nenápadným důkazem, že v nás existuje touha být na svou zemi hrdý. Touha po silné vládě, která nás svými reformami vrátí z východní Evropy do západní. Bohužel se tu ale spolu s (na české poměry) horlivým entuziasmem objevuje i další údajná česká vlastnost – neschopnost dotáhnout věci do konce. V teoretické části této práce se můžeme dočíst, že Češi mají tendenci dát veškerou svoji energii na počátek akce, na její konec jim ale často nezbude síla.

Po volbách a krátce po sestavení nové české vlády se neustále zdůrazňuje, že jde o zlomový okamžik. Čtenářům se předkládají nejrůznější analýzy, které nastiňují budoucí pozitivní vývoj české společnosti v závislosti na chystaných reformách. Vymýšlí se nejlepší strategie a akcentuje se úsilí nové koalice o nejrůznější přelomové změny. Premiér Petr Nečas získává z nevýrazné osobnosti charakter spravedlivého vůdce a jeho role pravicového reformátora je blízko mýtu hrdiny. Zdůrazňuje se jeho „čistota“, nezkorumpovanost, často se zmiňují střídme poměry, ve kterých žije, na fotografiích se často usmívá.

Podíváme-li se ale do novin o několik týdnů později, najdeme už zmiňovaného zanícení podstatně méně. Novinové titulky se zklidňují a vracejí k původnímu, kritickému tónu. Když zvážíme i současné dění, kdy se vláda bortí pod tíhou nevyjasněných vztahů a majetkových nesrovnalostí koaličních partnerů, musíme se zamyslet nad zřejmou shodou v předneseném rysu české povahy chybějící energie na dokončení dobře rozjeté akce. Nová vláda rok po volbách z předsevzatých změn nebyla schopna prosadit prakticky nic, zdánlivá čistota nového vedení, která byla volebním heslem tří koaličních partnerů, se také rozpíjí v nově zjištěných skutečnostech o korupci a finančních nejasnostech.

5.1.2 *Téma Dnes*

Rubrika *Téma Dnes* se ve vztahu k vlastenectví a národní hrdosti omezuje na sportovní úspěchy. K tomu, aby se tématem na několik stran stal jediný námět, tak stačilo pouze zlato Martiny Sáblíkové na olympijských hrách a vítězné mistrovství světa v hokeji.

V těchto dvou případech se pak klidně i „*píše historie českého sportu*“¹²⁸ a stránky jsou plné superlativů jako „*To zlato je i vaše, jásal Růžička*“, „*Objetí s legendou*“, „*Staroměstské náměstí křičelo: „Kdo neskáče, není Čech, hop, hop, hop“*“, „*Češi! Češi!*“¹²⁹ apod. Mluvíme-li o mistrovství světa v hokeji, je národní hrdost na svém vrcholu. Místo klasické rubriky sport je připraven speciál Hokejové zlato s Jágrem na titulní straně. Píše se tu dokonce „*Postavte mu sochu, pojmenujte po něm náměstí v Kladně nebo mu dejte čestný řád. Jaromír Jágr si po zlatém šampionátu v Německu i po předchozích hokejových činech něco z toho zasloužit*“¹³⁰. Věta není myšlena ironicky, nejde ani o nadsázku, autor zcela podléhá Jágrovu kultu, který v průběhu mistrovství zaplavil nejen rubriku Sport (viz kapitola 5.8). Takové pocty se u nás dostává výhradně sportovcům, v nadsázce pak snad jedině Járovi Cimrmanovi.

5.1.3 Z domova

V rubrice Z domova se překvapivě často objevuje hrdost na vědecké objevy českých vědců. V zásadě lze říci, že vyskytne-li se v novinách text o vědeckém objevu českých vědců, bude nést znaky naší hrdosti. Odhalení vědců jsou v podstatě vždy označována jako „zásadní objevy“, které jsou bez výjimky publikovány pouze v „*prestižních časopisech*“¹³¹ s dlouhým anglickým názvem. Jako ukázka mohou sloužit třeba následující věty. „*Vyplývá to z nejnovějšího výzkumu mezinárodního týmu vědců*“¹³², „*výsledky výzkumu zveřejnil tento týden prestižní časopis Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA*“¹³³. Spojení slov „mezinárodní tým vědců“ zní skutečně profesionálně, nehledě na to, že se již nedozvíme, o jaké národy šlo. Slovo „tým“ zase navozuje pocit kooperativního pracovního kolektivu, který podobně jako hokejisté střílí góly v podobě vědeckých objevů. Tato gloriola vědeckých úspěchů je velmi podobná oslavování sportovců a texty o vědě mají s těmi sportovními mnoho společného. Pozitivní vyznění obou typů článků je zřejmé – z vítězství v zápase se

¹²⁸ MACEK, Tomáš. Měli je za blázný. Vytřeli všem zrak. *Mladá fronta DNES*. 26. 2. 2010, XXI, 48, s. A2.

¹²⁹ *Mladá fronta DNES*. 25. 5. 2010, XXI, 120, s. A2-A3.

¹³⁰ 25. 5., o.c., s. D1.

¹³¹ GAZDÍK, Jan. Pavouci loví i v zimě, v těle mají nemrznoucí směs. *Mladá fronta DNES*. 15. 4. 2010, XXI, 88, s. A2.

¹³² GAZDÍK, Jan. Predátoři si vybírají bohaté země. *Mladá fronta DNES*. 9. 6. 2010, XXI, 133, s. A5.

¹³³ GAZDÍK, Predátoři, o.c., s. A5.

radujeme stejně jako z nového vývoje léků. Navíc by se tu dala najít jistá souvislost i s konceptem „zlaté české ručičky“, o kterém také pojednává kapitola 5.2.1.

Již zmíněná naděje po volbách do Parlamentu ČR se objevuje i v rubrice Z domova. Titulky hlásají „Revoluce v justici: vrchní soudy zmizí, hlavní bude okres“¹³⁴, „Klaus, Topolánek a do třetice Nečas. Začíná nová éra ODS“¹³⁵. Společně se tu také projevuje česká záliba v expertech. Slovo „expert“ je používáno velmi často, především během jednání nové vlády se skloňuje ve všech pádech. „*Expertní komise se v noci na dnešek dohodla...*“¹³⁶, „*Expertí ODS, TOP 09 a VV se definitivně shodli na změnách v soudnictví*“¹³⁷ apod. Kdo to ti experti ale jsou, se nikde nedozvíme. Češi si přitom na odborníky potrpí, mají například rádi úřednické vlády. Je také zvláštní, že pozornost, která je expertům věnována, se velmi liší od té, která se dostává politikům, byť referujícím o stejném tématu. Názory politika jsou vždy snadno přiřaditelné k jejich autorovi, vždy je zdůrazňována politická příslušnost. Texty jsou navíc doplněny fotografiemi hlavních aktérů. Expertní analýzy nebo vyjádření expertů mají v novinách místo jinde – v čtenářsky méně atraktivních místech novin, bez lákavých fotografií a palcových titulků. Přitom jejich informace jsou mnohdy přesnější, jasné a mluví přímo k věci.

Za poslední projev vlastenectví, který se v této rubrice objevil, považuji občasné zmínění českého génia Járy Cimrmana. Dočteme se, že „*Cimrman je český fenomén. Ostatně před pěti lety v anketě Největší Čech vedl před Karlem IV., než vlastník licence pořadu účast fiktivní postavy zakázal*“¹³⁸ nebo „*Česká je dojemná ochotnická horlivost, jakož i mindrák opožděné světovosti, glorifikace vlastních slabostí a kult provinčních géniů*“¹³⁹. Fenomén Cimrman tak představuje nejen něco ryze českého, ale i určitý moment zamyšlení se sám nad sebou. Téma, které by rozsahem odpovídalo další diplomové práci, je pak Cimrman jako jeden z prvků české představy o českém humoru.

¹³⁴ NAVARA, Luděk, SYROVÁTKA, Tomáš. Revoluce v justici: vrchní soudy zmizí, hlavní bude okres. *Mladá fronta DNES*. 15. 6. 2010, XXI, 138, s. A3.

¹³⁵ ŠTASTNÝ, Ondřej. Klaus, Topolánek a do třetice Nečas. Začíná nová éra ODS. *Mladá fronta DNES*. 21. 6. 2010, XXI, 143, s. A3.

¹³⁶ SYROVÁTKA, Tomáš. 23 nových zbraní v boji proti korupci. *Mladá fronta DNES*. 18. 6. 2010, XXI, 141, s. A2.

¹³⁷ SYROVÁTKA, Tomáš. „Zelenáči“ už nebudou soudit. *Mladá fronta DNES*. 25. 6. 2010, XXI, 147, s. A5.

¹³⁸ Cimrmanův úspěch stojí na českém mindráku. *Mladá fronta DNES*. 7. 6. 2010, XXI, 131, s. A3.

¹³⁹ Cimrmanův, o.c., s. A3.

5.1.4 *Ze světa*

Ve srovnání s jinými národy by jistě tato kapitola působila spíše směšně. Hrdost na české vojáky v zahraničí se v půlročním období objevila jen velmi málo. Jsme na ně sice hrdí, v novinách najdeme třeba „*reportáž o stovce vojáků, kteří operují v nebezpečné provincii Paktika*“¹⁴⁰, v ní pak ujištění, že čeští vojáci jsou profesionálové a mise, které podnikají, jsou nebezpečné. To všechno ale nezapadá do českého povědomí o vojácích. I díky pravidelným textům¹⁴¹ o tom, co česká armáda opět pokazila, má vojsko v našich očích pořád pachout' Černých baronů a Tankového praporu.

5.1.5 *Kultura*

V Kultuře se obecně objevovalo velice málo jakýchkoli projevů češství nebo alespoň něčeho, co by prozradilo českou povahu. Vlastenectví jako takové tu téměř nenajdeme, jediný Cimrman zde zachraňuje situaci. V článku „*Za největší div Česka zvolili diváci postavu Járy Cimrmana*“¹⁴² se o rodákovi z Vídně mluví jako o reálné postavě. Dozvídáme se, že v anketě přeskočil i takové vynálezy nebo unikáty jako Wichterleho kontaktní čočky, české sklo, české pivo nebo Pražský hrad. Když už nic jiného, z textu je patrná nadsázka, která v kombinaci s lehkým stylem psaní a cimrmanovskou tematikou příjemně osvěžuje jinak nudnou a nezajímavou rubriku Kultura.

5.1.6 *Sport*

Jde-li o vlastenectví, ve sportovní rubrice ho bylo nejvíce. Musíme si ale uvědomit, že v tomto případě nejde o vlastenectví ryzí, o lásku k Česku, o hrdost na české kořeny a historii. Sportovní vlastenectví je spíš vlastenčením, je návaem radosti z vítězství. Jak již bylo řečeno výše, domnívám se, že takovéto projevy, třebaže pochybného citu, jsou spojeny výhradně s hysterií, která různá sportovní klání doprovází. Často se říká, že Češi jsou vlastenci, jen když vyhrají v hokeji. Po prostudování půl roku novin ale mohu

¹⁴⁰ BUCHERT, Viliam. Čeští letci v srdci Talibanu. *Mladá fronta DNES*. 5. 3. 2010, XXI, 54, s. A7.

¹⁴¹ Ztrátu počítače svedla armáda na útok Talibanu. *Mladá fronta DNES*. 8. 6. 2010, XXI, 132, s. A1.

¹⁴² Za největší div Česka zvolili diváci postavu Járy Cimrmana. *Mladá fronta DNES*. 14. 6. 2010, XXI, 137, s. C9.

říct, že to není zdaleka celá pravda. Totiž pokud jde o sport, Češi jsou obecně mnohem více hrdí (a během neúspěchů také mnohem více zklamaní) než v jiných společenských odvětvích. I to je ale nutné upřesnit – více hrdí a více zklamaní jsou na stránkách novin. Snad by bylo lépe napsat jsou viditelněji hrdí a zklamaní – sportovní rubrika, to je totiž část novin, lišící se kompletně a radikálně od zbylých stran. Ve Sportu se inkasovaný gól stává automaticky celonárodním smutkem a naopak o chyceném míči je možné napsat rozsáhlou stať. Pokud se truchlí, truchlí bez okolků celý národ, vždy je ale co oslavovat. Sportovní událost velkého významu je pak prezentována jako skutečně celostátní záležitost. Ve zpravodajské rubrice Sport se s nostalgií vzpomíná na „zlatý závod“ Katky Neumannové. „Byl pátek, 24. února 2006 a Češi trnuli, zda nastoupí“¹⁴³. Nikdo z této synekdochické množiny Čechů není vynechán. Jde zkrátka o všechno. Malý národ opět zabodoval.

Neustále a každý den se mluví o tom, co se komu povedlo, a pokud možno, hledá se jakákoli spojitost s Českem. Zdůrazňuje se původ zahraničních sportovců v Čechách nebo účast jednoho Čecha na různých závodech. Výhry hokejových a fotbalových klubů měříme podle úspěchů českých hráčů v těchto duelech. Např. „Jágr řídil výhru Omsku“¹⁴⁴.

Zajímavý je pak především rozdíl mezi stylem rubriky Sport a zbytkem novin. Sportovní novináři sportovce ve svých článcích povzbuzují, fandí jim. Píší o tom, jak jim celý národ věří a jak budeme ve zlomových okamžicích s nimi. Je vidět, že do sportovní rubriky píší lidé, které sport baví a mají ho rádi. Ostatní novináře také určitě jejich obor práce baví, bohužel ale zřejmě se současnou situací nejsou zdaleka tak spokojeni jako novináři sportu. Ve svých tématech se šrourají, politiky odsuzují. Sportovní zprávy jsou jiné, jsou hladké a povrchní jako lesk hvězd, o kterých píší.

Zdánlivá důležitost, jakou oplývají, je často pouhým klamem. O sportovcích, kteří jsou podle mnohých neprávem považováni za celebrity, se tu sice píše hodně, jde ale většinou o velmi povrchní texty, kdy je sportovec popisován podobně jako kus masa u řezníka. Je tomu tak např. v textu „Mám chuť na Federera“¹⁴⁵, kde je každý zmíněný tenista charakterizován pouze na základě sportovního výkonu a vzhledu. Dočteme se tak

¹⁴³ MACEK, Tomáš. Recept na zlato podle Neumannové. *Mladá fronta DNES*. 26. 1. 2010, XXI, 21, s. C10.

¹⁴⁴ Jágr řídil výhru Omsku. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 18, s. C8.

¹⁴⁵ PALIČKA, Jan. Mám chuť na Federera. *Mladá fronta DNES*. 26. 1. 2010, XXI, 21, s. C8.

například, že Davydenko je „*samolibě se tvářící Rus*“, že ruské tenistky jsou „*armáda krasavic*“ a že tenista Marat Safin je „*pohledný bouřlivák*“. Možná je to jen částečnou vulgarizací MF DNES, spíš se mi ale zdá, že o sportu se sice v Čechách mluví a píše hodně, že sportovci, kteří zrovna něco vyhraji, jsou téměř vynášeni do nebes, ale že takového poblouznění je velmi dočasné a ve skutečnosti je to spíš opojení ze samotného vítězství. Sportovec je považován spíše za prostředníka, pomocí něhož lze toho slastného pocitu dosáhnout.

Charakteristickým rysem těchto zpráv je všudypřítomný patos – v žádné jiné rubrice se tolik nepláče nad neúspěchy a tolik neoslavují vítězství jako ve sportu. Tenista Rafael Nadal musel kvůli bolavým kolenům vzdát důležitý zápas. Je o tom popsána celá strana.¹⁴⁶ Jde-li o české úspěchy, referuje se o nich jako o olbřímích činech géniů. „*Měli skončit ve skupině, aby mohli dál projít nažhavení Maďaři. Nestalo se. Měli uhnout do té doby neporaženému Slovinsku. Nestalo se. Češi silného soka zdolali 37:35*“¹⁴⁷. Napínavá a hrdinská dikce textu připomíná spíše epos než novinovou zprávu a Češi tu překonávají naprosto nepřekonatelné překážky, zdůrazňuje se výjimečnost českých úspěchů. „*Takovou bitku český hokej do neděle nezažil*“¹⁴⁸, „*hokejová extraliga zažila včera otřesný moment*“¹⁴⁹, „*Možná žádná česká sportovkyně od éry Věry Čáslavské nebyla na olympijských hrách tak ostře sledována jako nyní Martina Sáblíková... všichni vědí: Přes Česku vede cesta ke zlatým medailím na dlouhých tratích*“¹⁵⁰. Jde o všechno, o historii. Celý text se jmenuje „*Pozitíří startují olympijské hry. Česko vyhlíží historický úspěch*“¹⁵¹.

Rázem je zřejmé, že „největší česká naděje“ není euro nebo oddlužení státu, ale Martina Sáblíková. Mýtická hrdinka je jako z učebnice Jacka Lula: „*Čeští hokejisté prohráli, skikrosář vypadl ve čtvrtfinále, sjezdař na medaili nedosáhl. Až přišla Martina Sáblíková, aby pozdvihla český prapor*“¹⁵². Pozdvihnout český prapor nemůže nikdo jiný než hrdina. Všichni ostatní prohráli, ale přišla „ona“ a Češi vstali a bojovali dál. Sáblíková je oslavována a stále se zdůrazňují nepříznivé podmínky, které musela na své

¹⁴⁶ PALIČKA, Jan. Nadal na kolenou. Ach ta kolena. *Mladá fronta DNES*. 27. 1. 2010, XXI, 22, s. C8.

¹⁴⁷ NĚMÝ, Miroslav. Češi překvapují. A sní o hrách. *Mladá fronta DNES*. 28. 1. 2010, XXI, 23, s. C7.

¹⁴⁸ 439 trestných minut. Zvládli zápas rozhodčí? *Mladá fronta DNES*. 2. 2. 2010, XXI, 27, s. C10.

¹⁴⁹ Drsný střet: po pádu hokejistu odvezl vrtulník. *Mladá fronta DNES*. 3. 2. 2010, XXI, 28, s. C10.

¹⁵⁰ MACEK, Tomáš. Pozitíří startují olympijské hry. Česko vyhlíží historický úspěch. *Mladá fronta DNES*. 10. 2. 2010, XXI, 34, s. C1.

¹⁵¹ MACEK, Pozitíří, o.c., s. C1.

¹⁵² MACEK, Tomáš, PALIČKA, Jan. Sáblíková vybojovala bronz. „Je neuvěřitelný,“ řekla v cíli. *Mladá fronta DNES*. 23. 2. 2010, XXI, 45, s. C4.

cestě za olympijským zlatem překonat. Začínala na rybníku a všichni se jí smáli, když říkala, že vyhraje zlato. To jsou typická slova, která se v souvislosti s rychlobruslařkou objevují velmi často. Do novin je navíc přidán plakát Martiny Sáblíkové přes celou dvojstranu.

O síle a povaze tohoto „vlastenectví“ vypovídá například situace, která nastala začátkem zkoumaného období (únor 2010). V té době čeští hokejisté zklamali na olympijských hrách, jak jinak než celý národ. Všude se psalo, že propadli, noviny byly plné rozhořčení nad špatným stavem českého hokeje, neustále se spekulovalo, kde je chyba. „Vlastenectví“ je na nule. Tehdejší předseda ČSSD Jiří Paroubek dokonce podporu hokeje zahrnul do svých předvolebních slibů¹⁵³. Uplynul ale zhruba měsíc a českému fanouškovi se zrychluje tep – blíží se mistrovství světa a ten tam je poráženecký pesimismus. Titulek hlásí „Chci hrát na mistrovství světa, řekl Jágr. Rodí se silný tým?“¹⁵⁴. Míra sportovní národní hrdosti stoupá každým dnem až k exaltovanému „Konečně! Češi jsou v semifinále“¹⁵⁵. Velikánský titulek na poslední stránce novin křičí spolu s obří fotografií radujících se hokejistů v červených dresech, Jágra nevyjímaje. Fotka je až nekontrolovatelně velká, přitom není nijak extrémně zajímavá. Má za úkol říct – náš národní sport si po vlastenecké pauze zase zaslouží naši pozornost.

Kromě hokeje a olympiády se ale ve sportovní rubrice objevila ještě jedna zajímavost, na první pohled celkem nenápadná – v České republice existují (v době vydání textu) tři kluby, odkazující svým jménem k původnímu klubu Bohemians. Bohemians 1905, Bohemians Praha a FC Bohemians Praha. O náhodu nejde - ve znaku mají všechny tři kluby zeleného klokana a všechny se považují za nástupce „staré“ Bohemky. Přemíra „bohemek“ v českém fotbalu je zajímavá právě kvůli slůvku „bohemians“, vypadá to, že fotbalovým „Čechem“ chce být kde kdo. Tři kluby se, jak už to tak v příbězích bývá, navzájem nemůžou vystát. Situace jako z pohádky o princezně Bohemce, kdy jen skutečný fanoušek pozná, která je ta pravá. Bohemka, která pravá není, označuje se ve fotbalové hantýrce „lžibohemka“¹⁵⁶.

¹⁵³ GAZDÍK, Jan. Naučit se hokej? Jen u kapitalistů. *Mladá fronta DNES*. 5. 3. 2010, XXI, 54, s. A3.

¹⁵⁴ KNAP, Karel. Chci hrát na mistrovství světa, řekl Jágr. Rodí se silný tým? *Mladá fronta DNES*. 27.-28. 3. 2010, XXI, 73, s. B16.

¹⁵⁵ SÁRA, Robert. Konečně! Češi jsou semifinále. *Mladá fronta DNES*. 21. 5. 2010, XXI, 117, s. B14.

¹⁵⁶ PALIČKA, Jan. Chaos s klokánem: kdo je kdo. *Mladá fronta DNES*. 13. 4. 2010, XXI, 86, s. D4.

5.2 Česká povaha a vztah Čechů k sobě

V teoretické části této práce jsme si mohli ve velmi zjednodušené formě přechíst, co si o české povaze myslí pro českou společnost významní myslitelé. Představy o české povaze se často shodovaly v pojmech jako ukřivděnost, pesimismus, zahleděnost do knih a s tím související adorace vzdělání a titulů, neochota nést zodpovědnost či tendence zůstat na půl cesty. Řeč byla také o pokrytectví, s jehož pomocí jsme zvyklí přechkávat těžké časy, o věčné neutralitě a rovnostářství nebo o nedůvěře v politiku.

Důležitější než snaha popsat národní charakter, což je sám o sobě úkol nemožný, je odhalit, jak vidí sami sebe Češi. Právě noviny se mi v tomto ohledu zdály ideální pro svou každodenní povinnost informovat o dění ve společnosti. Každý den se ve zpravodajství chtě nechtě zrcadlí právě ona česká verze dění kolem nás. Nejde přitom jen o na první pohled viditelné projevy, kterých je navíc minimum. Spíš než to mě zajímala ona neurčitá podprahová sdělení, vznikající nevědomky, jako zřejmě neúmyslná vedlejší významová linie.

Během čtení MF DNES jsem narazila na řadu zajímavých projevů, které společně s ostatními vytvářejí povědomí čtenářů o okolním světě. To, jakým způsobem je v textech projektováno „češství“, se týká všech možných okruhů lidské činnosti, často jde o specifický vztah Čechů k politice, historii nebo společnosti obecně, setkáváme se ale také se vztahem k idejím jako odpovědnost nebo morálka.

Právě odpovědnost a vztah k ní se mi jeví jako základní prvek české povahy. Neochota vzít na sebe zodpovědnost se vyskytuje na všech úrovních novinových textů. A snad právě i tahle vlastnost stojí za oním dvojakým přístupem k národní hrdosti – totiž být na něco hrdý, to je zodpovědnost. Stát si za svým a umět se přiklonit k jedné či druhé straně, to je vzít zodpovědnost za své názory a činy. Tomuto tématu se věnuje kapitola 5.5.

Dalším výrazným motivem je silný cynismus a nedůvěra v politiku a její představitele. Zdá se, jakoby nám chyběly ideje, za které chceme bojovat. Absence víry v možnost změny a vlastně i absence jakékoli jiné víry je jedním z projevů jakési otupělosti, pesimistického a pasivního postoje. Právě volby v roce 2010, jejichž faktickým vítězem se stala pravicová koalice, přinesly v tomto ohledu příjemnou změnu a oživení. Problematice politické skepse se věnuje kapitola 5.3.

V následujících kapitolách, rubrikách, se objeví ale i jiné zvláštnosti, které jsem při své práci objevila. Tvrzení, že Češi neumějí dotáhnout věci do konce, notoricky známé rčení zlaté české ručičky anebo česká závist, všechny tyto „předpoklady“ české povahy se v novinách pravidelně vyskytují. Zajímavá je také otázka historického povědomí Čechů, jež je ze stránek novin patrné.

5.2.1 Titulní strana

Na titulních stránkách novin se nejvýrazněji projevovaly dvě konstanty – závist a koncept, který nazvěme „zlaté české ručičky“, jde ale o širší pojetí, než které nabízí prostý překlad tohoto rčení. Zlaté české ručičky však nemusí být nutně označení pochvalné. Často se setkáváme spíše s negativní představou českých šikovných rukou. Bylo tomu tak např. v případě prodejců ojetých aut, kteří stáčeli tachometry tak, aby ukazovaly menší hodnoty. „*Stáčení tachometrů, za které v Německu hrozí i vězení, je v Česku normální*“¹⁵⁷, píše se dokonce v MF DNES. Tedy vlastně to, že nepoctivé umění pomoci si k výdělku je u nás považováno za normu.

Česká zručnost je ale rozvíjena i v kladných konotacích – již zmíněná hrdost na české vědce se objevuje i zde. „Ucho“ v pravém horním rohu titulní strany hrdě hlásá „*Objev českých vědců cituje celý svět*“¹⁵⁸. Odkazuje tak nejen k textu uvnitř novin, ale i k české představě o sobě samých jako o vzdělaném národu. Není totiž náhoda, že právě Češi učinili zásadní objev o kmenových buňkách. Český odborník je vždy expertem. „*Do české meteorologie, do předvídání počasí, přichází velká změna. Zasloužit by se o to měl zbrusu nový superpočítač, který v těchto dnech spouštějí experti hydrometeorologického ústavu.*“¹⁵⁹ Český odborník má také vždy titul, a objeví-li se jakákoli nejasnost o původu nabytého diplomu, je nemilosrdně pranýřován. V novinách se tak objevují seznamy úředníků, jejichž studium na plzeňských právech proběhlo v kratším období, než je obvyklé. Záliba v seznamech nám tedy zůstala, mění se jen prohřešky. Lidé, kteří pracovali pro STB, vstoupili do strany, podepsali, nepodepsali.

¹⁵⁷ Až čtvrtina ojetých aut má zfalšovaný tachometr. *Mladá fronta DNES*. 27.-28. 2. 2010, XXI, 49, s. A1.

¹⁵⁸ Objev českých vědců cituje celý svět. *Mladá fronta DNES*. 6.-7. 2. 2010, XXI, 31, s. A1.

¹⁵⁹ GAZDÍK, Jan. Zvrat v předvídání počasí. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. 1.

Závist se v novinách projevuje jako tendence porovnávat platy různých skupin lidí a také jako sklon zobrazovat bohaté podnikatele v apriori negativním a podezřívavém světle. „Šéf ČEZ koupil vládní chalupu“¹⁶⁰ je např. název článku, který v čtenáři vyvolává otázky. Co to znamená? Děje se tady něco nespravedlivého? Přitom se ale neděje nic, jen si bohatý člověk koupil chatu v Krkonoších, kterou předtím vlastnila vláda. To je celé. Text na úvodní straně žádné jiné informace nepřináší, a tak je opravdu otázkou, pro koho byla tato informace důležitá. Při koupi proběhlo vše řádně, sama situace také není nijak neobvyklá. Jediný důvod, proč tento text otisknout, spočívá právě ve zdůraznění nerovnosti mezi čtenářem a podnikatelem.

Rovnostářství se objevuje i v další ukázce. „Šéfové státních firem se vzpírají plánu na snižování svých příjmů. „Příliš úzké limity by nám mohly výrazně zkomplikovat najímání kvalifikovaných lidí,“ oponuje Roman a říká, že šéfové evropských energetik mají platy vyšší.“¹⁶¹ Chceme zkrátka to, co mají ostatní, nehledě na reálnou situaci. Velmi časté je také asi obecně, nejen v českých poměrech, zkoumání výše platů různých profesí. Speciální místo tu mají politici. Jejich nadprůměrné platy nás dráždí, a když se navíc mají zvednout, jsme nepřítel. Otázka, která nás zřejmě trápí, je to, jestli by do politiky tito lidé šli, i kdyby měli platy jako učitelé. Růst platů poslanců a politiků obecně je prezentován jako špatný, stejně jako jeho dosavadní výše. V textu z 28. ledna¹⁶² se v této souvislosti používají výrazy jako „raketový růst platů“, „mzdy se mají skokem zvednout“, „zběsilé navyšování“. Je jasné, že systém, jakým byly do této doby politické platy vypočítávány, je špatný. Čtenáři by se ale měl dát prostor pro to udělat si na věc vlastní názor. To ale v případě platů politiků není možné, neboť je od začátku „jasné“, kdo je tady ten zlý.

Česká neutralita a lhostejnost souvisí možná s již zmiňovaným přístupem k zodpovědnosti. Jako primárně netečné nás vidí nejen novináři MF DNES. „Češi, přeborníci v dobročinnosti“¹⁶³, tak zní název textu v dolní části titulní strany. Poloha dole určuje dle metody Kressa a Leeuwena (viz kapitola 4.4.1), že tak se věci mají, to je fakt. Zpráva přináší informace o tom, jak Češi vehementně posílají peníze postiženým

¹⁶⁰ GAZDÍK, Jan, DOLEJŠÍ, Václav. Šéf ČEZ koupil vládní chalupu. *Mladá fronta DNES*. 30.-31. 1. 2010, XXI, 25, s. A1.

¹⁶¹ Šéfové se brání: Platy nám neberte. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. 1.

¹⁶² VIKTORA, Antonín. Poslanec +16000 Kč Ministr +30000 Kč. *Mladá fronta DNES*. 28. 1. 2010, XXI, 23, s. A1.

¹⁶³ GAZDÍK, Jan, WALLEROVÁ, Radka. Češi, přeborníci v dobročinnosti. *Mladá fronta DNES*. 20. 1. 2010, XXI, 16, s. A1.

oblastem. V titulku je ale cítit lehká ironie. Proč? Hned v první větě autoři píšou: „*Mohlo by se zdát, že Češi jsou lhostejní a chladní. Ale ochota s jakou posílají peníze na pomoc postiženým oblastem, ukazuje, že to tak úplně neplatí*“¹⁶⁴. Jak to tedy vlastně je? Autoři očividně vycházejí z premisy, že Češi se většinou jeví jako lhostejní a chladní. Svůj článek sice postavili na české dobročinnosti, ale lhostejnost a chlad odbyli jen slovy „*úplně to tak neplatí*“, což zřejmě znamená, že Češi opravdu jsou lhostejní a chladní, ale občas se zachovávají vřele. Vlastně už samotný fakt, že se takovýto text objevuje na titulní straně, svědčí o tom, že sami Češi o sobě valně mínění nemají, a objeví-li se něco, co je může z tohoto dojmu vyvést, snaží se danou informaci prodat. Autoři se pak v textu stále ptají „*Odkud se bere ta štědrost?*“ jako by skutečně slova štědrost a Čech nešla dohromady. Odpovídá jim sociolog Jaroslav Sýkora: „*Čechy a Morava byly v historii nemilosrdně válčovány – snad jen s výjimkou kralování císaře Karla IV. Češi mají proto v genech zakódováno pomáhat těm, kdo se ocitli v nouzi. Zdánlivá lhostejnost je jen maskou.*“¹⁶⁵ Jak je vidět, ani pozice sociologa ještě nezaručuje objektivní posouzení situace. Čechy a Morava byly válčovány asi tak stejně jako jiné evropské země a například pobaltské státy nebo Ukrajina na tom byly mnohem hůř. Když je řeč o historii, připadají si Češi jako národ otloukáneků, které někdo neustále terorizuje. Tento dojem je velmi rozšířen a významně ovlivňuje vnímání historie a ve výsledku i vztah ke své zemi. Pocit ukřivděnosti, dojem, že historie byla k Česku nemilosrdná a že se český národ dodnes musí potýkat s nepříznivou výchozí situací, to vše se promítá do celkové imprese ze čtení dnešních novin.

Dále v textu se k situaci české charitativnosti vyjadřuje psycholog Slavomil Hubálek a tvrdí, že velkou dobročinností si Češi kompenzují svůj ateismus, nedostatek víry¹⁶⁶. Objevuje se tu tak další premisa o českém člověku – je to bezvěrec. O problematice víry se více zmíním v kapitole 5.2.3.

5.2.2 *Téma Dnes*

I v tak významné rubrice novin, jakou je *Téma Dnes*, se objevuje náznak hrdosti. Pojí se dokonce i s částečně politickými tématy – ta jsou ale zřetelně odlišná od těch, které

¹⁶⁴ GAZDÍK, WALLEROVÁ, Češi, o.c., s. A1.

¹⁶⁵ GAZDÍK, WALLEROVÁ, Češi, o.c., s. A1.

¹⁶⁶ GAZDÍK, WALLEROVÁ, Češi, o.c., s. A1.

v novinách okupují zbylé stránky. Jde např. o téma věnované Masarykovi a jeho době. „*Na slušné mravy si prvorepublikoví Češi potrpěli více než dnes*“¹⁶⁷ čteme v textech sestavených u příležitosti konání výstavy o prvním československém prezidentovi. Celá strana se věnuje prezidentovu rodokmenu a je z něj patrná jistá fascinace Masarykem a i obdobím 1. republiky. To je vnímáno jako období blahobytu a nedostižný ideál, bezrozporná doba, Masaryk pak jako bezrozporná osobnost. V novinách se prakticky nemluví o stinných stránkách tohoto období, ani o záporných vlastnostech tatíčka vlasti.

Podobný charakter mají překvapivě i zprávy o jiném politikovi, dokonce současném. Je jím Karel Schwarzenberg, často titulován kníže, např. v textu „*Komnatu si první vybírá kníže*“¹⁶⁸. Na úvod jen prostá statistika: „*Nejvíce preferenčních hlasů ze všech kandidátů dostal Karel Schwarzenberg. Na pražské kandidátce strany ho zakroužkovalo více než 46 procent lidí, kteří si kandidátku vybrali*“¹⁶⁹. V čem spočívá Schwarzenbergova popularita? Lidé tolerují jeho usínání v poslanecké sněmovně, nevadí jim jeho nesrozumitelná řeč, naopak, pro jeho drobné nedostatky ho milují téměř jako dalšího tatíčka. V textu „*Králem voleb je kníže Schwarzenberg*“¹⁷⁰ se Jan Gazdík pokouší přijít této záhadě na kloub. Hned v úvodu píše „*Charisma nonšalantního šlechtice přineslo straně vítězství*“¹⁷¹ a má pravdu – charisma se knížeti opravdu upřít nedá. Dále se také dozvídáme, že kníže „*si nepotřebuje nakrást*“, „*je pro lidi důvěryhodný, má jiné priority než ostatní politici, jinak vypadá a nelíbí si v nic neříkajících frázích a prázdných slibech. Dokáže věci říct pěkně od podlahy a nezní to od něj vulgárně. Závistiví Češi „odpouštějí“ knížeti dokonce i rozsáhlý majetek: zámky, lesy, pozemky. „Ze Schwarzenberga totiž jeho rodové bohatství neodkapává nijak odpudivě, tak jako u novodobých zbohatlíků.“ Tou nejsilnější předností šlechtice, jehož předkové sloužili českému státu nezištně už před staletími, však je, že jeho vize a plány o prosperitě Česka přesahují mnohonásobně délku jeho života.*“¹⁷².

Schwarzenbergova oblíbenost možná opravdu tkví v jeho šlechtickém původu. Češi, kteří vlastní šlechtu prakticky neměli, vidí v knížeti jakousi archetypální jistotu. Jeho

¹⁶⁷ GAZDÍK, Jan. Dvacet korun za střihání hlavy státu. *Mladá fronta DNES*. 27.-28. 2. 2010, XXI, 49, s. A3.

¹⁶⁸ POKORNÝ, Jan. Komnatu si první vybírá kníže. *Mladá fronta DNES*. 15. 6. 2010, XXI, 138, s. A4.

¹⁶⁹ Nejvíce lidí si vybralo Schwarzenberga. *Mladá fronta DNES*. 31. 5. 2010, XXI, 125, s. A3.

¹⁷⁰ GAZDÍK, Jan. Králem voleb je kníže Schwarzenberg. *Mladá fronta DNES*. 31. 5. 2010, XXI, 125, s. A9.

¹⁷¹ GAZDÍK, Králem, o.c., s. A9..

¹⁷² GAZDÍK, Jan. Králem voleb je kníže Schwarzenberg. *Mladá fronta DNES*. 31. 5. 2010, XXI, 125, s. A9.

zájmy ztotožňují se zájmy státními, rod Schwarzenbergů je pro ně zárukou kvality a představuje druhou alternativu k intelektuální „šlechtě“, která se dnes také těší jisté oblíbenosti. Mám na mysli hlavně bývalého prezidenta Václava Havla, který je pro mnohé prezidentem dodnes.

I v Tématech Dnes se setkáváme s tendencí přepočítávat vše na peníze. Titulek „Zachrání se životy i majetek za stovky milionů“¹⁷³ je navíc ještě velmi nešťastný. Čtenář má pocit, že životy mají cenu stovek milionů a celou problematiku to tak notně zjednodušuje. Oblastí, ve které se s vypočítáváním zásluh v podobě platů setkáváme často, je sport. U sportovců se obecně opakovaně mluví o tom, kolik vydělávají. 1.3. 2010 ale byl dokonce tento trend povýšen na Téma Dnes. Jeden z hlavních textů se jmenuje „Vítězové a ti druzí“¹⁷⁴ a ze začátku pouze shrnuje předchozí ročníky zimních olympijských her a české úspěchy v nich. V polovině se ale článek změní na vypočítávání odměn, které medailisti dostanou a také částek, za které na olympiádu letěli. Jistou informační hodnotu možná tyto sumy mají, považují ale za příznakové je automaticky přiřazovat k danému sportovnímu výkonu jako v tomto případě.

5.2.3 Z domova

S tématem křesťanství se žurnalisté na stránkách MF DNES vyrovnávají těžko. Považují svorně Čechy za národ ateistů, ale jakmile je potřeba, objeví se např. „*kraj katolíků*“, jak je tomu v článku „ODS trápí rozvod šéfa: kandiduje v kraji katolíků“¹⁷⁵. Je normální, že v každém státu jsou kraje, kde je více věřících lidí, než je průměr celostátní. Jejich víra je tu ale používána jako jakási politická charakteristika – podle tohoto článku to vypadá, že katolík není člověk, věřící v Boha, ale že jde o konzervativce, kterému vadí rozvody. Mluví se o morálce? Ne, to křesťanství je důvod, proč někomu vadí rozvod šéfa ODS. Celý text je od počátku postaven na této premise – že jen křesťanům vadí rozvod a tedy i jistá faleš Mirka Topolánka. Čech je podle této optiky morální jen tehdy, je-li věřící.

¹⁷³ Zachrání se životy i majetek za stovky milionů. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A3.

¹⁷⁴ STRNADOVÁ, Tereza. Vítězové a ti druzí. *Mladá fronta DNES*. 1. 3. 2010, XXI, 50, s. A1.

¹⁷⁵ STRNADOVÁ, Tereza. ODS trápí rozvod šéfa: kandiduje v kraji katolíků. *Mladá fronta DNES*. 21. 1. 2010, XXI, 17, s. A3.

Podobná situace se opakuje několikrát. „Cyrile, nelži, jsi křesťan! Tykal Bém Svobodovi“¹⁷⁶ zní titulek skoro jako z Blesku. Jde sice o citaci politika, nikoli o text autora článku, přesto se domnívám, že do jisté míry vystihuje český přístup k víře. Křesťanství je zjednodušováno na desatero, navíc se o něm mluví jen, pokud se to zrovna hodí. Chtěl snad Bém naznačit, že ten, kdo se oficiálně neprohlásí za křesťana, lhát může? Nebo že by to nebylo tak závažné provinění? Vypadá to tak, že ten, kdo je křesťan, musí se ze své víry zodpovídat.

Je zvláštní, jak často se v novinách využívají příklady z oblasti víry, především křesťanství. Vzhledem k tomu, že český národ je prezentován jako ateistický, má být zřejmě takový příklad spíš ironií než vážně myšlenou analogií. Často také působí směšně. Např. v článku o tom, jak si Mirek Topolánek nedával pozor a při focení pro gay časopis Lui pohoršil svými výroky polovinu republiky. Na uzavřeném jednání ODS se mělo rozhodnout, jestli Topolánek odstoupí, nebo zůstane na postu předsedy strany. MF DNES o této schůzce píše následující: „*Včerejší schůzka k dalšímu osudu prostořekého Mirka Topolánka trochu připomínala konkláve, na kterém se volí hlava římskokatolické církve. Špičky ODS se na dlouhé hodiny uzavřely před světem ve svém sídle na pražském Pankráci stejně jako kardinálové v Sixtinské kapli*“¹⁷⁷.

Ještě zajímavější situace nastává, když se do textů o církvi prolíná obecná tendence novinářů vytvářet v rámci události konflikt. Již jsem zmínila, že se sportovní terminologie dostává do vědeckých textů, objevuje se ale také sklon používat politicko-sportovní terminologii v článcích o církvi. Víra v Boha jako taková je, zdá se, pro média velmi nepodchytitelná. Není se čemu divit – média jsou neustále se měnící, skoro až pomíjívou součástí dne a včerejší zpráva je hlubokou minulostí. Křesťanství a víra obecně je přímým protipólem médií, tradice stará tisíce let, stálá a neměnná, rok tu nehraje roli, natož pak den. Domnívám se, že pro česká média je tento rozpor zcela nepochopitelný a je proto zajímavé pozorovat, jak se s ním vyrovnávají. Spojení slov „*Lídr katolické církve*“¹⁷⁸ vypadá jako přesná ukázka toho, o čem je řeč. I kdybychom přijali politicko-sportovní označení papeže za lídra, objevuje se tu druhá, mnohem závažnější otázka. Není oním „lídrem“ někdo jiný? Vždyť papež je přece pouhým prostředníkem mezi Bohem a lidmi. Tuhle dimenzi ale média pochopitelně nejsou

¹⁷⁶ Cyrile, nelži, jsi křesťan! Tykal Bém Svobodovi. *Mladá fronta DNES*. 25. 1. 2010, XXI, 20, s. A2.

¹⁷⁷ VIKTORA, Antonín. Předseda se zodpovídá – dvanáct hodin nejistoty, dohadů a dusna. *Mladá fronta DNES*. 24. 3. 2010, XXI, 70, s. A2.

¹⁷⁸ „Víra mi dává odvahu, abych čelil kritikům“. *Mladá fronta DNES*. 29. 3. 2010, XXI, 74, s. A8.

schopna zahrnout do zpravodajství, možná že by ani do zpravodajství nic takového nepatřilo. Je pak ale nutné zvážit, nakolik se obraz církve jako instituce liší od skutečné podstaty víry, která čtenářům zpráv zůstává skryta.

Neustále je navíc zdůrazňován ateismus, který dle médií zcela prostupuje naší společností. V textu o novém arcibiskupovi Dominiku Dukovi se mimo jiné dozvídáme, že „mnoho katolíků i jejich nejvyšších představitelů si ve společnosti založené na jiných hodnotách neví rady sami se sebou, natož aby svou víru dokázali věrohodně obhajovat“¹⁷⁹. Sám Duka pak ale říká „Češi nejsou ateisté. Jsme společnost, která v něco věří. Minulé století ale našimi kořeny pořádně otřásl“¹⁸⁰ a opět se tak vracíme k tradovanému historickému povědomí o české zemi „zmítané osudem“.

I v rubrice Z domova opakovaně najdeme odkazy ke konceptu „zlaté české ručičky“. Článek „Převrat v lyžování: kloubové běžky“¹⁸¹ již nadpisem naznačuje, že půjde o skvělý český vynález. Text je oslavou českého „obyčejného člověka“, který vymyslel vylepšení běžek a „investoval mnoho desítek tisíc korun do mezinárodní patentové přihlášky“¹⁸². Česko tedy opět slaví mezinárodní úspěch své zručnosti. Podobná situace nastává při informování o výstavě EXPO v Šanghaji. Titulek „Češi se na výstavě v Šanghaji chlubí síťovkou“¹⁸³ zní trochu ironicky – vytahujeme se s obyčejnou síťovkou. Jenže text nasvědčuje tomu, že jako vtip to myšleno není. Síťovka je v něm opěvována jako „vynález, který ovlivnil svět“¹⁸⁴, „perla, která v minulém století ovlivnila způsob nakupování na celém světě“¹⁸⁵ či „nedoceněný geniální vynález“¹⁸⁶. Hrdost se někdy objevuje zcela nečekaně. Dost často se ale pojí právě s konkrétním výrobkem nebo věcí. Takto materializovanou národní hrdost pak vidíme ve všech textech o českém pivu, kde se např. pořád dokola řeší jeho „pravost“ a „tradičnost“. Pyšní jsme také na syrečky nebo škodovky, jisté srovnání přichází v úvahu i v případě Járy Cimrmana, který je považován za typicky český vynález. Bylo by zajímavé pomoci

¹⁷⁹ SUCHOMEL, Petr. Velkorosý obdivovatel vojáků. *Mladá fronta DNES*. 13.-14. 2. 2010, XXI, 37, s. A5.

¹⁸⁰ GAZDÍK, Jan. „Češi nejsou ateisté, v něco věří. *Mladá fronta DNES*. 13.-14. 2. 2010, XXI, 37, s. A5.

¹⁸¹ FILIP, Martin. Převrat v lyžování: kloubové běžky. *Mladá fronta DNES*. 27. 1. 2010, XXI, 22, s. A5.

¹⁸² FILIP, Převrat, o.c., s. A5.

¹⁸³ GAZDÍK, Jan. Češi se na výstavě v Šanghaji chlubí síťovkou. *Mladá fronta DNES*. 23. 4. 2010, XXI, 95, s. A4.

¹⁸⁴ GAZDÍK, Češi, o.c., s.A4.

¹⁸⁵ GAZDÍK, Češi, o.c., s.A4.

¹⁸⁶ GAZDÍK, Češi, o.c., s.A4.

konkrétního výzkumu ověřit, zda právě ona kategorie „zlatých českých ručiček“ má vliv na naši hrdost na české výrobky.

Vědecká linie v pojetí „zlatých českých ručiček“ si překvapivě velmi často zakládá spíše na své mezinárodnosti, než českosti, i když i ta je zdůrazňována. I v tom je vlastně patrná jakási česká touha po světovosti, touha nebýt středovým státem, touha být západem. Blíže se této problematice věnuje kapitola 5.5. Občas se ale objeví text vyloženě hrdý, jak je tomu v případě článku „Češi nechali ‚vyhladovět‘ rakovinu“¹⁸⁷. Píše se tu o dalším z mnoha úspěchů vědy, a jak naznačuje už titlek, Češi zřejmě slaví velký úspěch. Zajímavé je i použití participantů agens a patiens, staví totiž Čechy do pozice diktátora (agens), který s rakovinou (patiens) nakládá, jak se mu zlíbí, zkrátka že ji prakticky ovládá.

V textu se mimo jiné píše, že „českí vědci významně rozšířili ‚arzenál zbraní‘ v boji proti rakovině“, „Výsledky tříletého výzkumu vědci zveřejnili v nejnovějším vydání prestižního časopisu *Histochemistry and Cell Biology* a nechali si svůj objev i patentovat“, „Pozoruhodný objev vědců ... se podobá loňskému zjištění expertů z Mikrobiologického ústavu“, „Tým profesora Vladimíra Křena...“, „práce týmů Hynka Strnada a profesora Karla Smetany...“¹⁸⁸. Použití slov „český vědec“, „boj proti rakovině“, „prestižní časopis“, „pozoruhodný objev“, „zjištění expertů“ nebo „tým“ je na první pohled spíše neutrální, ale po hlubším rozboru, zvláště když si uvědomíme celou množinu těchto výrazů, získává článek velmi hrdý podtext. Je v něm zdůrazňována role Čechů při „boji s rakovinou“. Toto slovní spojení je tak silně vžité, že si nejprve ani neuvědomíme, jak moc je příznakové – boj s nemocí je zkrátka mnohem emotivnější a působivější vyjádření než „vývoj léků na rakovinu“ apod. Když navíc s rakovinou bojuje český tým, předkládá autor textu vlastně hotový podnět k národní hrdosti. Medicínský obsah textu pak prakticky vyžaduje, aby byl objev publikován v „prestižním časopise“, zdá se, že jinak by nebyl dost objevený. To, že je objev „pozoruhodný“, je pravda, zajímavé ovšem je uvědomit si, že ve zprávách o politice nebo o dění ve státě obecně se s tímto výrazem prakticky nesetkáme. Jediná oblast, kde se toto slovo objevuje často, je sportovní zpravodajství. Podobná situace je u označení vědecké pracovní skupiny jako „tým“. To slovo má švih, je moderní a asociuje sportovní klání, ve kterém jde taky o „boj“ týmu s protivníkem. Značně pozitivní

¹⁸⁷ GAZDÍK, Jan. Češi nechali „vyhladovět“ rakovinu. *Mladá fronta DNES*. 17. 3. 2010, XXI, 64, s. A5.

¹⁸⁸ GAZDÍK, Češi nechali, o.c., s. A5.

vyznění celého textu je opodstatněné, neboť jakýkoli vědecký úspěch je úspěchem pro celé lidstvo. V tomto směru je srovnání se sportovními zprávami o to zajímavější – výhra Pardubic nad Baníkem nikdy nebude srovnatelná se zdařilým výzkumem rakoviny, přesto je o těchto událostech referováno stejným způsobem.

5.2.4 Ze světa

Česká povaha se ve zpravodajství Ze světa projevuje především ve vztahu ke Slovensku, které je pro nás významným druhým. Tomuto vztahu a také vztahu s Ruskem a USA se bude věnovat samostatná kapitola 5.6. Co ale patří mimo tyto oblasti, je např. česká xenofobie. V krátkém textu, přejatém od ČTK, se až komicky zjevuje snaha o správnou reprezentaci NÁS vs. JICH. Text přináší zprávu o tom, že ve Francii odsoudili české kuplíře. Zajímavé na tomto článku ale je to, že o Čechách se tu nemluví jinak než jako o „českých občanech“. *„Tresty od jednoho roku do osmi let vězení uložil ve čtvrtek soud ve Štrasburku osmi českým občanům...“*¹⁸⁹, *„Čeští občané údajně páchali trestnou činností...“*¹⁹⁰, *„Nejde o ojedinělý případ údajného kuplířství, ve kterém ve Francii figuruje český občan“*¹⁹¹, *„Loni francouzský tisk informoval minimálně o jednom případě vyhoštění české občanky...“*¹⁹². Co si člověk pomyslí, když text pozorně čte? Buď se autor snaží o jakousi právní správnost, anebo ti čeští občané nejsou tak úplně Češi, protože se tu velmi úzkostlivě dbá na výrazu „český občan“, ne Čech. Kdo by mohl být českým občanem, který má problémy se zákonem, když ne Čech? Třeba Rom? Nevím, rozhodně to tak ale působí. „Český občan“ totiž zdaleka nezní tak „česky“ jako Čech. Takže vlastně MY nejsme zas tak špatní, my Češi, to jen ONI – čeští občané, ti zlobí.

V novinách se čas od času objevila zpráva o rasově motivovaném útoku, řešil se také problém romských dětí, které končí ve zvláštní škole, aniž by reálně měly mentální poruchu. Po přečtení půl roku vydání novin mám pocit, že Češi sami sebe vidí jako rasisty, ale snaží se to změnit. Z čeho náš rasismus a xenofobie pramení? Možná z toho, že jsme padesát let nemuseli problém migrace řešit. Byli jsme izolovanou zemí a

¹⁸⁹ Ve Francii odsoudili české kuplíře. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A7.

¹⁹⁰ Ve Francii, o.c., s. A7.

¹⁹¹ Ve Francii, o.c., s. A7.

¹⁹² Ve Francii, o.c., s. A7.

dodnes jsme malý národ, který má pocit, že se stále nevyrovnal s rolí utlačovaného. Proto se nám možná cizost zdá nebezpečná a velkorysost je v nedohlednu.

Mírně se v této rubrice projevuje jakési posměvačství vyvolávající dojem, že nic nám není dost dobré. „*Státníci se dohodli na desetiletce plné plánů*“¹⁹³, „*včera měli plnou pusou společných plánů*“¹⁹⁴ – to jsou dvě citace z textu „Společný ministr Francie a Německa nebude“¹⁹⁵. Je až překvapivé, jak se autor snaží české západní kolegy „shodit“. Setkání Francie a Německa přitom bylo běžným setkáním hlav dvou států. Vyznění textu ale je: podívejte se, co na tom západě řeší za hlouposti.

I v tom bychom mohli hledat kořeny slabého sklonu k vlastenectví. Nikdo pro nás zkrátka není dostatečně velký idol, dost velká osobnost, abychom na něj/ni mohli být pyšní. Přesto ale existují lidé, kteří v nás jsou schopni národní hrdost probudit. Patří mezi ně třeba Václav Havel, jehož pozice v současné společnosti je poněkud rozporná. Existují lidé, kteří ho obdivují a pro něž je navždy českým prezidentem, zároveň se ale zformovala silná skupina jeho razantních odpůrců. O vztahu Čechů s jejich prezidenty bude pojednávat mimo jiné kapitola 5.3.3.

5.2.5 *Ekonomika*

V ekonomické rubrice se objevil zajímavý a velmi často se opakující jev. O velkých státních nebo polostátních podnicích se píše s určitým negativním předsudkem. Obecný obraz takové společnosti obvykle obsahuje charakteristiky jako zkorumpovaný, prodělečný, byrokratický apod., často se podnik označí hanlivým jménem kolos, obr nebo gigant. Častým terčem této nenápadné kritiky je „*státem vlastněný obr ČD*“¹⁹⁶. Například tvrzením „*Levicoví poslanci zřejmě inspirovali dalším zadlužováním státu i vedení Českých drah*“¹⁹⁷ začíná úvodní text rubriky Ekonomika z 26. ledna a jasně nám říká, na čí straně jsme – České dráhy (ČD) chtějí náš stát přivést na mizinu, stejně jako nenáviděná levice. Článek pojednává o tom, že ČD vydaly dluhopisy, které neodsouhlasilo ministerstvo financí. Po přečtení prvních odstavců má čtenář nabyt

¹⁹³ KOUBOVÁ, Kateřina. Společný ministr Francie a Německa nebude. *Mladá fronta DNES*. 5. 2. 2010, XXI, 30, s. A6.

¹⁹⁴ KOUBOVÁ, Společný, o.c., s. A6.

¹⁹⁵ KOUBOVÁ, Společný, o.c., s. A6.

¹⁹⁶ SŮRA, Jan. Jančura kupuje lokomotivy. *Mladá fronta DNES*. 18. 5. 2010, XXI, 114, s. A7.

¹⁹⁷ SŮRA, Jan. Dráhy si půjčují, stát je proti. *Mladá fronta DNES*. 26. 1. 2010, XXI, 21, s. B1.

dojmu, že ČD si dělají, co chtějí a neprávem vydávají dluhopisy bez souhlasu ministerstva. Postupně ale zjišťujeme, že souhlas ministerstva vlastně vůbec mít nemusí a že zadlužení ČD je v porovnání s jinými železnicemi nízké. České dráhy jsou prezentovány jako nerozvážený dlužník a tento stav podporuje i fakt, že za zmíněné ministerstvo mluví člověk, zatímco ČD jsou ve většině vět odbyty pouze pomnožným a neosobním výrazem „dráhy“. Ony „dráhy“ tak dokonce mluví, zaplatí, či tvrdí. Jako vtip pak vypadá věta „*Dráhy podle svých slov nevědí, kdo si dluhopisy koupil*“¹⁹⁸. České dráhy si získávají titul otloukánka, jsou jakýmsi exemplárním příkladem, černou ovčí naší české rodiny. V krátkém textu pod předchozím článkem se k problematice dluhopisů ČD vyjadřuje náměstek ministerstva financí, jeho dopis řediteli ČD je tu dokonce otisknut v plné podobě. Vyjádření ČD zcela chybí.

Stejně poměry panují v textech o elektrárenské společnosti ČEZ. Čtenář MF DNES by mohl nabyt dojmu, že „polostátní gigant“ je zřejmě oficiální název ČEZu. S nadsázkou by se totiž dalo říct, že neexistuje vydání novin, ve kterém by se o ČEZu nemluvílo jako o polostátním energetickém gigantu. Povědomí lidí o společnosti je tím, dle mého názoru, silně zmanipulováno. Apriori negativní přístup, jaký zmiňované označení uvádí, je navíc ve zprávách prezentován zcela mimochodem, jako běžné označení podniku¹⁹⁹. Jen pro příklad uvádím několik případů – „*polostátní elektrárenský kolos*“²⁰⁰, „*polostátní kolos*“²⁰¹, „*energetický kolos ČEZ*“²⁰².

Někdy se pak hanlivé označení firmy pojí ještě se zavádějícím titulkem, který v čtenáři nutně vyvolává negativní pocity. Titulek „*Evropské dotace čerpá i gigant ČEZ*“²⁰³ naznačuje jedno – jak je možné, že bohatý ČEZ ještě dostává peníze od EU? V textu je pak o ČEZu samozřejmě psáno jako o „gigantu“. Přitom každá firma, nehledě na svou velikost, se musí snažit využít všech možností, jak získat peníze na podnikání a na jejich počínání nebylo nic závadného nebo protiprávního. V lidech ale takovýto článek podporuje negativní vnímání politické i hospodářské scény a utvrzuje ho to v tom, že

¹⁹⁸ SŮRA, Dráhy, o.c., s. B1.

¹⁹⁹ Právníci z Plzně chtějí získat miliony od ČEZ. *Mladá fronta DNES*. 1. 4. 2010, XXI, 77, s. A1

²⁰⁰ VLKOVÁ, Jitka. Opční program zřejmě skončí. *Mladá fronta DNES*. 25. 2. 2010, XXI, 47, s. A8.

²⁰¹ KLÍMOVÁ, Jana. Manažery ČEZ skolil solární boom. *Mladá fronta DNES*. 25. 2. 2010, XXI, 47, s. A10.

²⁰² KLÍMOVÁ, Jana. ČEZ si hlídá dividendu. Aby bylo na předvolební sliby. *Mladá fronta DNES*. 12. 5. 2010, XXI, 109, s. C1.

²⁰³ POKORNÝ, Jan. Evropské dotace čerpá i gigant ČEZ. *Mladá fronta DNES*. 11. 5. 2010, XXI, 108, s. A6.

kvůli všudypřítomné korupci stejně nemá cenu nic dělat, protože peníze od EU dostane vždycky něčí kamarád – v tomto případě ČEZ.

Tendence odsuzovat příznakovým označením „kolos“ velké firmy se v novinách vyskytovala opravdu často, kromě ČEZu („Elektrárenský kolos ČEZ začal lidem nabízet plyn“²⁰⁴) byly takto prezentovány ještě gigant RWE („čeká vás náruč plynárenského gigantu RWE Transgas“²⁰⁵), kolos E.ON („třetí kolos působící v tuzemsku, německý E.ON.“²⁰⁶), obr ArcelorMittal („Tuzemskému hutnímu obru klesly tržby“²⁰⁷) nebo ČSA. Texty často neobsahují žádné vyjádření zástupce daného podniku, k situaci se vyjadřuje jen nezávislý analytik. O ČSA se podobně jako o ČD mluví jako o osobě²⁰⁸, čímž se kompletně nahrazují výpovědi skutečných lidí. Velké firmy tohoto typu nabývají dojmu skutečného kolosu a získávají jakýsi negativní závoj neosobního gigantu bez zřejmého vedení.

Kromě nepřátelského postoje k velkým podnikům se v ekonomické rubrice opět objevuje mnoho odkazů na „zlaté české ručičky“. Před začátkem svého výzkumu jsem tento pojem považovala za spíše neaktuální relikvii z dob minulých, po prostudování novinových textů ale musím říct, že odkaz k tomuto tématu se v novinách vyskytoval velmi pravidelně a často. Dokonce i sami novináři MF DNES se domnívají, že Češi jsou národ kutilů a píšou „Česko za to částečně vděčí svému pověstnému kutilství spojenému s nedostatkem zboží za minulého režimu“²⁰⁹. Řeč je o velkém množství kvalitních českých firem, specializujících se na sportovní, outdoorové, oblečení. To, že české outdoorové značky mají u nás takový úspěch, by také mohlo souviset s tím, že Češi si údajně potrpí na značkové zboží. Jinde se zase dočteme „spíš se ukazuje, že Češi mají právem pověst extrémně vynalézavého národa“, konstatuje mluvčí resortu dopravy Karel Hanzelak“²¹⁰. Článek pojednává o tom, že Češi obcházejí zákon, který jim stanovuje platit ekologickou daň ze starého vozidla, přepisováním aut na invalidy, kteří jsou z této povinnosti vyvázáni. Vynalézavost obecně je vlastností, kterou si Češi hojně

²⁰⁴ KLÍMOVÁ, Jana. Kupujte proud u plynáren, plyn u elektráren, lákají firmy. *Mladá fronta DNES*. 4. 6. 2010, XXI, 129, s. A9.

²⁰⁵ KLÍMOVÁ, Kupujte, o.c., s. A9.

²⁰⁶ KLÍMOVÁ, Kupujte, o.c., s. A9.

²⁰⁷ Ostravská ArcelorMittal se loni propadl do ztráty. *Mladá fronta DNES*. 2. 6. 2010, XXI, 127, s. C2.

²⁰⁸ SŮRA, Jan. České aerolinie zastavily všechna vlastní letadla u bank a státu. *Mladá fronta DNES*. 28. 1. 2010, XXI, 23, s. B2.

²⁰⁹ SMETANA, Jan. Sportovní trh ovládají české značky. *Mladá fronta DNES*. 1. 2. 2010, XXI, 26, s. B3.

²¹⁰ SMETANA, Jiří. Lidé obcházejí ekodaň, vůz napíší na invalidu. *Mladá fronta DNES*. 12. 2. 2010, XXI, 36, s. B3.

přisuzují. „*Podvodníci kšeftující s ojetinami jsou stále vynalézavější. Aby zahladili stopy po podvodu, nespokojí se pouze se stočením tachometru, ale mění také nejvíce opotřebované díly vnitřku auta*“²¹¹. „*Lidé jsou strašně vynalézaví*“²¹².

5.2.6 *Kultura*

„*Komika převálcovala tragiku, režisér obohatil předlohu o nám blízký humor,*“²¹³ píše se v recenzi na novou divadelní hru. Češi sami sebe vidí jako vtipálky, kteří si libují v tragikomedii. Národ s originálním smyslem pro humor. Téma, které by si zasloužilo obsáhlé zpracování, ale odbudeme jen velmi rychle, protože v MF DNES bohužel humoru moc nebylo. Už jsem zmínila českou specialitu Járu Cimrmana, kromě kterého se v článcích nenašlo téměř nic. Za zmínku možná stojí specifický humor, který má za úkol poukázat na nedostatky ve společnosti. Takový typ vtipů je většinou ostře kritizován, často je řešen soudní cestou, zároveň je však adorován. Stejně je tomu i v případě webu Rent a baby, který je fiktivním e-shopem, kde si můžou zákazníci půjčovat a pronajímat děti. Web byl vytvořen Janou Štěpánovou a je součástí výstavy Rodinná pohoda. Jeho záměr je zřejmý – upozornit na problémy při osvojování dětí z dětských domovů. Jde o vtip, který není samoučelný, ale poukazuje na evidentní nedostatky. Zřejmě proto je paní Jana Štěpánová opakovaně předvolávána na policii a případ je řešen jako obchodování s dětmi. Z článku²¹⁴ vyplývá, že Štěpánová s největší pravděpodobností postihu ujde, ale už samotný fakt, že je vůbec nutné to „řešit“, o něčem vypovídá. Podobná situace nastala například s uměleckým sdružením ZTOHOVEN, který v roce 2007 do ranního vysílání České televize „propašoval“ fiktivní atomový výbuch, nebo se satirickou plastikou Davida Černého Entropa.

Zajímavým zjištěním pro mě byl fakt, že kultura je nejméně kontroverzní rubrika celých novin. Před začátkem mojí práce jsem se domnívala, že právě ve zpravodajství z kulturního dění se objeví řada náznaků češství a povahy národa. V Kultuře se ale vůbec nediskutuje, přitom by člověk řekl, že právě tady bude pro pluralitu názoru

²¹¹ FARGHALI, Hany. Pár tisíc a auto je jako nové. *Mladá fronta DNES*. 6. 3. 2010, XXI, 55, s. A9.

²¹² FARGHALI, Pár tisíc, o.c., s. A9.

²¹³ RATHOUSKÁ, Kateřina. Muž bez minulosti obstál i s českými vtípky. *Mladá fronta DNES*. 25. 1. 2010, XXI, 20, s. C10.

²¹⁴ WALLEROVÁ, Radka. Kupte si dítě: nadsázka, nebo zločin?. *Mladá fronta DNES*. 10. 2. 2010, XXI, 34, s.A5.

nejvíce prostoru. Jsou nám tu předkládány hotové „posudky“, neboli recenze, anebo oficiální prohlášení pořadatelů, lákajících na svou akci slovy „bude to pecka“. Přitom i na poli kultury existují odborníci, ne novináři, kterým by mohl být dán prostor. Bohužel tomu tak není a tak se z kulturního živlu stává tabulka konajících se výstav a představení, výčet odbytých her a zhodnocení proběhlých festivalů.

5.3 Česká nedůvěra v politiku a cynismus

Jako samostatnou kapitolu jsem se rozhodla zpracovat českou nedůvěru v politiku a politiky. Tento jev je totiž v naší společnosti velmi silně zastoupen, dokládá ho už např. obecně známá záliba Čechů v úřednických vládách, trvajících už od první republiky²¹⁵. Politická skepse se projevuje především ve skrytém předpokladu, že „obyčejný člověk“ nic nezmůže, že korupce je všudypřítomná a dále pak v zahořklosti přetrvávající z dob komunismu. Zajímavá je také role prezidenta Klause, který je spíš než váženou hlavou státu terčem sarkasmu.

5.3.1 Titulní strana

Zcela výstižná je úvodní věta z článku „Klaus vyhlásil volby na 28. a 29. května“²¹⁶: „*O novém složení poslanecké sněmovny rozhodnou Češi v pátek 28. a v sobotu 29. května. Tedy ti, které do té doby zcela neotráví současná politická situace a kteří půjdou k volbám*“²¹⁷. Lidé jsou znechuceni politickými hádkami a zaujímají postoj téměř nihilistický. Není se čemu divit – korupce se v novinách bere jako samozřejmá součást politiky²¹⁸. „*Toto oprávnění nařídít prověření jakéhokoliv případu má nyní ministr spravedlnosti. Vyjednaváči VV a TOP 09 upozorňují, že ministr je politik a mohl by tuto pravomoc zneužít*“²¹⁹. Automaticky se předpokládá, že politik lže, krade a podvádí. Na titulních stranách MF DNES se téměř každý den odhalí nový korupční skandál. Politik je velmi často nenápadným ztělesněním mýtu podvodníka a zloducha. Během řeckých protestů proti vládním škrtnům se v MF DNES píše: „*Je možné, že jsou Řekové tak drzí a místo vděčnosti za pomoc protestují za své platy a důchody? Češi by se však zřejmě chovali stejně – protestující Řekové viní ze svých problémů vlastní politiky.*“²²⁰

²¹⁵ FIALA, Petr. Politika, jaká nemá být : Poznámky k přicházející krizi demokracie . *Kontexty* [online]. 2009, 3, [cit. 2011-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1171/politika-jaka-nema-byt>>.

²¹⁶ STRNADOVÁ, Tereza. Klaus vyhlásil volby na 28. a 29. května. *Mladá fronta DNES*. 6.-7. 2. 2010, XXI, 31, s. A1

²¹⁷ STRNADOVÁ, Klaus, o.c., s. A1.

²¹⁸ ODS vytáhla proti korupci. Zvládne své vlastní šíbrý?. *Mladá fronta DNES*. 28. 1. 2010, XXI, 23, s. A4.

²¹⁹ Proti korupci: plánují se historické změny u soudů. *Mladá fronta DNES*. 15. 6. 2010, XXI, 138, s. A1.

²²⁰ Řekové stávkují a zlobí se na svou vládu, svět se zlobí na Řeky. *Mladá fronta DNES*. 5. 5. 2010, XXI, 104, s. A1.

5.3.2 *Téma Dnes*

Politická skepse se hojně objevuje i v rámci Tématu Dnes. Stejně jako na titulní straně, i tady se o politicích primárně přemýšlí jako o zlodějích a nepoctivých lidech. Je-li nějaký politik sympatický a vypadá čestně, je to překvapení. Tento názor je podporován např. v textu o vymahačském komandu firmy ČEZ, které je speciálně cvičeno ve střelbě apod. Titulek zní „Politici protestují, Roman má navrch“²²¹ (Martin Roman je generální ředitel ČEZu) a už z něho je jasné, že politici jsou loutky jakýchsi vnějších zájmů. V textu je tato premisa dále podporována, např. „ČEZ ví, jak na politiky. Výzvy některých poslanců ke zrušení komand se však mohou vytratit stejně rychle, jak byly vzneseny. ČEZ je nejmocnější česká firma, která má velmi blízko ke dvěma největším stranám – ODS i ČSSD“²²². V podstatě se tady připouští jakási zákulisní provázanost ČEZu s politiky – ČEZ je (částečně) státem ovládaná energetická firma, má blízko k politickým stranám. Musíme proto počítat s tím, že lidmi volení zástupci budou shovívavější k jejím přestupkům. Korupční skandály jsou důkladně propírány a označovány např. jako „politická fraška o gripenech“²²³. V textech se neustále zdůrazňuje, že jde o normální stav věcí - „Informace o korupci měla protikorupční policie už před čtyřmi lety. Jenže to s případem dopadlo tak, jak je v Česku obvyklé. Indicie se sbíraly, prověřovaly, posílaly na jiný útvar a následně opouštěly pro nedostatek důkazů“²²⁴. Podivných poměrů si všímají dokonce i zahraniční pozorovatelé. „Státní zakázky se v Česku po mnoha skandálech staly synonymem rozkrádání veřejných peněz“²²⁵. V textu nás Američané vyzývají k tomu, abychom zatočili s korupcí, politická nedůvěra v Čechách přerůstá v nedůvěru v naši politiku i ve zbytku světa.

Obecně se politická kultura u nás označuje za zaostalou, setkáváme se se zcela nekorektními výroky představitelů naší země. „Urážlivých výroků vůči menšinám se v nedávné minulosti dopustila celá řada českých politiků“²²⁶. Zároveň je ale v novinách možné najít i nenápadné náznaky, kterými se politikům tak trochu vysmíváme.

²²¹ SYROVÁTKA, Tomáš. Politici protestují, Roman má navrch. *Mladá fronta DNES*. 4. 2. 2010, XXI, 29, s. A3.

²²² SYROVÁTKA, Politici, o.c., s. A3.

²²³ GAZDÍK, Jan. Politická fraška o gripenech. *Mladá fronta DNES*. 4. 2. 2010, XXI, 29, s. A4.

²²⁴ Policie vyšetřovala – a odložila. *Mladá fronta DNES*. 19. 2. 2010, XXI, 42, s. A1.

²²⁵ ŠTASTNÝ, Ondřej. Slibte, že zatočíte s korupcí, žádají Američané. *Mladá fronta DNES*. 11. 3. 2010, XXI, 59, s. A2.

²²⁶ VIKTORA, Antonín. Homofob Dušek – osoba nežádoucí. *Mladá fronta DNES*. 8. 3. 2010, XXI, 56, s. A3.

„...Potkáte je (zaměstnance bezpečnostní agentury ABL Víta Bárty) třeba v mnoha obřích nákupních centrech, restauracích, kinech, hotelích, obchodech či na letišti. S nadsázkou se dá říct, že přes bezpečnostní kamery či ostrahu vidí „Bártovo oko“ každého z nás, kdo si jde nakoupit do Teska, staví se v multikině nebo zajde do restaurace“²²⁷. Politik Bárta je nenápadným intertextem přirovnáván k podruhu Bártovi z Cimrmanovy hry Vlasta.

Kromě nedůvěry v politiky se v Tématu Dnes také setkáváme se zvláštním vztahem Čechů k prezidentu Klausovi.

5.3.3 Z domova

Vztah Čechů k současné hlavě státu je problematický. Masaryk byl ikonou svobodného státu, lidé ho milovali, byl extrémně silnou osobností, podobně jako po něm příchozí Beneš. Během komunismu ale došlo k zásadní proměně vnímání autority. Prezident povětšinou nebyl někdo, kdo by si zasloužil obdiv, autorita byla o něco méně přirozená možná proto, že často nastávala kumulace funkcí - prezident byl zároveň nejvyšší zástupce strany. Prezidentský úřad si ale nadále uchovával jistý stupeň úcty - ať už vládl kdokoliv, lidé se např. vždy obraceli s různými žádostmi na Kancelář prezidenta republiky. Nicméně určitá sestupná tendence je patrná. Havel jako první prezident po komunistické éře byl opěvován před svým zvolením, po roce 1989 nastala ale zcela nová situace a velká skupina lidí začala Havla kritizovat ať už pro jeho nekonvenční povahu, nebo kvůli stigmatu disidenta. Neuměli se vyrovnat s tím, že je oslavován jako hrdina, přitom získal peníze z restitucí, na Hradě má své přátele a celý svět ho obdivuje. Snad právě ona česká malost mu nedokázala odpustit jeho světovost.

Současný prezident Václav Klaus byl poměrně populární během svého působení v ODS, v prezidentské funkci si ale vysloužil nemilosrdnou pověst potížísty a nespokojeného skeptika. I MF DNES tento náhled podporuje, nebo spíš do jeho mantinelů své články vsazuje. Vyjádří-li se prezident k nějakému problému jinak, než jak je téma obecně nahlíženo, je toto vyjádření okamžitě jedním z těch, kdy Klaus „rýpe“. Viz „*Téma globálního oteplování je už trochu ohrané, tak si prezident Václav*

²²⁷ KMENTA, Jaroslav. Bárta z věček? Trochu jako James Bond. Mistr špionážních her. *Mladá fronta DNES*. 12. 6. 2010, XXI, 136, s. A4.

*Klaus našel nové – prasečí chřipku*²²⁸. Klausovy komentáře jsou běžně uvozovány slovy „*rýpl si do vlády prezident*“²²⁹, jeho poznámky jsou představovány jako český kolorit. „*To Klaus, který při večeři mluvil jako první, sice vyzdvihl mnohé společné, ale se šťouchanci začal, už když se během rozebírání historie dostal k 20. století*“²³⁰. „*Rýpání*“ prezidenta je mnohdy zvýrazněno dalšími okolnostmi – při večeři s princem Charlesem, kde „*(princ Charles) se s Klausovými narážkami vypořádal elegantně,*“ je Klausova poznámka v konfrontaci s elegancí anglického šlechtice vnímána mnohem silněji.

Generalizaci podléhají také Klausovy názory na ekologii. „*Prezident Václav Klaus včera na Žofínském fóru navázal na své tažení proti aktivistům všeho druhu,*“²³¹ tak začíná text, shrnující projev prezidenta Klause. Jeho názory na globální oteplování a prasečí chřipku jsou tu uvedeny jako berlička pro tvrzení, že prezident táhne proti aktivistům všeho druhu. Z Klause je opakovaně dělán stěžující si dědek, který jde proti všemu, co je v naší společnosti „normální“. Máme globální oteplování? Klaus je proti. Je tu hysterie kvůli prasečí chřipce? Klaus ji popírá. Má naše ekonomika problémy? Klaus nechce změny. Přesně takový dojem má čtenář z prezidenta získat a aplikovat si ho i na všechny další budoucí problémy.

Není pak divu, že prezident se stává spíše komickou výbavou státu než úctyhodným hrdinou. „*Občanští demokraté také řeší, jestli by jim případná veřejná podpora prezidenta prospěla, nebo uškodila. V minulosti zatím znamenala spíše „polibek smrti“, například pro Stranu svobodných občanů Petra Macha nebo pro zmiňovaného Pavla Béma*“²³². I samotná náklonnost prezidenta Klause ke konkrétní osobnosti nebo straně má dokonce zhoubný vliv. Stává se pravidlem, že kdykoliv se Václav Klaus k něčemu vyjádří, u zbytku republiky to vyvolá nevoli.

S problematikou prezidentskou souvisí i další rys české společnosti, totiž trauma z přílišné „sametovosti“ Sametové revoluce. Například pokaždé, když se v novinách mluví o válečných hrdinech a komunistických věznicích, vynášíme je do nebes – ale jen

²²⁸ SYSLOVÁ, Jana. Kde je pandemie? Ptá se Klaus hygieniků. *Mladá fronta DNES*. 29. 1. 2010, XXI, 24, s. A2.

²²⁹ GAZDÍK, Jan. Povinná injekce pro Klause? *Mladá fronta DNES*. 1. 2. 2010, XXI, 26, s. A2.

²³⁰ Klaus při večeři připomněl britskému princovi Mnichov. *Mladá fronta DNES*. 22. 3. 2010, XXI, 68, s. A2.

²³¹ Klaus: Nechme ekonomiku být. Jako oteplování a chřipku. *Mladá fronta DNES*. 17. 3. 2010, XXI, 64, s. A2.

²³² Co na to Klaus? Mlčí. Vyjádří se možná dnes. *Mladá fronta DNES*. 27.-28. 3. 2010, XXI, 73, s. A4.

na papíře – neustále se řeší problém, že komunističtí pohlaváři si dnes žijí lépe, než oni uctívaní hrdinové. To vše je součástí českého pocitu nedořešenosti listopadové revoluce, která byla v mnohých očích jen hrou „škatulata, hejbejte se“. Hrdinové jsou velebeni např. v textu „Češi nebyli ve válce za zbabělce“²³³, kde se mimo jiné píše, že Češi ve druhé světové válce „nebyli žádní švejci“, že se „mohou bez rozpaků rovnat s jinými evropskými národy“ a že nemají nic společného s „odvěkou zbabělostí Čechů“.

Pocit, že staré struktury přetrvaly a jen se schovaly za ty nové, přispívá dle mého názoru velkým dílem k současnému znechucení politikou. I na stránkách novin se totiž každý den ukazuje, že pod povrchem je něco jako obří korupční síť, struktura ne nepodobná té, které jsme se v 89. roce chtěli zbavit. Jako ukázka stačí část textu o jedné z mnoha podezřelých zakázek. „*Hned šest členů komise, tedy téměř polovina, má vazby na Pavla Němce a jeho okolí. ... Další členové komise mají vazby na plzeňská práva a bývalého prodávka Milana Kindla. Oba do komise nominoval ministr obrany Martin Barták. David Průša je podezřelým absolventem plzeňských práv. Jan Mareš alias ‚Mařena‘ byl usvědčen ze styků s Berkovým gangem, který měl blízko ke Kindlovi. ... Kindl, hlavní aktér skandálu s rozdáváním titulů, se dobře zná s Pavlem Němcem – oba jsou nyní obchodními partnery. Ministerstvo spravedlnosti i zmínění členové komise však tvrdí, že je zaručena jejich nestrannost*“²³⁴. Spíše než jako politické prostředí, vypadá to jako rozbor seriálu Beverly Hills 90210.

Nadcházející květnové volby, které vyhraje pravice, přinesou v tomto ohledu vlnu nadšení – konečně se lidem povedlo to, co chtěli, konečně se zformovala reálná iniciativa mladých lidí, kteří hlasovali pro změnu. Od té doby v novinách pozorujeme určitou naději na změnu, přichází moment, kdy se na chvíli upustí od obviňování se navzájem a chvíli se bude mluvit o idejích, o tom, co nové strany chtějí změnit. Výhra pravice výrazně přispívá k místy až idealistickému a nadšenému tónu novinových textů. Přesto se ještě sem tam objeví titulky, které nás utvrzují v tom, že politika je zlo. Např. „Primátor Kubata: Kandidovat budu, nebudu, budu“ nebo „Hlásí se k nám přeběhlíci z ODS“²³⁵ – tyhle věty rozhodně důvěru nevzbuzují. Takových však v průběhu celého června ubývá a prostor dostávají plány na reformy, které kompletně změní českou scénu k nepoznání. Dostáváme se tím ale jen do dalšího začarovaného kruhu úspěšných

²³³ GAZDÍK, Jan. Češi nebyli ve válce za zbabělce. *Mladá fronta DNES*. 10. 5. 2010, XXI, 107, s. A6.

²³⁴ SYROVÁTKA, Tomáš. Náramky domácím vězňům, malá domů pro exministra? *Mladá fronta DNES*. 22. 5. 2010, XXI, 118, s. A4.

²³⁵ *Mladá fronta DNES*. 1. 6. 2010, XXI, 126, s. A4.

počátků a obtížných konců. V současné době (necelý rok po volbách) se nová reformační vláda čím dál víc zamotává do nánosů bahna, kterých se jim nepodařilo zbavit.

S nevyrovnaným vztahem Čechů ke svým politikům souvisí i další úkaz, který se v rubrice Z domova projevil. Češi si stěžují. Titulek zní „Evropský soud už si toho všiml: Co Čech, to stěžovatel“²³⁶ a říká vlastně všechno. Jednak chytře aktualizuje české pořekadlo Co Čech, to muzikant a především zdůrazněním slůvka „už“ poukazuje na typický jev, přítomný v české společnosti. Bylo tedy jen otázkou času, kdy si naši vlastnosti stěžovat si všimne i Evropský soud. V textu se pak dozvídáme, že u štrasburského soudu čeká na vyřízení přes dva tisíce stížností z Česka, zatímco z velké Británie jich je o čtvrtinu méně. Uvažuje se tu o jakési „české neochotě uznat soudní rozhodnutí“ a o menší úctě Čechů k právu obecně. Srovnání s Británií by však mohlo být zavádějící, proto se v článku uvádí i srovnání s Maďarskem (podobné historické zkušenosti) – i to zůstává v počtu stížností daleko za Českem. V textu se dále píše „*Češi se už od Bílé hory učili brát stát jako nepřítele. To trvalo i za Hitlera i za komunistů. ‚Stát jsou oni a my jsme my. Je v české povaze, že státu se musí lhát a využít všech možností, jak jeho rozhodnutí zvrátit,‘ vysvětluje Jungwiert (soudce Evropského soudu).*“ Zůstává tak otázkou, na kom z nás je dnes řada – jsou na vině politici, kteří se svým chováním připravili o náš zájem anebo se musíme my naučit brát stát jako partnera a ne nepřítele?

²³⁶ NAVARA, Luděk. Evropský soud už si toho všiml: Co Čech, to stěžovatel. *Mladá fronta DNES*. 23. 4. 2010, XXI, 95, s. A4.

5.4 Komunismus

Česká zkušenost s komunismem a negativní vztah ke všemu, co tento systém kdy znamenal, je dodnes patrný i na stránkách novin. Neustále se zkoumá, kdo vstoupil do strany, čas od času se vynoří aféra agenta STB. Komunistický režim je mnohdy označován za původce současných problémů ve společnosti. O to výrazněji působí určité pozůstatky komunismu, které jsou stále patrné a jejich občasně vynoření v novinových textech prozradí, že jde o noviny české. K tomuto tématu se vyjadřuje např. Oldřich Tůma ve svém textu *Proměny komunistického režimu*, když píše: „Minulý režim je čím dál víc představován a vnímán jako nehybný monolit, který ovládal, ovlivňoval a po svém manipuloval celou společnost a všechny lidské aktivity.“²³⁷ Tůma dále podotýká, že důsledným označováním komunismu „totalitou“ se minulý režim stále více mění na všemocný a nepřekonatelný, navíc získává charakter 40 let neměnné améby²³⁸. Tento sklon jsem během své práce sledovala i já, nejvíce se projevoval především v konfrontaci s komunistickou Čínou, komunistickou Severní Koreou a Ruskem. O Vztahu k Rusku (především pak ve velmi časté konfrontaci s USA) pojednává kapitola 5.6.2.

5.4.1 Titulní strana

„Pozor, jede papaláš!“²³⁹ hlásá palcový titulek z titulní strany. Článek pod ním je o tom, že politici dostávají protekční čísla SPZ. Píše se tu, že „*tradice přidělovaných espézetek z protekce se táhne už od dob socialismu. „Za komunistů měli VIP značky řezníci a zelináři...“*²⁴⁰. Použití příznakového slova „papaláš“ jako označení vysoce postaveného politika je v MF DNES poměrně časté. Používá se tehdy, chce-li autor zdůraznit rozdíl mezi „obyčejným“ člověkem a politikem. Politik je vnímán jako negativní persóna české společnosti. Navíc se toto slovo často vyskytuje právě v textech, které píšou o komunistických vůdcích, např. v Číně (tomuto tématu se věnuje kapitola 5.4.4 a 5.6.2).

²³⁷ TŮMA, Oldřich. *Proměny komunistického režimu*. In ČERMÁK, František, et al. *Slovník komunistické totality*. Praha : Lidové noviny, 2010., s. 9.

²³⁸ TŮMA, *Proměny*, o.c., s. 9.

²³⁹ POKORNÝ, Jakub, STRDADOVÁ, Tereza. Pozor, jede papaláš. *Mladá fronta DNES*. 5. 2. 2010, XXI, 30, s. A1.

²⁴⁰ POKORNÝ, STRDADOVÁ, Pozor, o.c., s. A1.

Čtenáři je tak vlastně předkládán jakýsi vzor, jak pojem „papaláš“ rozkódovat – politik takto označený představuje zlého komunistického pohlavára.

Na titulních stranách se také často projevila rezidua komunismu, která v naší společnosti nepozorovaně přežívají. „Chcete-li mít gymnazistu, připravte si tisíce“²⁴¹ zní titulek článku na titulní straně dole. Kdybychom na něj aplikovali metodu Kressa a Leeuwena, jeho pozice dole nám má naznačit, že se jedná o holý fakt. Takto to v naší společnosti chodí. A něco na tom opravdu bude, protože z textu se zdá, že Češi se bouří anebo alespoň brblají, mají-li za vzdělání svých dětí platit. V jiných zemích (západních, se kterými se Češi tak rádi srovnávají, když se to hodí) zcela běžná věc je u nás prezentována jako zlodějna – chtějí po rodičích, aby svým dětem kupovali zkušební testy? Jak otřesné! Češi si sice cení vzdělání a titulů nade vše, ale o poznání méně důležité jim připadá za ně platit. Obecně platit za svoje děti (např. také poplatky u lékaře) se často prezentuje jako něco nevídaného. Zdá se, že jde o jakýsi pozůstatek komunismu, kdy všechno bylo zadarmo pro všechny. Opět se tu tak projevuje ono „na půl cesty“ či „neschopnost zaujmout pevné stanovisko“ – chceme kapitalismus, ale...

5.4.2 *Téma Dnes*

Mladá fronta provedla „rychloteť“ lídrů nejsilnějších politických stran. Chtěla zjistit, co politici vědí o hospodaření státu. Nikdo nedosáhl tak dobrých výsledků jako Vojtěch Filip, předseda KSČM. MF o tom referuje takto: „*Redakce zjistila, že ČR je na tom před volbami stejně špatně, jako zmíněná automobilka. Vítězem testu se stal předseda KSČM Vojtěch Filip*“²⁴². Je patrné, že vítězství komunistů redakci zaskočilo a tak se alespoň snažila shodit ho příkladem krachující automobilky. Komunismus a jeho představitelé jsou v MF DNES vnímáni jako úhlavní nepřítel. Když navíc v testu, který měl vyhrát alespoň Karel Schwarzenberg, vyhrál komunist, je to důvod prohlásit, že Česká republika je na tom před volbami špatně.

²⁴¹ WALLEROVÁ, Radka. Chcete-li mít gymnazistu, připravte si tisíce. *Mladá fronta DNES*. 26. 1. 2010, XXI, 21, titulní strana.

²⁴² KAISEROVÁ, Zuzana, POKORNÝ, Jakub. Dělí peníze. Tuší kolik komu? *Mladá fronta DNES*. 25. 1. 2010, XXI, 20, s. A3.

5.4.3 Z domova

Již zmiňované trauma ze „sametovosti“ revoluce v roce 1989 souvisí úzce právě s naším vztahem ke komunismu a komunistické minulosti. Právě fakt, že některé komunistické struktury jsou v naší společnosti stále přítomny, poukazuje na zvláštní bezmoc s tím cokoli dělat. Dokážeme si z komunismu udělat legraci (třeba v článku „Soudruhu, přijď mezi nás. Studenti napálili ředitele“²⁴³), ale pořád se v něm „pitváme“.

V novinách se objevují třeba věty jako „Česko je v mapování zločinů StB stále na samém počátku“²⁴⁴ nebo „pokud si někdo myslí, že Česko v odhalování zločinů StB dvacet let po jejím rozpuštění významně pokročilo, je na omylu“²⁴⁵. Zjevný pesimismus, prý také údajně typicky český, však narušilo jmenování nového kardinála Dominika Duky. Krátce po svém zvolení totiž Duka dokázal to, o co se jeho předchůdce snažil téměř 20 let – domluvit konečné rozdělení správy Chrámu sv. Víta. V článku o smíru mezi katolickou církví a státem²⁴⁶ se dočteme, že bývalý kardinál Miloslav Vlk se pokoušel na státu vysoudit katedrálu 18 let. Na tomto příkladu je dobře patrné, jak těžké je vyrovnat se se starými křivdami a dědictvím komunismu. Bývalý kardinál nebyl schopen rozdělit správu katedrály mezi stát i církev (jak to nyní udělal Duka) možná také proto, že považoval stát za nepřítel a jeho úřady za stále komunisty obývané bašty.

5.4.4 Ze světa

V rubrice Ze světa se se vztahem ke komunismu setkáváme nejčastěji, je-li řeč o Číně. Celé stránce například dominuje článek o čínském muži, který zabil nenáviděného komunistického hodnostáře a lid ho za to miluje²⁴⁷. Komunistická Čína je něčím, co svorně odsuzujeme, protože odsuzujeme komunismus. Z textu je tento postoj silně patrný také, např. v odstavci „Li Š-ming byl prototypem arogantního komunistického papaláše, kteří nyní na místní úrovni ovlivňují život obyčejných Číňanů více než všechny

²⁴³ Soudruhu, přijď mezi nás. Studenti napálili ředitele. *Mladá fronta DNES*. 27. 1. 2010, XXI, 22, s. A5.

²⁴⁴ GAZDÍK, Jan. Lidé z Stb ovlivňují Česko i dnes. *Mladá fronta DNES*. 2. 2. 2010, XXI, 27, s. A5.

²⁴⁵ GAZDÍK, Lidé, o.c., s. A5.

²⁴⁶ SYROVÁTKA, Tomáš. Mír. Válka o katedrálu končí. *Mladá fronta DNES*. 24. 5. 2010, XXI, 119, s. A6.

²⁴⁷ KRYZÁNEK, Ladislav. Zabil papaláše a lid ho miluje. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A6.

*direktivy vládnoucí partaje dohromady.*²⁴⁸ Snad je to jen snahou autora získat čtenáře, na mě ale tato věta působí spíš jako obrácená propaganda Rudého práva. Věřím tomu, že Li Š-ming byl zlý člověk, kterého není nikomu líto. Ale nemělo by zpravodajství spíš než hotové názory předkládat fakta, ze kterých bych si názor udělala sama? Když se pak autor ohání životem obyčejných Číňanů, mám chuť začít zpívat Internacionálu. Slovní spojení „obyčejný člověk“ zavání právě jakousi levicovou rétorikou. Článek je navíc doplněn zcela nekvalitní a nic neříkající fotografií (fotografie č.1²⁴⁹). Fotografiím se věnuje kapitola 6.

K odmítavému postoji k Číně pouze na základě jejího komunistického zřízení přispívá i použití takových slov v textech, která signalizují neochotu, nepřátelství. O to víc jsou pak vnímána negativně, konfrontuje-li je autor článku s druhou stranou, nejčastěji s USA. Je tomu tak např. v textu „USA a Čína válčí o dalajlámu“²⁵⁰, z něhož pocházejí následující citace.

„Čínští předáci si zálibně pomlaskávali“, „Obama zjevně zkoušel metodu cukru, vděku se však nedočkal“, „Číňané příchyllost neopětovali, Američanům s ničím nepomohli“, „A tak (Obama) snahu o dialog s Čínou přitvrdil. Musel.“, „Čína zbytněla, vyrostla a tlačí se do míst, jež Američané po desetiletí považovali za výsostně svá“ „Obama vyzval Peking...“, „Obama slíbil...“, „V tomto případě – a to je třeba zdůraznit – neměl Barack Obama na vybranou“, „pekingští šéfové už pohrozili...“, „Čína ukazuje Americe svaly“.

Dle mého názoru jde o velmi silné převládající reprezentace USA a Číny, které mají za úkol „pomoci“ se čtenáři lépe zorientovat. Místo pomoci jde ale spíš o jasné zdůraznění kladných vlastností našich spojenců a zesílení záporů našich nepřátel. Za USA prakticky vždy hovoří o Obama (Obama řekl, slíbil, atd.), což přináší mnohem větší možnost ztotožnění čtenáře s americkou stranou. Za Čínu totiž nemluví nikdo, čínská politika je představována pouze v konfrontaci k politice americké. Čínské názory jsou přiřazovány indiferentním „pekingským šéfům“ nebo rovnou celé Číně či Peking. Výpovědi o názorech USA jsou přitom vždy čteny v kontextu Obamy jako jednotlivce. Zde budovaný vztah je tedy značně nerovnoměrný – diskutuje tu Obama, člověk,

²⁴⁸ KRYZÁNEK, Ladislav. Zabil papaláše a lid ho miluje. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A6.

²⁴⁹ *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A6.

²⁵⁰ KRYZÁNEK, Ladislav. USA a Čína válčí o dalajlámu. *Mladá fronta DNES*. 13.-14. 2. 2010, XXI, 37, s. A7.

kterého si snadno představíme a jehož názory jsou prezentovány měkce, racionálně a osobně, navíc často s polehčujícími konotacemi a Čína, pro čtenáře nesrozumitelná, neosobní masa, která je navíc ve většině případů ve slovním spojení se slovesy agrese.

Zde diskutovaný článek je jen jednou z mnoha ukázek, kdy se na stránkách zpravodajství MF DNES takto zřetelným způsobem vyjadřovaly sympatie straně jedné, zatímco druhá byla prezentována záporně. Již jsem zmínila sklon k referování o komunismu jako o indiferentní totalitě. Můžeme se s ním setkat např. ve článku „Hladoví Severokorejci se začali bouřit“²⁵¹, kde se píše: „*Severokorejští vůdci to pořádně přepískli. Ted' už nejspíš vědí, že ani nejtyranštější diktatura na planetě si vůči vlastním lidem nemůže dovolit úplně všechno*“²⁵². Naprosto souhlasím s tím, že severokorejský režim je špatný. Nicméně zpravodajství, jde-li o komunismus, až příliš popouští uzdu své fantazii a hned v úvodu jakéhokoli textu o Severní Koreji nebo o Číně se snaží „uvést věci na pravou míru“. Je možné, že např. V Právu by tomu bylo jinak, ale obecně lze myslím tvrdit, že český vztah ke komunismu je silně poznamenán minulostí a dodnes v nás přetrvává zášť vůči všemu, co nám ji připomíná. V textu se dále vyskytují slova jako „*drastická reforma*“, „*rázná kampaň*“, „*krutě dopadla*“, „*ožebračila je až na dřev*“, „*ceny vystoupaly do nebes*“, „*obyčejný Severokorejec*“. Asociace vyvolávané textem jsou zřejmé – Severokorejský režim je prohnílý a obyčejní lidé se mají špatně. S pojmem obyčejný člověk se v textech o Číně a Severní Koreji operuje velmi často. Pravidelně také v těchto článcích chybí jakýkoli zdroj, který by dané informace potvrdil nebo analyzoval. Vybrané reprezentace skupin, tedy obyčejných Severokorejců a zlých komunistů jsou paralelou k české zkušenosti s komunismem. Domnívám se, že pro většinu příjemců je takto koncipovaný text srozumitelný a vyvolává v něm pocity, které autor zamýšlel.

5.4.5 *Ekonomika*

V rubrice Ekonomika se naše zkušenost s komunismem projevuje podobně, jako v oddílech Ze světa. Prim tu hraje Čína jakožto komunistická země. Tato jedna její charakteristika je samozřejmě politicky i společensky důležitá, také proto, že politické

²⁵¹ KRYZÁNEK, Ladislav. Hladoví Severokorejci se začali bouřit. *Mladá fronta DNES*. 5. 2. 2010, XXI, 30, s. A6.

²⁵² KRYZÁNEK, Hladoví, o.c., s. A6.

hledisko je v novinách často to první. Bohužel ale tento způsob přispívá k velmi zjednodušujícímu a černobílému vidění okolního světa, který tak noviny nabízejí – Čínu nebo Severní Koreu vidíme vždy jen přes jejich komunismus. Podobná situace nastává ještě s Ruskem.

Zajímavá je také lexikologická stránka věci. V novinách se objevily třeba takové věty jako „rozpočet si diktovat z Bruselu nedáme, nanejvýš ho evropským komisařům ukážeme, shodnou se politici napříč spektrem“²⁵³, ze kterých je jasně patrný komunistický intertext. Když se nad ním ale zamyslíme hloub a nebudeme ho považovat jen za vtípek, kterým si autor článku zpříjemnil den, zjistíme, že v sobě skrývá velmi důležitou premisu. Evropská unie je v něm přirovnávána k „totalitě“. Evropská unie je vnímána jako někdo, kdo nám bezdůvodně diktuje podmínky. Samozřejmě se objevují i opačné projevy, EU například dává peníze na nejrůznější projekty. Jistá povrchnost a zevšeobecnování má ale za následek to, že čtenář zná pouze důsledky našeho členství v EU, ví pouze to, co EU učinila. Málo se ale srozumitelným způsobem mluví o obecných principech, na nichž Evropská unie stojí a na jejichž základě je pro nás členství výhodné. Tendence zdůrazňování finanční stránky věci a orientace na skandál taky dost často vede k tomu, že o penězích z evropských fondů se mluví jen v případě jejich rozkrádání nebo nejasných toků²⁵⁴.

5.4.6 *Kultura*

V rubrice Kultura, obecně nikterak zajímavé, se objevil jen nepatrný náznak naší komunistické minulosti, a to v případě tématu emigrace. Ta se řeší výhradně v souvislosti s významnými osobnostmi české kulturní scény. Emigrantů si vážíme, zároveň je ale v obdivu k nim jistá dávka hořkosti. „*Slavnému rodákovi Milanu Kunderovi, který už téměř pětatřicet let žije a tvoří v Paříži, totiž pojede předat čestné občanství města Brna, nejvýznamnější ocenění, které radnice uděluje. Kundera se totiž odmítl ceremoniálu, který se na brněnské radnici konal v úterý, zúčastnit*“²⁵⁵. Dalo by se

²⁵³ VLKOVÁ, Jitka. Kontrola rozpočtů z Unie? Ukážeme, ale nic víc. *Mladá fronta DNES*. 18. 5. 2010, XXI, 114, s. A8.

²⁵⁴ POKORNÝ, Jan. Evropské dotace čerpá i gigant ČEZ. *Mladá fronta DNES*. 11. 5. 2010, XXI, 108, s. A6.

²⁵⁵ FIALOVÁ, Barbora. Tajný oběd s Kunderou v Paříži. *Mladá fronta DNES*. 28. 1. 2010, XXI, 23, s. B6.

myslím říct, že osobnosti jako Kundera nebo Forman budí obecně v Čechách spíše pozitivní emoce. Jsme hrdí na to, podobně jako u sportovců, že Čech se proslavil v zahraničí. Obdiv ke sportovním hvězdám je ale jaksi čistší – oni jsou totiž součástí „českého národa“ pořád, narozdíl od emigrantů.

Přitom se tu paradoxně objevuje pocit, že češství je nám blíž, když ho nemáme. Když národ potká např. těžká politická situace, lidé se semknou a probouzí se v nich jakási sounáležitost s ostatními. Když se totalitní režimy snažily potlačit naše lidství, bylo daleko snazší (ne ve smyslu jednoduché, ale spíše zřejmé a přirozené) být Čechem třeba právě proto, že češství má být vlastně lidstvím, nebo protože tím tvoříme opozici k totalitnímu režimu. Opozice je tu jasně definovatelná – jsou jen dvě možnosti – kdo nejde s námi, jde proti nám. V dnešní době je to ale jiné - všudypřítomná pluralita by sice mohla být tím impulsem, který pomůže stvořit nové češství, pyšné na svou jedinečnost uvnitř postmoderní společnosti. Zatím se ale toto směřování neprosazuje.

Bylo by také zajímavé se na problematiku emigrace podívat z druhé strany, tedy z pohledu samotných emigrantů. Obecně mám totiž dojem, že jsou více „vlastenci“ než lidé, kteří v Čechách zůstali a na první pohled tak vlastně vyjádřili Čechům větší podporu. Jenže ono opuštění své země má právě za následek pravý opak – češství je nám blíž, když ho nemáme. České komunity v zahraničí se sdružují, učí se česky, pojmenovávají nové obce po těch českých. Zdá se, že odešli, aby si svou hrdost zachovali.

5.5 Středovost a neochota vzít na sebe zodpovědnost, tendence zůstat „na půl cesty“

Neochoty vzít na sebe zodpovědnost si všiml už Karel Čapek, po sto letech se v našich novinách příliš změny neobjevilo. Současně se také projevuje stigma středovosti, které s problémem úzce souvisí. Čechy nebo Česká republika, často nazývaná srdcem Evropy, leží totiž opravdu tak nějak uprostřed. Nechci tuto geografickou charakteristiku považovat za fatální, spíš je pro mě dalším argumentem v kritice naší nerozhodnosti, prostřednosti a s tím souvisejícím nedostatečným smyslem pro zodpovědnost.

Například právě ono územní vymezení se v rámci Evropy dělá novinářům problém. Ne snad že by nevěděli, že jsme střední Evropa, spíš mají sklon tu Česko považovat za západ, tu za východ podle toho, jak se to zrovna v daném kontextu hodí. I když to může znít spíš jako legrace, jde vlastně o hodně – pojetí národní hrdosti se totiž od západu k východu velmi mění a jen při pouhé představě například hrdosti francouzské a hrdosti maďarské musíme uznat, že to, za jakou Evropu se považujeme, je v tomto ohledu zásadní. Snad právě proto, že si s touto otázkou nevíme rady, nevíme si ani rady se svým vlastenectvím. Hrdost také v podstatě znamená určitou zodpovědnost, jsem-li na něco hrdý, musím si za tím stát.

Také již zmiňované soustředění se na počátek akce a neschopnost dotáhnout věci do konce je vlastně jen obměnou předchozích rysů české povahy. Na počátku vždy stojí silné přesvědčení, dobrý nápad a ideál toho, jak by věc měla proběhnout. Postupně se ale zanícení začne vytrácet a nakonec se vše vrátí do starých kolejí. Vidět je to nejzřetelněji v politickém jednání našich vlád, protože o těchto věcech se v novinách mluví zdaleka nejvíc. Důrazu na počátek akce a vypuštění „koncovky“ si můžeme všimnout třeba ve vládních pokusech snížit mateřskou nebo zrušit výhody pro drážní zaměstnance. Po slibně se vyvíjejícím pokusu ušetřit státu peníze, kdy se zpracovalo značné množství analýz apod., zůstane kvůli očekávatelným protestům matek a odborů mateřská i drážní benefity na stejné úrovni. Zdá se, jako bychom se neuměli vyrovnat s překážkami, které nutně každou změnu provázejí.

5.5.1 Titulní strana

Neschopnost nést zodpovědnost se v novinách projevuje především přepisováním hádek politiků. Jen v jednom textu na titulní straně se několikrát objevují slova jako „*jak se na ni Topolánek snaží hodit odpovědnost*“, „*přehazuje Barták odpovědnost na svou bývalou šéfkou*“, „*plnou odpovědnost nese...*“²⁵⁶. V článcích se pak často setkáme se svalováním zodpovědnosti na druhého, třeba hned v úvodu textu „*Zlaté‘ pandury. Ale k čemu jsou?*“²⁵⁷. Dočteme se, že „*politici říkají, že vyhověli vojákům. Vojáci vysvětlují, že takové dotazy je třeba pokládat ministerstvu obrany. A ministerstvo otázku odmítá s tím, že odpověď znají vojáci*“²⁵⁸. Svádění viny na někoho jiného je na denním pořádku. Mnohdy vypadá spíš jako špatný vtip, jako např. v článku „*Ztrátu počítače svedla armáda na útok Talibanu*“²⁵⁹. Titulek na titulní straně zní až neuvěřitelně, bohužel nejde ani o nadsázku. „*Český velitel zkusil využít tragédii v Afgánistánu, kde při výbuchu miny pod autem zemřel voják a další byli zmrzačeni či zraněni. Chtěl, aby se zdálo, že při útoku Talibanu byl zničen ztracený počítač s citlivými daty*“²⁶⁰.

Zvláště zábavná situace nastala po volbách, kdy poražená levice hledala viníka svého neúspěchu. Zajímavé ale bylo, že i pravicoví politici cítili v té době potřebu označit viníka nejrůznějších událostí. Po „bitvě“ se tu tak objevilo hned několik generálů, přičemž každý z nich věděl, kde se stala chyba. Paroubek nesestaví vládu, Topolánek byl odejit z ODS, Langer „vykroužkovali“ voliči. Všichni tři zhrzení politici na stránkách novin líčí, kdo že za jejich neúspěch vlastně může. Na sebe zodpovědnost nebere nikdo. Rozhodně ale všichni vědí, kdo jiný chybu udělal. Jeden z takových textů je třeba článek s titulkem „*Kampaň ODS pokazili Pražáci, vysvětluje Langer*“²⁶¹ a dočteme se v něm kritiku od Ivana Langer z ODS: „*Kromě klíčových příčin, že strana šla do voleb se ,zatraceně poškozenou značkou a poškozeným vedením‘, kritizuje kampaň svých kolegů v Praze*“²⁶². Nikde se nepíše, že ona „zatraceně poškozená značka“ je možná dílem právě Langer, kterého voliči pro jeho účast v množství politických skandálů „vykroužkovali“. V jiném textu zase Miroslav Topolánek,

²⁵⁶ Na nákup pandurů tlačil premiér, zlobí se Parkanová. *Mladá fronta DNES*. 20.-21. 2. 2010, XXI, 43, s. A1.

²⁵⁷ „Zlaté“ pandury. Ale k čemu jsou? *Mladá fronta DNES*. 22. 2. 2010, XXI, 44, s. A1.

²⁵⁸ „Zlaté“ pandury, o.c., s. A1.

²⁵⁹ Ztrátu počítače svedla armáda na útok Talibanu. *Mladá fronta DNES*. 8. 6. 2010, XXI, 132, s. A1.

²⁶⁰ Ztrátu počítače, o.c., s. A1.

²⁶¹ Kampaň ODS pokazili Pražáci, vysvětluje Langer. *Mladá fronta DNES*. 18. 6. 2010, XXI, 141, s. A1.

²⁶² Kampaň ODS, o.c., s. A1..

předseda ODS, který musel kvůli skandálům opustit vládu, hledá příčiny odlivu voličů. „*Topolánek v textu sebevědomě uvažoval, že kdyby zůstal předsedou, ODS by ve volbách získala více než 20 procent hlasů*“²⁶³. Bývalý předseda socialistů Jiří Paroubek pak zase obviňuje ostatní z neúspěchu své strany v článku „*Paroubek: Volby nám prohrály útoky pravice a Zeman*“²⁶⁴. Dočteme se, že „*Paroubek v celém rozboru jen na jediném místě připouští svou vlastní chybu. To když přiznává, že osobně podcenil politický potenciál předsedy VV Radka Johna*“²⁶⁵.

5.5.2 *Téma Dnes*

Už byla řeč o nejasnosti, která občas panuje v přesném umístění České republiky na mapě Evropy. České srovnání s východní Evropou je využíváno velmi obezřetně a to na základě ideologického čtverce van Dijka. Když se to hodí, jsme Evropa západní, když se to nehodí, jsme Evropa střední anebo země bývalého východního bloku. V článku „*Zachráni se životy i majetek za stovky milionů*“²⁶⁶, kde se slaví moderní technika předvídaní počasí, jsme dokonce Evropa východní. Náměstek ředitele meteorologického ústavu Radim Tolasz tu říká: „*Ten počítač je opravdu špička. Nemá ho ani Rakousko, Maďarsko, Slovensko, Slovinko či Chorvatsko. Z východoevropských zemí ho vlastníme jen my.*“²⁶⁷ Je tedy patrné, že Češi v sobě stále mají „zakódované“ ono komunistické stigma, které nás na dlouhou dobu ze střední Evropy posunulo na východ. V mnohých mediálních textech je Česká republika pojímána jako součást západu, bereme ji jako poslední bránu na východ.

Se středovostí souvisí i rovnostářství, které je Čechům vytýkáno. Překvapivě my sami si tuto vlastnost přiznáváme také. „*Ač se Karel Schwarzenberg uchází o hlasy tradičně rovnostářských Čechů, neměl s dotazy MF DNES na své majetkové poměry problém*“²⁶⁸. Češi sebe sama vidí jako rovnostářské a shodují se tak i s obecným rysem české nátury – snahou o to, aby všichni měli stejně. Nicméně Karel Schwarzenberg je výjimkou –

²⁶³ DOLEJŠÍ, Václav, ŠŤASTNÝ, Ondřej. Dříve hostina, tentokrát se nalévala voda. *Mladá fronta DNES*. 21. 6. 2010, XXI, 143, s. A2.

²⁶⁴ Paroubek: Volby nám prohrály útoky pravice a Zeman. *Mladá fronta DNES*. 25. 6. 2010, XXI, 147, s. A3.

²⁶⁵ Paroubek, o.c., s. A1.

²⁶⁶ Zachráni se životy i majetek za stovky milionů. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A3.

²⁶⁷ Zachráni, o.c., s. A1.

²⁶⁸ Na svých zámcích si nájem neplatím. *Mladá fronta DNES*. 3. 4. 2010, XXI, 79, s. A3.

lidé ho milují, přitom má obrovský majetek. Vysvětlením by mohla být jakási naše touha po šlechtě, kterou nemáme. Touha po těch „spravedlivých“, kteří jsou v politice ze cti a z lásky k Čechám. Je-li někdo šlechtic, majetek si zaslouží, protože není nakraden z politiky. Šlechtic není hamižný zbohatlík, který chce stále víc a přitom se svým bohatstvím neumí zacházet. Nebo Češi oceňují Schwarzenbergův vtip, když si tak zakládají na svém smyslu pro humor?

Přitom jindy se rozčilujeme, má-li někdo víc než my. „V Česku je všechno možné – stačí pohrozit stávkou a vybraným zaměstnancům se zlevní obědy, jízdné nebo rekreace“²⁶⁹. Nebo „zatímco část zaměstnanců se bojí, aby se o své současné benefity nemusela dělit se státem, stovky tisíc jiných, zejména v soukromých firmách, si o závodním stravování nebo rekreaci v podnikové chatě za hubičku mohou nechat zdát“²⁷⁰. To, že firma (České dráhy), která ročně připraví stát o miliony korun, neboť je nutné ji neustále dotovat z rozpočtu státu, má peníze na to, aby jídlo v jídelně stálo 20 Kč, je pro nás nepochopitelné. „S nápadem na zahlazení nerovnosti v podobě zaměstnaneckého paušálu přišlo ministerstvo financí za Bohuslava Sobotky (ČSSD)“. Tato věta přesně pojmenovává tendenci, která je u nás dobře patrná – zahlazování nerovnosti. Proč má někdo víc (míň) než já? Proč oni to mají a my ne? Málodky se objeví článek o tom, že oni něco mají a my ne, tak bychom to tak měli nechat.

I v Tématu dnes se projevila ona touha svalit vinu či zodpovědnost na někoho jiného. „Neberte to jako vyhozené peníze. Peníze se u nás vyhazují za horší věci. Já když jedu po dálnici, tak si říkám, že dvě stě dvacet milionů je od teď – doted' a moc velký úsek to není,“²⁷¹ říká imunolog Jiří Beran v textu „Pravdivé lži o prasečí chřipce“²⁷² jako obhajobu za utracené peníze na vakcíny proti prasečí chřipce, které nikdo nechce. Už titulek nám jasně říká, že něco je špatně – co znamenají ty pravdivé lži? Kdo nám lže? Ve vyjádření imunologa je cítit snaha o výmluvu typu „copak my, ale oni!“, tak typická pro celé české mediální prostředí. Naše vina je sice přiznaná, ale ve srovnání s vaší je naprosto marginální. Člověk má mít pocit, že se na nebohé ministerstvo, které objednalo nesmyslně velké množství vakcín, nemůže přece vůbec zlobit. Z vyjádření lékaře je také

²⁶⁹ VLKOVÁ, Jitka. Na benefity nám nesahejte. *Mladá fronta DNES*. 2. 3. 2010, XXI, 51, s. A8.

²⁷⁰ VLKOVÁ, Na benefity, o.c., s. A8.

²⁷¹ SYSLOVÁ, Jana. Pravdivé lži o prasečí chřipce. *Mladá fronta DNES*. 27. 1. 2010, XXI, 22, s. A3.

²⁷² SYSLOVÁ, Pravdivé, o.c., s. A3.

cítit jistý skepticismus ohledně hospodaření s penězi v Čechách, který je myslím společným prakticky všem. „Peníze se u nás vyhazují za horší věci“²⁷³.

5.5.3 Z domova

V článku „ODS: Dalík k nám nepatří“²⁷⁴ se spekuluje o tom, že ODS se před volbami snaží zamaskovat jakékoli vztahy s Markem Dalíkem, o jehož příjmech panují nejasnosti a který figuroval v několika politických skandálech. ODS na jednu stranu tvrdí, že Dalík jim bude pomáhat s kampaní, na druhou stranu říká, že Dalík není členem strany a nemá s ní nic společného. V politickém zpravodajství velmi častá situace – děje-li se něco tak, jak nemá, může za to někdo jiný. Devět let táhnoucí se spor o zkorumpovaný nákup gripenů se čas od času vynoří znovu s tím, jak se rozkrývají různé důkazy. Tyto zprávy mají společné jedno – vždy se oslovení politici obhajují a vinu shazují na někoho dalšího. „Pátráte po korupci? Ptejte se Tvrdíka, který jako ministr obrany za ČSSD prosazoval gripeny hlava nehlava“²⁷⁵ a dále pak „Ivan Langer byl tři roky ministrem vnitra a Topolánek šéfem vlády. Bud' jsou úplně neschopní a již by neměli ani jeden kandidovat, jestli nic nevyřešili, nebo někoho kryjí. Možná svého kolegu, tehdejšího ministra financí Kalouska“²⁷⁶.

Občas se v novinách vyskytla i téměř „kafkovsky“ byrokratická překážka v přiznání zodpovědnosti. „Stát za minulého režimu ukradl válečnému hrdinovi Josefu Bryksovi peníze, které si jako politický vězeň našetřil v uranových dolech, a dodnes je odmítá jeho příbuzným vrátit. Byrokraté ministerstva vnitra se totiž s protějšky ze spravedlnosti už bezmála rok dohadují, kdo by měl peníze vdově Trudie Brykové vlastně vyplatit“²⁷⁷. Je neuvěřitelné, jak se byrokratický spor o to, kdo má peníze vyplatit, tedy o přiznání zodpovědnosti, stává dokonce překážkou ve spravedlnosti. O to víc je tento příklad alarmující, že se stál válečnému hrdinovi, který je při všech příležitostech oslavován jako hrdina českého státu. Naše vlastenectví má zkrátka své meze.

²⁷³ SYSLOVÁ, Pravdivé, o.c., s. A3.

²⁷⁴ ŠŤASTNÝ, Ondřej, SYROVÁTKA, Tomáš. ODS: Dalík k nám nepatří. *Mladá fronta DNES*. 9. 2. 2010, XXI, 33, s. A2.

²⁷⁵ GAZDÍK, Jan, STRNADOVÁ, Tereza. Pomoz gripenům, pomůžeme tobě. *Mladá fronta DNES*. 11. 2. 2010, XXI, 35, s. A2.

²⁷⁶ GAZDÍK, STRNADOVÁ, Pomoz, o.c., s. A2.

²⁷⁷ GAZDÍK, Jan. Stát hrdinu zabil a pak okradl. Peníze nevrací. *Mladá fronta DNES*. 24. 3. 2010, XXI, 70, s. A5

Zajímavě se tu také kombinuje naše záliba v titulech (která může být svým způsobem vyrovnáním se průměrností) s nedostatkem smyslu pro zodpovědnost. Samotné lpění na titulech se v kauze plzeňské právnické fakulty projevuje velmi silně. V době, kdy vyšetřování nepoctivých studentů končí, objevuje se text „K odebrání titulů se nikdo nemá“²⁷⁸. Z článku vyplývá, že vlastně nikdo ani pořádně neví, kdo a jak má pravomoc titul odebrat. Nikdo se k tomu nemá, jak správně tvrdí titulek. „*Do odebrání titulů se nikomu nechce, protože jde o tenký led. V polistopadové historii ještě nikdo o diplom nepřišel a mnozí pochybují, zda je to vůbec možné*“²⁷⁹. Fakt, že u nás ještě nikomu nevezali titul a že ani nevíme, jestli to lze, je zásadní. V textu se pak průběžně střídají dva názory „*O zrušení diplomu by měl v první řadě rozhodovat děkan*“ a „*Odebrání titulů je v působnosti rektora a nikoli děkana*“²⁸⁰. Panuje tu skutečný zmatek v tom, kdo má nést za daná rozhodnutí zodpovědnost.

5.5.4 *Ekonomika*

V Ekonomice se asi nejvíce projevila neschopnost dotáhnout věci do konce a s tím spojené nadšení a energie z počátků. „*Pět bodů, jak může koaliční trojka změnit ekonomiku*“²⁸¹, „*Výsledky voleb rozsvítily naději na rychlejší cestu z dluhů, zlepšení podnikatelského prostředí a provedení klíčových reforem v oblasti penzí, zdravotnictví a sociálního systému. S novou vládou se rýsují plány na další úspory, což je dobrý signál pro zahraniční investory*“²⁸². Entuziasticky znějící věty se objevily v novinách po volbách, které vyhrála pravice. Do té doby jsme se ale mohli setkat spíš se zdůrazňováním oné druhé roviny problému – nedotažených konců: „*Vláda se tento týden rozhodla o podpoře tohoto záměru (do školky mají být přijímány i dvouleté děti), který by měl stát dvě miliardy korun, ale ani ona, ani příslušná ministerstva nedokážou zajistit, že školky pro batolata budou mít místo*“²⁸³. Přímo je pak problém pojmenován

²⁷⁸ SYROVÁTKA, Tomáš, KAISEROVÁ, Zuzana. K odebrání titulů se nikdo nemá. *Mladá fronta DNES*. 6. 3. 2010, XXI, 55, s. A5.

²⁷⁹ SYROVÁTKA, KAISEROVÁ, K odebrání, o.c., s. A5.

²⁸⁰ SYROVÁTKA, KAISEROVÁ, K odebrání, o.c., s. A5.

²⁸¹ MAŠEK, Jaroslav. Pět bodů, jak může koaliční trojka změnit ekonomiku. *Mladá fronta DNES*. 1. 6. 2010, XXI, 126, s. C2.

²⁸² Investoři chválí voliče – koruna zpevňovala, akcie rostly. *Mladá fronta DNES*. 1. 6. 2010, XXI, 126, s. C3.

²⁸³ WALLEROVÁ, Radka. Od dvou let do školky? To nepůjde. *Mladá fronta DNES*. 21. 4. 2010, XXI, 93, s. A4.

v titulku „Slováci jako Češi, selhali na samém konci zápasu“²⁸⁴, který byl na titulní straně novin.

5.5.5 *Kultura*

Nedostatek energie na konci se projevil v kulturní rubrice. Bývalý primátor Pavel Bém v něm problém doslova pojmenoval. „*Primátor Pavel Bém podepsal během festivalu s jeho ředitelem Romanem Bělorem memorandum o spolupráci při záměru vystavět v metropoli nový koncertní sál. Třeba nezůstane jen ‚po česku‘ u podpisu a přípitku, ale ‚po maďarsku‘ se probudí národní hrdost, která se projevuje také v prezentaci kultury a pomůže dohnat svět*“²⁸⁵. Text vypovídá o tom, že se u nás kultura málo propaguje. To bohužel potvrzuje i můj dojem z prakticky neexistujících projevů češství anebo jakéhokoli hlubšího zájmu v této rubrice. Kromě toho v příspěvku zazněl i náš odvěký úkol – dohnat svět.

Stejný problém, zůstat na půli cesty, vidíme i v dalším článku. Ten shrnuje Zlínský filmový festival, především pak jeho televizní závěrečnou estrádu. „*Postavit vzpomínkové pásmo na někdejších dětských hvězdách nebyl špatný nápad, jenže by za ním musel stát inteligentní scénář*“²⁸⁶. Dobrý nápad, nedotažený do konce, u podobných akcí velmi častý jev.

²⁸⁴ Slováci jako Češi, selhali na samém konci zápasu. *Mladá fronta DNES*. 16. 6. 2010, XXI, 139, s. A1.

²⁸⁵ DRÁPELOVÁ, Věra. Pražské jaro si udržuje kvalitu, ale dohnat svět není tak snadné. *Mladá fronta DNES*. 7. 6. 2010, XXI, 131, s. C8.

²⁸⁶ SPÁČILOVÁ, Mirka. Televizní šmouha na vydařeném Zlínu. *Mladá fronta DNES*. 7. 6. 2010, XXI, 131, s. C8.

5.6 Koncept MY vs. ONI na stránkách MF DNES

5.6.1 *Vztah ke Slovensku*

Vztah ke Slovensku je snad jedním z nejvíce zjevných projevů „českosti“ v mnou zkoumaném materiálu. Srovnání s námi Slováci podléhají prakticky neustále, kdykoliv je příležitost, je v novinách zmínka o tom, jak se věci mají na Slovensku. Někdy jde opravdu o pouhé srovnání (které ale vlastně nikdy není tak úplně nedůležité), většinou se ale v různě významných náznacích zračí ono „něco“, co v referování o jakémkoli jiném národu nenajdeme.

5.6.1.1 Titulní strana

Titulek na titulní straně zní: „Slováci jako Češi: levice vyhrála stylem Paroubek“²⁸⁷. Srovnávání se Slovenskem je přirozené, zvláštní ale je, že vždy jde o přirovnání Slováků k nám. Z toho nenápadně pramení pocit, že my jsme tím vzorem, který Slováci jen „napodobují“. Stejně je tomu v již dříve zmiňovaném článku „Slováci jako Češi, selhali na samém konci zápasu“²⁸⁸. Ani jednou se v novinách neobjevil článek, který by Čechy připodobňoval ke Slovákům.

5.6.1.2 Z domova

„Češi mají nejraději sami sebe a pak hned Slováky. Naopak nejméně sympatičtí jsou jim podle průzkumu CVVM Palestinci a Iráčané“²⁸⁹. Zajímavý průzkum je v MF DNES bohužel zveřejněn jen v podobě telegrafické noticky, není proto možné ho brát příliš vážně, neznáme ani jeho základní metodu zkoumání. I přesto z jeho výsledků můžeme o něčem usuzovat. To, že mají Češi nejradši sami sebe, je snad malý náznak toho, že pocity jako vlastenectví a národní hrdost v Čechách stále přežívají, i když je nikde příliš

²⁸⁷ ŠLAJCHRTOVÁ, Leona. Slováci jako Češi: levice vyhrála stylem Paroubek. *Mladá fronta DNES*. 14. 6. 2010, XXI, 137, s. A1.

²⁸⁸ Slováci jako Češi, selhali na samém konci zápasu. *Mladá fronta DNES*. 16. 6. 2010, XXI, 139, s. A1.

²⁸⁹ Telegraficky. *Mladá fronta DNES*. 20. 1. 2010, XXI, 16, s. A5.

neprezentují. Že hned druhým nejoblíbenějším národem jsou Slováci, je až legrační doklad toho, že Češi se skutečně vůči nim neustále vymezují. Mají je sice rádi, ale kdykoliv mají možnost si „píchnout“, tak to udělají.

To, že jsou pro nás Slováci na (po nás) prvním místě, vyčteme i z dalších zpráv. Máme-li například nějak vztáhnout naši situaci k našim sousedním národům, Slovensko bude na prvním místě. Článek se jmenuje „Cizinců usazených v Česku ubývá“²⁹⁰ a postupně se v něm dozvídáme, kterých cizinců ubylo kolik. Popořadě se mluví o Slovácích, Němcích a Polácích.

5.6.1.3 Ze světa

„Podle OSN Romové v Česku trpí diskriminací“²⁹¹ zní název krátké zprávy, která přináší velmi nejednoznačné informace. Píše se tu: „*Podle komisařky OSN ... trpí Romové v Česku diskriminací a tato situace se asi zhoršuje. Zatímco EU a některé evropské vlády se snažily situaci Romů zlepšit, v mnoha dalších zemích včetně Slovenska a Česka se jejich postavení patrně zhoršuje,*“ řekla komisařka“. Bud' měl autor článku nedostatečné informace, nebo se snažil Čechům odlehčit podle van Dijkova modelu. Zbytek Evropy nás očividně vidí jako rasisty, my si ale myslíme, že to není pravda. Když už se objeví takovéto obvinění, snažíme se (např. zde pomocí modalizátorů „asi“ a „patrně“) toto tvrzení obměkčit a jako jednu z „mnoha dalších zemí“ uvedeme Slovensko, aby bylo jasné, že nejsou vyspělejší než my. Proč je jmenováno právě pouze Slovensko a žádné jiné státy, když jich tedy je „mnoho“, je zřejmé – je to náš významný druhý.

Slovensku nic nedarujeme. Děje-li se něco špatného nám, mělo by se to dít i na Slovensku. Když naopak slavíme úspěch, zdůrazníme, že Slováci ne. To se děje třeba v článku „Český pavilon na Expu už navštívilo půl milionu lidí“²⁹², který pojednává o výstavě Expo a o úspěších českého pavilonu. Píše se tu „*Česko se tímto počtem (návštěvníků) zařadilo mezi návštěvnicky nejúspěšnější země vedle Číny, Spojených států, Francie, Německa, Velké Británie, Japonska, Jižní Koreje či Austrálie. Například*

²⁹⁰ Cizinců usazených v Česku ubývá. *Mladá fronta DNES*. 15. 6. 2010, XXI, 138, s. A4.

²⁹¹ Podle OSN Romové v Česku trpí diskriminací. *Mladá fronta DNES*. 5. 3. 2010, XXI, 54, s. A7.

²⁹² BUCHERT, Viliam. Český pavilon na Expu už navštívilo půl milionu lidí. *Mladá fronta DNES*. 17. 5. 2010, XXI, 113, s. A8.

*hned vedle našeho pavilonu zívá mnohdy prázdnotou ten slovenský, který nabízí velmi nudnou výstavu*²⁹³. K tomu není co dodat. Snad jen že je tu kromě ponížení Slovenska pěkně patrná i naše tendence zařadit se v dobách úspěchu mezi světové velmoci.

Na první pohled normální je srovnání Česka a Slovenska v krátké zprávě o tom, jak jsou Evropané spokojeni se svým životem: „*Češi jsou v tomto směru na úrovni unijního průměru, Slovinci figurují v desítce těch zemí 27 členného bloku, jejichž obyvatelé jsou se svou situací spokojeni nejméně*“²⁹⁴. Ve skutečnosti ale jde zase o to samé – zdůraznit slovenský neúspěch a tím podpořit dobrý výsledek český.

5.6.1.4 Ekonomika

Titulek článku „*Slovinci brzdí ,sluneční investory*“²⁹⁵ značí, že naši slovenští sousedi nás brzdí v pokroku, neboť zavedli kvóty na stavbu solárních elektráren. Většinu textu se truchlí nad tím, jaký to mohl být zlatý důl a až ve druhé polovině se dozvíme, že slovenské kvóty jsou vlastně jen reakcí na české problémy se „zelenou energií“. Tento argument, který je v problému tím zásadním, je však rychle okomentován jednatelem české firmy Solartec Jaromírem Řehákem: „*Slovinci vyrábějí bariéry úplně zbytečně. Mají obavu, co by se stalo, kdyby se všechny naplánované projekty spustily. Jenže to se nestane*“²⁹⁶. Je přitom zřejmé, že slovenské úřady postupují mnohem obezřetněji a systematictěji než jak to dělaly před nedávnem ty české.

Chytré jednání Slováků je pro nás nepřekonatelný problém. Naskytne-li se sebemenší možnost, jak jim zkazit radost z prakticky čehokoliv, uděláme to. Tak je tomu i v případě článku „*Naděje na euro dusí dluhy*“²⁹⁷. Z textu se zdá, že Češi euro chtějí, ale brání jim v tom dluhy. Věc se má ale zcela jinak. V textu je totiž perfektně využito ideologického čtverce a srovnání Čechů a Slováků. Celý článek se zabývá tím, kdy dosáhneme na euro a co s tím má společného státní dluh. Euro je jednoznačně to, po čem toužíme. V závěru ale autorům zbylo místo a tak zřejmě popustili uzdu svému jinak informačnímu stylu, když píše „*Na druhou stranu koruna v krizi projevila své výhody.*

²⁹³ BUCHERT, Český, o.c., s. A8.

²⁹⁴ Průzkum v EU: Šťastní Švédové a průměrní Češi. *Mladá fronta DNES*. 3. 2. 2010, XXI, 28, s. A6.

²⁹⁵ SMETANA, Jiří. Slovinci brzdí „sluneční investory“. *Mladá fronta DNES*. 21. 1. 2010, XXI, 17, s. B3.

²⁹⁶ SMETANA, Slovinci, o.c., s. B3.

²⁹⁷ VLKOVÁ, Jitka, MAŠEK, Jaroslav. Naděje na euro dusí dluhy. *Mladá fronta DNES*. 26. 1. 2010, XXI, 21, s. B2.

*Na počátku roku citelně oslabila, zboží českých exportérů zlevnilo a na čas šlo lépe na odbyt. Takovou výhodu už Slováci (o kterých jinak v celém textu není řeč), kteří přijali euro počátkem loňského roku, nedostali.*²⁹⁸ Jak je vidět, Češi vlastně díky svým dluhům a rozhodnutím, která je v minulosti o euro připravila, bodují. Nebo-li – naše špatné činy jsou prezentovány velmi mírně, zatímco kýžené slovenské euro, ať už o něj usilujeme sebevíc, způsobilo, že Slováci teď trápí. Jejich klady jsou marginalizovány a pokud možno vyvraceny.

O stejném problému mluví i text o řecké krizi, na kterou musí členové eurozóny přispívat. *„Zatímco třeba sousední Slováci budou zřejmě muset kvůli své příslušnosti ke společné evropské měně vytasit z pokladny 310 milionů eur, tedy asi 7,9 miliardy korun, Česko nebude půjčovat nic“*²⁹⁹. Jistě, je to pouhé konstatování, srovnáváme se vždy primárně se Slováky, protože jsou nám nejbližší. Je v tom ale také nepatrná míra popíchnutí – Slováci se tak snaží, dokonce přijmou euro, ale stejně na tom budou vždycky hůř než my.

Zdánlivě nezapadající to tohoto konceptu by se mohl jevit úryvek *„Podle kritiků návrhu jsou tři procenta do soukromého pilíře málo. Například na Slovensku je to devět procent z osmnácti“*³⁰⁰. Že by na Slovensku bylo něco lepší než u nás? Důležité je uvědomit si intenci celého textu – k takovému srovnání přistupujeme tehdy, chceme-li ukázat, že je potřeba nám pomáhat. Pokud se ale chceme pochválit, srovnáváme se naopak se západem.

5.6.1.5 Sport

*„Proč je tak důležité porazit Slováky“*³⁰¹ hřmí velký titulek sportovní rubriky a vlastně vystihuje podstatu našeho vztahu ke Slovensku. Porážet Slováky je potřeba neustále. Začíná olympiáda a úvodní zápas v hokeji bude zrovna se Slovenskem. Text uvádí pět důvodů, kvůli kterým je tak důležité ho porazit. Vesměs jde o důvody pochybné – pohoda, sebevědomí, prestiž, vzkaz soupeřům a body. Vesměs jde o tradiční sportovní žurnalistiku, která se před i po nejrůznějších zápasech téměř nemění. Jenže jde o zápas

²⁹⁸ VLKOVÁ, MAŠEK, o.c., s. B2.

²⁹⁹ NOVOTNÝ, Pavel. Řecký krach zpomalí Česko. *Mladá fronta DNES*. 24. 4. 2010, XXI, 96, s. A9.

³⁰⁰ VLKOVÁ, Jitka. Šest kroků k nové penzi. *Mladá fronta DNES*. 10. 6. 2010, XXI, 134, s. C1.

³⁰¹ KNAP, Karel. Proč je tak důležité porazit Slováky. *Mladá fronta DNES*. 17. 2. 2010, XXI, 40, s. C3.

se Slovenskem a tak je nutné si přisadit. Navíc se v textu objevují i jiné zajímavosti „*Sousedské derby na olympiádě, to je přece extrémně prestižní záležitost*“³⁰² nebo „*Těžko by se Kanadčané nebo Rusové roztřáslí strachy, kdyby si Jágr a spol. podali Slovensko*“³⁰³. Ve dvou citátech se zračí zcela jiné náhledy na věc. Jednou je souboj se Slováky prestižní záležitost, podruhé jsou Slováci slabý tým, kterého není těžké porazit. Navíc kontrast mezi českým „Jágrem a spol.“ a „Slovenskem“ je zřejmý. Klidně mohli napsat „Hossa a spol.“, ale nenapsali.

Pokud pak Slováci prohrají, je všechno v nejlepším pořádku. Jsme pak schopni o nich napsat i věty jako „Slováci v posledních dnech olympiády předvedli obdivuhodné věci“ nebo „V posledních chvílích Slováci zase obdivuhodně finišovali (Češi by mohli závidět)“³⁰⁴. Všechno se ale mění, pokud slovenský tým vítězí, nejhorší situace nastane v případě, že Slováci porazí Čechy. To se stalo před mistrovstvím světa ve fotbale – v kvalifikaci Slováci porazili Čechy a dostali se díky tomu na mistrovství. V novinách jim štěstí přejeme, ale z postojů sportovních redaktorů je cítit hořkost. „*Když se pohybujete kolem Slováků, je snadné podlehnout jejich nadšení. Trochu jim sice závidíte, ale zároveň přejete, ať někdejší společné zemi udělají dobré jméno*“³⁰⁵. Ve sportovní rubrice se Slovákům během mistrovství světa pak závidí ještě často.

Zápasy, které Slováci odehrají, jsou často velmi přízně posuzovány. „Slováci nudí a jsou na odpis. A mistři světa z Itálie taky!“³⁰⁶ Tenhle bulvární a hodně negativní titulek zdobí první stránku sportovní přílohy. Slovensko prohrává a bulvární styl má možná za úkol ještě prohloubit naši potutelnou radost ze slovenského neúspěchu. Dále se v článku o Slovensku mimo jiné píše: „*nezkušený a nudný nováček*“³⁰⁷, „*Slovenská naděje pohasla. Nezkušený nováček předvedl parodii na moderní fotbal, znužil poloprázdný stadion v Bloemfonteinu i fanoušky pod Tatrami, kteří se včera těšili na statečný výkon*“³⁰⁸. Možná až příliš kruté hodnocení. Když Češi prohrávali na mistrovství světa v hokeji, novináři jim také nadávali, ale pořád v tom byla trocha smutku. Tady je jenom zášť. Navíc spojení „fanoušci pod Tatrami“ vyznívá velmi ironicky až posměšně.

³⁰² KNAP, Proč, o.c., s. C3.

³⁰³ KNAP, Proč, o.c., s. C3.

³⁰⁴ KNAP, Karel. Země se zlomeným srdcem. *Mladá fronta DNES*. 1. 3. 2010, XXI, 50, s. C4.

³⁰⁵ PALIČKA, Jan, TRUNEČKA, Ondřej. Chalani, ukažte se! Slovensko jde dnes do boje. *Mladá fronta DNES*. 15. 6. 2010, XXI, 138, s. D1.

³⁰⁶ PALIČKA, Jan, TRUNEČKA, Ondřej. Slováci nudí a jsou na odpis. A mistři světa z Itálie taky! *Mladá fronta DNES*. 21. 6. 2010, XXI, 143, s. C1.

³⁰⁷ PALIČKA, TRUNEČKA, o.c., s. C1.

³⁰⁸ PALIČKA, TRUNEČKA, o.c., s. C1.

Zdůrazňuje totiž jakousi malost Slovenska, provinciálnost jejich fotbalu. Stejně jsou pak také sami slovenští fotbalisté označováni jako „*hoši zpod Tater*“³⁰⁹.

5.6.2 *Vztah k USA a Rusku*

Amerika jako náš vzor a Rusko jako dávný nepřítel, to jsou velmi zběžné charakteristiky dvou zemí, ke kterým se na stránkách novin vztahujeme nejčastěji po Slovensku. Amerika je reprezentována prezidentem Obamou, představuje demokracii a ideál. Rusko je spíš než konkrétní osobou Medveděva nebo Putina prezentováno jako velký, nebezpečný stát s neprůhlednou politikou. S americkými názory se ztotožňujeme, ruské odsuzujeme. Nedůvěra v Rusko se objevuje např. v článku „24 hodin středem světa“³¹⁰, ve kterém se píše o summitu USA a Ruska, na kterém se podepíše smlouva o snížení počtu jaderných zbraní. Smlouva se má podepisovat v Praze a čeští novináři se ptají, proč právě u nás? „*Proč Obama chtěl summit uspořádat v Praze, je jasné. Aby mohl ve svém projevu působivě navázat na projev před rokem. Ale proč se české hlavní město zamlouvalo i Rusům?*“³¹¹. U amerického prezidenta není pochyb o jeho čistých úmyslech, u ruského se zpochybňuje vše, co řekne.

5.6.2.1 *Téma Dnes*

V moskevském metru po útoku dvou sebevražděných atentátnic zemřelo asi 40 lidí. Událost je tématem dne MF DNES a dozvídáme se tu, že bychom vlastně neměli Rusy litovat. Píše se tu: „*Máme s putinovským Ruskem v tuhle chvíli solidarizovat? ... Kdyby se takový útok stal v New Yorku, Londýně nebo Berlíně, nebude to pobouření v českém povědomí rezonovat i jinak, tedy řekněme, emotivněji?*“³¹². Autor zkrátka soudí, že Putin si za atentáty může sám, protože vedl brutální války v Čechensku. Atentátnice byly pravděpodobně ze severního Kavkazu a mstí se za ztrátu svých blízkých. Autor dále píše: „*Jinými slovy, Čechenci jsou v některých českých očích chápáni dost jinak než třeba příslušníci al-Kajdy, o nichž se přece říká, že jsou uctívači smrti, sprádaající nenávistný,*

³⁰⁹ Dáte na Šestáka aspoň Šesták? *Mladá fronta DNES*. 24. 6. 2010, XXI, 146, s. D2.

³¹⁰ MARJANOVIČ, Teodor. 24 hodin středem světa. *Mladá fronta DNES*. 8. 4. 2010, XXI, 82, s. A1.

³¹¹ Ibid.

³¹² MARJANOVIČ, Teodor, STRNADOVÁ, Tereza. Je to hrozné. Ale litovat Kremľ? *Mladá fronta DNES*. 30. 3. 2010, XXI, 75, s. A3.

extrémistický sen.“ Připomeňme, že jsme celou dobu na poli zpravodajství. Autor (v tomto případě autoři) v první ukázce zcela neomaleně předkládá čtenáři svůj vlastní názor a nepochopitelně se snaží ospravedlnit si svůj pocit nenávisti k Rusku a nedostatek soucitu k Rusům. Ve druhé ukázce se pak pokouší předložit argumenty, ale moc se mu to nedaří – výraz „v některých českých očích“ nezní příliš přesvědčivě a spíš z něho nebudeme pocitu, že se pár lidí v redakci shodlo. Když se pak snaží apelovat na mediální obraz „teroristy“, který tvoří média sama, připadám si chvíli jako člověk, který nemá svůj názor a musí mi být proto podsouván cizí. Nesnášenlivost vůči Rusku se tu projevuje v plné míře. Bez jakéhokoli pevného faktu nebo dokonce zdroje se tu na stránkách zpravodajství demonstruje názor, který je navíc prezentován jako běžný.

Vraťme se ale k podpisu smlouvy o snížení počtu jaderných zbraní mezi USA a Ruskem. Návštěva Obamy a Medveděva je totiž hlavní událostí několika dní a na stránkách MF DNES je každému státníkovi věnována jedna strana. O Obamovi se dozvíme, že je možná trochu snílek, protože jeho plány, jak změnit svět k lepšímu, jsou až příliš utopické, než aby byly proveditelné. Přesto je o americkém prezidentovi psáno s úctou a z celého textu vyznívá jako jasně pozitivní osobnost. Text je především o tom, jaké jsou Obamovy cíle a v čem je úspěšný³¹³. Naproti tomu text o ruském prezidentovi Medveděvovi je spíše než o něm o situaci v Rusku. Ta je srovnatelná se sovětskou, neboť přesně takovéto poměry v Rusku panují. Medveděv je pouhou figurkou, pouhou lidskou tváří jinak prohnílého, nesnášenlivého a agresivního systému³¹⁴. Je zřejmé, že komu se Česká republika má spíše přiklánět. Je to patrné už ze samotných titulků – „Záhadný Medveděv, muž více tváří“³¹⁵ a „Obama zbavuje Západ jeho brnění“³¹⁶. Vše je navíc perfektně podpořeno článkem, který se nachází pod tím o ruském prezidentovi. Je totiž o Slovensku a o tom, jak je Slovensko díky svému premiéru Ficovi proruské. Sice je z textu jasné, že Fico je ten, kdo za to může, na druhou stranu je ale v celém textu neustále dokládáno, jak se celé Slovensko přiklání k Rusku. Např. věta „... řečeno slovy jiného slovenského rusofila – Jána Čarnogurského...“³¹⁷ zní, jako kdyby na Slovensku bylo rusofilů opravdu hodně. Celý článek se navíc jmenuje „Ruský prezident

³¹³ MARJANOVIČ, Teodor. Obama zbavuje Západ jeho brnění. *Mladá fronta DNES*. 7. 4. 2010, XXI, 81, s. A6.

³¹⁴ HEGER, Lubomír. Záhadný Medveděv, muž více tváří. *Mladá fronta DNES*. 7. 4. 2010, XXI, 81, s. A7.

³¹⁵ HEGER, Záhadný, o.c., s. A7.

³¹⁶ MARJANOVIČ, Obama, o.c., s. A6.

³¹⁷ SODOMKOVÁ, Magdalena. Ruský prezident se na Slovensku může cítit jako doma. *Mladá fronta DNES*. 7. 4. 2010, XXI, 81, s. A7.

se na Slovensku může cítit jako doma“³¹⁸. Vše je přesně doplněno fotografiemi (č.16³¹⁹ a č.17³²⁰), o kterých se více píše v kapitole 6.

Po skončení summitu se v novinách objevují texty o tom, co státníci během pobytu v Praze dělali. Obama šel do posilovny a „členové ruské delegace naopak sportovali po česku. Na slavnostním obědě na Pražském hradě jim tak zachutnalo české pivo, že si několik kartonů přibalili s sebou na cestu do letadla“³²¹. Zdůrazněním tohoto faktu zřejmě nezáměrně přiléváme do zažitého stereotypu, že Rusové hodně pijí, navíc fakt, že ruský prezident, který může mít jistě české pivo, kdykoli na něj pomyslí, a přesto si z Hradu musí odvézt výslužku, poukazuje na jakousi omezenost ruské delegace. Dvojnásob pak ve srovnání se sportujícím Barackem Obamou.

5.6.2.2 Ze světa

Situace se ve větší míře opakuje v rubrice Ze světa. Kupříkladu text „Barrack Obama, rok jedna“³²² se sice na první pohled tváří jako vyrovnaná snaha analyzovat rok vlády amerického prezidenta, úvod článku dokonce začíná slovy „Úspěch, nebo fiasko?“³²³, takže má čtenář pocit, že půjde o skutečně vyváženou analýzu. Po důkladném přečtení ale zjistíme, že neúspěchy Obamy jsou zjemňovány pomocí specifických slov nebo vět. Obama tak při svých neúspěších pouze „přestřelil“, válka v Iráku je pouze „podděná“, a na „hodnocení je ještě příliš brzo“³²⁴. Fráze „to ukáže čas“ je vlastně hlavním motivem celého textu a zdá se tedy, že Obama je v MF DNES celkem oblíbený, neboť se mu nic nezazlívá. Spíš než prezident, o jehož schopnostech měl článek být, kritizuje se zde systém, který je, slovy autorky, „churavý“.

Aby naše pozorování mohlo být zobecněno, předkládám zde několik dalších příkladů našeho „spojenectví“ s USA. O Americe se v nich mluví podobně jako o NÁS, zatímco o Rusku se informuje převážně v negativních intencích. Je tomu tak třeba v krátké

³¹⁸ SODOMKOVÁ, Ruský, o.c., s. A7.

³¹⁹ Mladá fronta DNES. 7.4. 2010, XXI, 81, s. A7.

³²⁰ Mladá fronta DNES. 7.4. 2010, XXI, 81, s. A6.

³²¹ STRNADOVÁ, Tereza. Jeden zvedal činky, druhí lahve piva. Mladá fronta DNES. 10. 4. 2010, XXI, 84, s. A3.

³²² DRŽANOVÁ, Adéla. Barrack Obama, rok jedna. Mladá fronta DNES. 20. 1. 2010, XXI, 16, s. A6.

³²³ DRŽANOVÁ, Barrack, o.c., s. A6.

³²⁴ DRŽANOVÁ, Barrack, o.c., s. A6.

zprávě „V Rusku zemřel muž zbitý policistou“³²⁵, kdy už z titulku je zřejmé, že v Rusku se dodnes setkáváme s „komunistickými“ praktikami. Dále se tu píše: „*Rusko má nový skandál spjatý s policejním násilím. V Tomsku na Sibíři zemřel místní novinář, kterého během novoročních svátků zmlátil na policejní stanici strážce pořádku*“³²⁶. Začátek zprávy pomocí slov „*nový skandál*“ naznačuje, že Rusko má policejních afér plno a že se v MF DNES vlastně o Rusku ani nic jiného nedozvíme. Archaické označení policisty jako „*strážce pořádku*“ pak nasazuje textu nepatřičně satirický tón. Náš ideologický čtverec je posilován prakticky pokaždé, je-li řeč o Rusku, protože se k nám téměř nedostanou žádné pozitivní zprávy o této zemi. V článku „Návrat sovětských „psychušek“? Vadíš Kremlu, do blázince s tebou“³²⁷ je prostor pro vyjádření se k problému věnován pouze straně aktivistů, chybí zde jakékoli oficiální vyjádření ruské vlády, která tu figuruje jen jako ten zlý, který za všechno může. Nedostatek vyjádření oné „zlé“ strany je v textech s touto tematikou velmi častý a stejně jako Ruska, týká se i článků o Číně či Severní Koreji.

Zajímavé je podívat se blíže například jen na slovesa, pojící se k představitelům jednotlivých států apod. Na jedné straně pak můžeme najít titulky, začínající slovy: „*Čína se zlobí*“, „*Na Sibíři řeší vraždu*“, „*Taliban popírá*“ nebo „*Američan žádá*“³²⁸. Uvnitř textů je pak tento model udržován. Lexikum, které je využíváno v textech o našich nepřátelích, obsahuje výrazy jako „*cenzura, jež dorostla obřích rozměrů*“³²⁹, „*pohlaváři*“³³⁰, naopak o Obamovi se píše velmi obezřetně a vše je „uváděno na pravou míru“ jako například v textu „Obama se kál a sliboval práci“³³¹, kde se mimo jiné píše „*ne že by snad prezident USA ztratil něco ze svých rétorických dovedností*“³³². Jinde zase v článku o iránském jaderném programu „*Írán chce atomovou bombu, řekl natvrdo Obama. Ale co s tím?*“³³³ čteme, že „*jeho slova znějí logicky*“³³⁴ (slova Obamy), „*USA*

³²⁵ V Rusku zemřel muž zbitý policistou. *Mladá fronta DNES*. 21. 1. 2010, XXI, 17, s. A6.

³²⁶ V Rusku, o.c., s. A6.

³²⁷ DRAŽANOVÁ, Adéla. Návrat sovětských „psychušek“? Vadíš Kremlu, do blázince s tebou. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A7

³²⁸ *Mladá fronta DNES*. 1. 2. 2010, XXI, 26, s. A6.

³²⁹ DRAŽANOVÁ, Adéla. Medvěděvovi poradci vidí Rusko v EU. *Mladá fronta DNES*. 5. 2. 2010, XXI, 30, s. A7.

³³⁰ DRAŽANOVÁ, Medvěděvovi, o.c., s. A7.

³³¹ DRŽANOVÁ, Adéla. Obama se kál a sliboval práci. *Mladá fronta DNES*. 29. 1. 2010, XXI, 24, s. A6.

³³² DRŽANOVÁ, Obama se kál, o.c., s. A6.

³³³ KRYZÁNEK, Ladislav. Írán chce atomovou bombu, řekl natvrdo Obama. Ale co s tím? *Mladá fronta DNES*. 11. 2. 2010, XXI, 35, s. A6.

³³⁴ KRYZÁNEK, Írán chce, o.c., s. A6.

*logicky argumentaci Íránu lékařskými účely nedůvěřují*³³⁵ a na druhé straně „*je tu však ještě Čína, další země s právem veta. A ta se zjevně ,cuká’,*“³³⁶ nebo „*Čína se vzpouzí*“³³⁷. Jeden článek, ve kterém jsou jasně rozděleny role. Amerika je zobrazována jako moudrý a racionální spojenec, Írán jako podvodník a Čína jako kazisvět. Světová situace je tedy prezentována v proamerických souvislostech, což podporuje i prostor, který je v textu věnován americkému názoru a naopak názoru jinému. Text je čtenáři představen z perspektivy americké a v závěru je mu ještě pro jistotu oznámeno, že Čína dělá problémy.

³³⁵ KRYZÁNEK, Írán chce, o.c., s. A6.

³³⁶ KRYZÁNEK, Írán chce, o.c., s. A6.

³³⁷ KRYZÁNEK, Írán chce, o.c., s. A6.

5.7 Vztah k Evropě

Kapitola Vztah k Evropě je překvapivě velmi krátká. I přesto, že členem Evropské unie je Česká republika už od roku 2004, stále se v novinách více vymezujeme vůči Slovensku, Rusku nebo USA. Obecné srovnávání s Evropou se samozřejmě vyskytuje také, ale je vždy jaksi neosobní a častěji se v jeho rámci objeví srovnání s již zmíněnými zeměmi. Vztah k Evropě je i přesto existencí EU ovlivněn, spíše než jako rovnocenný partner je ale EU vnímána jako autorita. Často se také projevuje naše snaha „vyrovnat“ se Západu a zbavit se jakékoli spojitosti s Východem. Tato tendence je silně patrná např. během plánování summitu o podepsání dohody o snížení počtu jaderných zbraní mezi USA a Ruskem. Neustále se v novinách divíme, proč chce Rusko podepisovat smlouvu právě u nás, jestli tím náhodou nedává najevo, že jeho sféra vlivu sahá až do Prahy³³⁸.

O české snaze „dohnat“ Západ píše např. i Jan Křen v knížce „Historické proměny češství“. „Obě země (Čechy a Morava), nekultivované antikou, byly položeny v hlubokém vnitrozemí a vzdáleny od moře i od předních civilizačních center. ... Do českého osudu bylo tak už v počátcích vloženo dalekosáhlé opoždění – řečeno dnešní terminologií Češi začali své dějinné bytí jako rozvojové společenství s jeho typickým osudem: přitahované, ale i existenčně nucené k dohánění vyspělých částí kontinentu“³³⁹. Zdůrazňuje také sousedství Němců, kteří nám zprostředkovali pokrok a nutili nás tak zlepšovat se.

5.7.1 Titulní strana

Srovnání s Německem se ale v novinách objevuje málo. Oproti slovenskému případu se ale téměř vždy jedná o srovnání pozitivní – Němci jsou v našich očích ti vyspělejší, jsou předobrazem, ke kterému směřujeme. Článek o tom, že ČD večer po pracovní době zavírá čekárny a lidé musejí stát venku na mrazu, je výjimkou. Píše se tu, že „*třeba v Německu se ruší čekárny ještě ve větší míře než u nás*“³⁴⁰. V mnohem větší míře se setkáváme s referováním o Německu podobným tomuto: „*S nápadem zavést ‚brzdu‘*

³³⁸ MARJANOVIČ, 24 hodin, o.c., s. A1.

³³⁹ KŘEN, Jan. Historické proměny češství. Praha : Karolinum, 1992. s.28.

³⁴⁰ VOKÁČ, Martin. Místo vyhřáté čekárny studený peron. Dráhy šetří. *Mladá fronta DNES*. 1. 2. 2010, XXI, 26, s. A4.

*státního zadlužování a ustanovit povinně vyrovnané deficity v celé Unii přišlo včera Německo*³⁴¹. Jde tedy o vyjádření pochvalné, Německo je vnímáno jako úspěšný bojovník s krizí a jeho nápady oceňujeme jako chytré.

Při zkoumání našeho vztahu k Evropě je zajímavé sledovat zejména naši snahu vymanit se z kontextu východní Evropy. V textu „Češi, přeborníci v dobročinnosti“³⁴² se např. píše „Češi mezi postkomunistickými zeměmi vynikají“³⁴³. Jinde se zase dočteme, že „v zájmu preventivní prohlídky hodně pokulháváme za vyspělými státy Evropy“³⁴⁴. Ať už tedy jsme v něčem úspěšní nebo ne, srovnání musí být obezřetně vybráno tak, aby nám co nejvíce lichotilo.

5.7.2 *Ekonomika*

Evropská unie je pro nás svým způsobem vzor. Spíš než o nekritický obdiv jde ale o něco jako vztah dětí a rodičů – nadáváme na ně, ale přitom víme, že bychom chtěli v něčem být jako oni, trochu si z nich utahujeme. S EU je to stejné. „Česko se chystá na kobereček před Evropskou komisí“³⁴⁵ nebo „To, že se Česko dostalo mezi země, které Unie kvůli vysokému schodku kárá, a musí ukázat, že umí sekat dobrotu, mají zčásti na svědomí krize a zčásti minulé vlády.“³⁴⁶. Výrazy jako „jít na kobereček“ nebo „sekat dobrotu“ značí, že Unie je autoritou, nikoli však bezmezně přijímanou. Je-li ale nezbytné zdůraznit, že je stále potřeba se o nás starat a pokud možno nám zvýšit platy, neváháme s prohlášeními jako „V Česku stojí firmu hodina dělníka podle odborů kolem 7 eur, v Portugalsku je to 13 eur. Zcela jiná je úroveň v Německu: 49 eur za hodinu“³⁴⁷. Tak si odboráři automobilky Škoda stěžovali, že mají nízké platy. Přitom průměrná mzda dělníků ve Škodě je 30 tisíc. Srovnání se Západem tu však přináší kýžený dojem chudého kamaráda, kterému je třeba půjčit na svačinu. O slovenských nebo východoevropských platech tentokrát nepadne ani slovo. Když pak vyjde najevo, že

³⁴¹ VLKOVÁ, Jitka. Kontrola rozpočtů z Unie? Ukážeme, ale nic víc. *Mladá fronta DNES*. 18. 5. 2010, XXI, 114, s. A8.

³⁴² GAZDÍK, WALLEROVÁ, Češi, o.c., s. A1.

³⁴³ GAZDÍK, WALLEROVÁ, Češi, o.c., s. A1.

³⁴⁴ SYSLOVÁ, Jana. 60% lidí jde k lékaři, až když mají problém. *Mladá fronta DNES*. 10. 2. 2010, XXI, 34, s.A4.

³⁴⁵ VLKOVÁ, Jitka. Hledá se cesta z krize i viník obřího zadlužení. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A8

³⁴⁶ VLKOVÁ, Hledá se, o.c., s. A8.

³⁴⁷ SŮRA, Jan. Přidejte méně, žádají odbory. *Mladá fronta DNES*. 29. 1. 2010, XXI, 24, s. A11.

v Česku se za něco utrácí moc, je opět velmi snadné říct, že „ceny nevybočují z relací obvyklých v EU“³⁴⁸, jak tomu bylo v případě nákupu předražených informačních cedulí k dálnicím. To, že všechno ostatní z relací EU vybočuje, se tu najednou neřeší.

5.7.3 *Kultura*

V kulturní rubrice se opět nedozvíme nic zajímavého, snad jen to, že Česká republika je tu čas od času považována už za západní Evropu. Je tomu tak např. v článku „Knihy se krize nezalekly, vyšlo jich přes 17 tisíc“³⁴⁹, kde se píše „v produkci novinek se Česko stále může směle měřit s dalšími západoevropskými zeměmi“³⁵⁰.

5.7.4 *Sport*

Ve Sportu se spíš komicky rozvíjí český vztah s Německem. Článek „Zbraň na Němky: Frau Peschke“³⁵¹ je o české tenistce, která se provdala do Německa. Autor textu se s tímto faktem očividně nemůže vyrovnat a tak se neustále snaží zdůrazňovat, že Květa Peschke je Češka jako poleno. Např. „*Květa mi řekla, že její srdce patří České republice. Peschkeová celou věc zlehčuje: ‚Bavily jsme se o tom, ale ne úplně vážně. Z mé strany nepřipadá v úvahu, že bych mohla hrát za jiný stát. Tečka, dál není třeba nic rozebírat. Ač žije v Německu, lze o zkušené tenistce s ohledem na místo konání zápasu říct, že je to ‚Češka jako Brno‘.*“³⁵². Dále pak „*Peschkeová, to je česká zbraň na Němky dovezená z Německa*“³⁵³ nebo „*Před sebou vidí tenistka Němky. Proti nim půjde ‚frau Peschke‘, jejíž dívčí jméno Hrdličková nenechá na pochybách, za jakou zemi se hodlá bít*“³⁵⁴.

³⁴⁸ SŮRA, Jan. Místo silnic rady za miliardu. *Mladá fronta DNES*. 3. 2. 2010, XXI, 28, s. B1.

³⁴⁹ HORÁČKOVÁ, Alice. Knihy se krize nezalekly, vyšlo jich přes 17 tisíc. *Mladá fronta DNES*. 4. 2. 2010, XXI, 29, s. C7.

³⁵⁰ HORÁČKOVÁ, Knihy, o.c., s. C7.

³⁵¹ SAIVER, Filip. Zbraň na Němky. Frau Peschke. *Mladá fronta DNES*. 5. 2. 2010, XXI, 30, s. B 12.

³⁵² SAIVER, Zbraň, o.c., s. B12.

³⁵³ SAIVER, Zbraň, o.c., s. B12.

³⁵⁴ SAIVER, Zbraň, o.c., s. B12.

5.8 Ostatní témata

Z témat, která se mi nepovedla zařadit do žádné z předchozích kategorií, a přesto zaujímají v MF DNES důležité místo, musím zmínit především mytický strach z povodní na stránkách novin a potom českou posedlost Jaromírem Jágrem či Tomio Okamurou.

Povodeň je český mýtus číslo jedna. Možná i díky tomu získává samotné počasí takový prostor jako regulérní zpravodajství, dokonce se stává tématem dne. „*Ta zoufalá věta Boženy Blažkové z Jeseníku nad Odrou obletěla při loňských červnových povodních celé Česko.*“³⁵⁵ Božena Blažková čtenáře vtahuje do příběhu o potopě, který se opakuje pravidelně téměř každý rok. Každoročně velká voda smete novým lidem domy, které si postavili v záplavové oblasti. Počasí, jeho vrtochy a předvídaní se tak stalo plnohodnotným zpravodajským tématem, jehož místo už dávno není jen na zadní stránce novin. Záliba v počasí a snaha i ze zprávy o tom, jak bude, udělat vypointovaný text, je v MF DNES dobře patrná. Snad právě několikerá zkušenost Čechů s povodněmi přispěla k této bizarní situaci. Možná je příčinou zájmu o počasí právě jeho nepředvídatelnost, která je pro zpravodajsky zajímavý text potřebná. Hlavní zpravodajské rubriky jsou plné zpráv jako „*taková zima už v Česku nebyla dlouho – a hlavně nikdo neví, kdy skončí*“³⁵⁶. Z „obyčejného“ počasí se staví téměř klasické drama. Velká zima, vedro nebo povodně, to jsou aktéři, kteří pravidelně okupují druhou stránku novin, často doprovázeni ilustračními fotografiemi (např. fotografie č.20³⁵⁷ a č.21³⁵⁸). O těch se více píše v kapitole 6. V textu o chování Čechů na internetu se dozvídáme, že „*počasí je jedno z nejsledovanějších - umístilo se na třetím místě. Na internetu ho vyhledává 83 procent lidí*“³⁵⁹.

V mnou sledovaném období proběhla zimní olympiáda a navíc i mistrovství světa v hokeji. Zajímavý je v této souvislosti především výskyt Jaromíra Jágra ve zpravodajství, především pak v rubrice Sport. Během olympijských her, kde čeští hokejisté neměli valný úspěch, se o Jágrovi mluví sice více než o jiných hráčích, je to

³⁵⁵ GAZDÍK, Jan. Povodeň? Počítač dá lidem čas utéct. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A3.

³⁵⁶ PARÁČKOVÁ, Markéta. Kalamita: hasiči jeli pro zapadlé hasiče a zapadli. *Mladá fronta DNES*. 30.-31. 1. 2010, XXI, 25, s. A4.

³⁵⁷ *Mladá fronta DNES*. 18.5. 2010, XXI, 114, s. A1.

³⁵⁸ *Mladá fronta DNES*. 19.5. 2010, XXI, 115, s. A1.

³⁵⁹ GAZDÍK, Jan. Nemáte doma internet? V Česku už patříte k menšině. *Mladá fronta DNES*. 17. 5. 2010, XXI, 113, s. A4.

ale pořád pochopitelné, protože Jágr je údajně naším nejlepším hráčem. To, co se v novinách objevilo během mistrovství světa, by se ale s nadsázkou dalo nazvat Jágrůva lavina.

Na stránkách sportovní rubriky se začínají množit zprávy o tom, kdo všechno za Česko pojede a kdo ne. Téměř konstantně jsou tyto informace doprovázeny refrénem Jaromír Jágr. Prakticky v každém vydání se odedneška Jágr zmiňuje v jakékoli možné souvislosti. Dost často je pouhým tahákem v titulku, probírá se ale i jeho kariéra, mnohdy také v mnoha textech pouze zazní Jágrův názor na daný problém. Fotografie bez Jágra jakoby přestala v jistý čas existovat. Můžeme si například přečíst text „Jaromírovy „děti“ aneb komu Jágr pomohl ke slávě i milionům“³⁶⁰ anebo článek „Jágr gól nedal, přesto mu tleskalo osm tisíc lidí“³⁶¹, neboli zápis o tom, jak Jágr nedal gól.

Jágrovo jméno často zaplnilo celou stranu jako v případě sportovní rubriky z 10. 5., Jágr je v titulku ve třech textech ze čtyř. „Jardovi se do hry nepletu, líčí kapitán hokejistů Rolinek“³⁶², Dobrý start: Češi jasně vyhráli a Jágr měl tři nahrávky“³⁶³, „Jágr – Reichel – gól! Poprvé a naposled“³⁶⁴. Na této stránce jsou čtyři fotografie, z nichž na třech je Jágr. Stejná situace se během mistrovství opakuje několikrát – „Někdy musí hokejista dát hrdost stranou a obětovat se, tvrdí Jágr“³⁶⁵ v rozhovoru, MF DNES pokračuje ve stavbě jeho modly. Stejně je tomu i v následujícím vydání. Jágrovi se opět věnují všechny texty na jedné stránce sportovní rubriky. „Proč soupeři faulují Jágra a nedočkají se žádné odplaty?“³⁶⁶ ptá se např. jeden z nich.

Jaromír Jágr už zkrátka není obyčejným hokejistou ale opinion leadrem, který určuje, o čem se mluví a co je správné. Na stránkách MF DNES promluvil do duše mladým spoluhráčům v článku „Ať si mladí sáhnou do svědomí!“³⁶⁷. Jágrův Kult proniká často i na titulní stránky novin, především ve formě fotografií s krátkým textem, např. „*Tahoun*

³⁶⁰ KNAP, Karel. Jaromírovy „děti“ aneb komu Jágr pomohl ke slávě i milionům. *Mladá fronta DNES*. 5. 5. 2010, XXI, 104, s. D2.

³⁶¹ Jágr gól nedal, přesto mu tleskalo osm tisíc lidí. *Mladá fronta DNES*. 7. 5. 2010, XXI, 106, s. B18.

³⁶² *Mladá fronta DNES*. 10. 5. 2010, XXI, 107, s. C4.

³⁶³ 10. 5., o.c., s. C4.

³⁶⁴ 10. 5., o.c., s. C4.

³⁶⁵ Někdy musí hokejista dát hrdost stranou a obětovat se, tvrdí Jágr. *Mladá fronta DNES*. 14. 5. 2010, XXI, 111, s. B14.

³⁶⁶ SÁRA, Robert. Proč soupeři faulují Jágra a nedočkají se žádné odplaty? *Mladá fronta DNES*. 15. 5. 2010, XXI, 112, s. B13.

³⁶⁷ Ať si mladí sáhnou do svědomí! *Mladá fronta DNES*. 12. 5. 2010, XXI, 109, s. D1.

*národního mužstva Jaromír Jágr před včerejším utkáním s týmem Tre kronor*³⁶⁸. O Jágrovi se toho každým dnem dozvídáme více a více, až zjistíme třeba i to, že „*na své brusle je Jágr mimořádně citlivý*“³⁶⁹ a že „*je důležité, jak se Jágr v zápase bude cítit a jak mu to bude jezdit*“³⁷⁰.

Podobná situace nastává v případě Tomio Okamury, viceprezidenta a mluvčího asociace českých cestovních kanceláří a agentur. Okamura sice není nejlepším českým hokejistou, jeho jméno ale v novinách najdeme ještě častěji než Jágrovo a hlavně napříč všemi rubrikami. Jako informační zdroj je využíván tak často, jakoby u nás žádný jiný odborník na cestování nebyl. A tak Okamura radí lidem, jestli jet na dovolenou do zadluženého Řecka³⁷¹, věří, že se situace kolem islandské sopky do prázdnin uklidní³⁷², vyjadřuje se k nepokojům v Bangkoku³⁷³, spekuluje o tom, mají-li cestující nárok na finanční kompenzaci zkaženého zájezdu kvůli sopečnému mraku³⁷⁴ nebo mluví o podpoře cestovního ruchu po výbuchu sopky³⁷⁵.

Mluvčí asociace českých cestovních kanceláří a agentur Tomio Okamura je vždy ochoten vyjádřit se k čemukoliv. V českých poměrech získal patent na informace z této oblasti a je tak často jediným zdrojem, který je v textech přiznán. Zdá se, že Okamura je v textech snad už jen proto, protože v textech o cestování prostě je vždycky. Kdyby tam nebyl, mohl by snad článek vypadat neautenticky či amatérsky. Tuto moji domněnku potvrzuje fakt, že Okamura mnohdy říká naprostou banalitu, kterou není potřeba citovat a kterou by novinář jistě vymyslel sám. Je to např. tento případ, kdy se Okamura jednou větou vyjadřuje k tomu, proč se ceny zájezdů s českými a německými cestovkami srovnaly. „*Hlavní důvod srovnání cen je posílení eura,*“ vysvětluje Okamura³⁷⁶.

³⁶⁸ Jágrový výroky o vlastenectví způsobily v hokej poprask. *Mladá fronta DNES*. 14. 5. 2010, XXI, 111, s. A1.

³⁶⁹ SÁRA, Robert, LANGR, Michael. Tajemství Jágrových bruslí: díky novince se míň unaví. *Mladá fronta DNES*. 18. 5. 2010, XXI, 114, s. A8.

³⁷⁰ SÁRA, LANGR, Tajemství, o.c., s. A8.

³⁷¹ Máme zrušit zájezd do Řecka? „bombardují“ Češi cestovky. *Mladá fronta DNES*. 7. 5. 2010, XXI, 106, s. A1.

³⁷² SYSLOVÁ, Jana. Zaplatím Tunisko a nikam nepoletím. Dovolená je risk. *Mladá fronta DNES*. 24. 4. 2010, XXI, 96, s. A3.

³⁷³ KRYZÁNEK, Ladislav. Chaos vyhání z Thajska turisty. *Mladá fronta DNES*. 13. 4. 2010, XXI, 86, s. A9.

³⁷⁴ SŮRA, Jan. Sopka se zklidnila, hádky o zkažený zájezd začaly. *Mladá fronta DNES*. 23. 4. 2010, XXI, 95, s. A11.

³⁷⁵ SŮRA, Jan. Cestovky: Státe, plať za sopku. *Mladá fronta DNES*. 29. 4. 2010, XXI, 100, s. A9.

³⁷⁶ SŮRA, Jan. Dovolená s Němci je levnější jen při cestě za exotikou. *Mladá fronta DNES*. 12. 6. 2010, XXI, 136, s. A9.

6. Sémiotická analýza fotografií v MF DNES

Fotografie v MF DNES mají ve velké většině pouze ilustrativní charakter a nenabízejí žádnou novou informaci k textům. Občas se ale vyskytly takové fotky, které i když vypadají bezpříznakově, mají konkrétní podtext a naznačují čtenáři další, dodatečný význam. Vlastenectví a národní hrdost se na fotografiích objevuje, často jde o fotky úspěšných sportovců, občas se ale setkáme s fotografickou dokumentací tradičních českých svátků či významných českých událostí, jejichž význam je spíše společenský než politický. Obecně lze říci, že fotky podporují vztahy, které jsou obsaženy v textech. Všechny fotografie pro přehlednost naleznete v přílohách, v kapitole 10.

6.1 MY vs. ONI

Snaha zobrazovat nás a naše přátele v lepším světle než naše nepřátele platí stoprocentně i na poli fotografie. Zástupcem našich přátel je americký prezident Barack Obama, který se na fotografiích objevuje výhradně v důstojných až lichotivých polohách se sebevědomými, ale přátelskými gesty. Je tomu tak například na fotografii č. 2³⁷⁷, kde je Obama zachycen s prsty do „V“ jako „victory“. V tomto provedení (s dlaní otočenou ven) jde o výrazné gesto úspěchu, které je samo o sobě vnímáno jako pozitivní, takže i Barack Obama získává kladné body. Co je však pro moji práci zajímavější, je význam tohoto gesta v českých poměrech – „V“ si totiž můžeme spojit s Občanským fórem a tedy se svobodou, s koncem komunismu.

Podobně lichotivě je Obama zobrazen na fotografii č. 3³⁷⁸, kde stojí za řečnickým pultíkem s rukama roztaženýma nad hlavou. Spíše než jako politik vypadá tu Obama jako kněz, který žehná lidu zpoza kazatelny. Staré biblické gesto (svůj pokoj vám dávám) můžeme chápat také jako projev pacifismu – „nestřílejte!“, otevřené dlaně však čtenáře spíše uklidňují a prezentují Obamu jako rovného člověka, který nic neskrývá a odevzdává se lidu. Na fotografii č. 24³⁷⁹ je Obamův portrét součástí koláže tří fotek seřazených vedle sebe. Uprostřed je detail Obamova obličeje, Obama je focen z pohledu, takže působí mocně, navíc i výraz jeho tváře tomu odpovídá. Vlevo od něj

³⁷⁷ *Mladá fronta DNES*. 2. 2. 2010, XXI, 27, s. B1.

³⁷⁸ *Mladá fronta DNES*. 3. 2. 2010, XXI, 28, s. A6.

³⁷⁹ *Mladá fronta DNES*. 17. 6. 2010, XXI, 140, s. A1.

pak vidíme doutnající ropnou plošinu společnosti BP, která způsobila obrovskou ekologickou katastrofu v Mexickém zálivu. Vpravo ruka v gumové rukavici nabírá černou ropu ze zamořeného moře. Fotografií je navozen dojem, že prezident Obama zakročí.

Vedle našich „přátel“ je ale také nutné zmínit naše „nepřátele“. Dost často jsou jimi ruští představitelé státu, Čína, Severní Korea, ale například také Ukrajina. Během pražského summitu USA a Ruska o snížení počtu jaderných zbraní se v novinách objevují dva texty – o americké a ruském prezidentovi. Byla o nich řeč už v kapitole XXX, jejich celkové vyznění je jasné – Obama je muž na svém místě, Medveděv je naopak loutkou Kremlu. Vše je doplněno skvěle padnoucími fotografiemi č. 16³⁸⁰ a 17³⁸¹. Obamu vidíme v lichotivém poloprofilu za řečnickým pultíkem, jeho ruce věčně gestikulují a odpovídajícím způsobem tak doprovázejí projev. V jeho tváři panuje lehký úsměv, jde o polocelek (americký plán). Naproti tomu fotka, doprovázející text o ruském prezidentovi, zobrazuje státníka v zamyšlení – má bradu opřenou o ruku tak, že touto rukou také zčásti blokuje přistavený mikrofon. Toto možná nevědomé gesto naznačuje nekomunikaci. Navíc má Medveděv na hlavě sluchátka, která jsou ale obráceně – obloukem dolu kolem brady, dojem uzavřenosti je tak posílen, sluchátka navíc vyvolávají pocit, že Medveděv přijímá instrukce od Putina. O tom totiž celý článek je - Medveděv je jen loutka, plnící rozkazy.

Stejně jako Rusko je nám pomocí fotografií představována i Čína. Již jsem zmiňovala text³⁸² z rubriky Ze světa z 23. 1. (v kapitole 5.4.4), ve kterém je jednoznačně odsuzována komunistická Čína, aniž by se k situaci vyjádřil jakýkoliv kompetentní odborník. Článek je doplněn velmi nekvalitní a nic neříkající fotografií (fotografie č. 1³⁸³). Rozlišení je naprosto nedostačující pro velikost fotky přes půl strany, místo obličejů jsou tu jen malé, rozmazané a na jednotlivé pixely rozdělené fleky. Chybí hlavní motiv fotky a jediné, co z výjevu pochopíme, je, že se v Číně konala nějaká demonstrace. Jinou výpovědní hodnotu na první pohled fotka nemá. Ale když se nad tím zamyslíme, vypovídá naprosto přesně o tom, jak je Čína v západním světě reprezentována – rozmazaně a bez tváře. Naopak zcela nesporná je tvář Ukrajiny, kterou po volbách ovládl údajně proruský prezident Janukovyč. V horní části stránky se

³⁸⁰ *Mladá fronta DNES*. 7. 4. 2010, XXI, 81, s. A7.

³⁸¹ *Mladá fronta DNES*. 7. 4. 2010, XXI, 81, s. A6.

³⁸² *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A6.

³⁸³ 23. 1., o.c., s. A6.

nachází jeho velká fotka (Fotografie č. 9³⁸⁴), postavu mu ale částečně zakrývají vojáci v beranicích a s puškami na ramenech. Ukrajinu čeká tvrdá vláda proruského prezidenta.

³⁸⁴ *Mladá fronta DNES*. 26. 2. 2010, XXI, 48, s. A11.

6.2 Vlastenectví a národní hrdost

Pod heslem *Obraz* najdeme ve Slovníku mediální komunikace mimo jiné i toto souvětí. „Tak jako je kultura novověku občas označována za kulturu knihy či Gutenbergovu galaxii, uvažuje se o 20. století (či postmodernitě) jako o éře obrazu.“³⁸⁵ Pomocí obrazu je popisován svět, ve kterém žijeme, pomocí obrazu je budována naše představa o něm. V MF DNES se kromě fotografií, které textu spíše slouží a nijak se nevymykají z jeho intencí, setkáme i s typem sdělení, která pomocí obrazu říkají čtenáři většinu informací o dané události. Vedle velké fotky je pak jen velmi krátký text, který spíše upřesňuje fotografovaný výjev. V rámci novin jde o jakousi tendenci marginalizovat tento typ událostí právě malým podílem textu na sdělení – jde o zdánlivě bezvýznamné děje, které „stačí vyfotit“. Dle mého názoru je ale právě onen nedostatek psaného textu pro čtenáře svůdný, zvlášť v kombinaci s poměrně velkou fotografií. Zajímavé na této skutečnosti navíc je, že takto zobrazované události se ve většině případů úzce týkají českých tradic nebo českého státu obecně.

Tak na fotografiích č. 5³⁸⁶, č. 6³⁸⁷ a č. 29³⁸⁸ nalezneme například tradiční oslavy masopustu společně s titulky „Masopust vrcholí“, „Čeští Slováci si připomněli tradice“ a „Masopust končí, začíná půst“. Podobná situace nastala ještě mnohokrát, mimo jiné například na fotografii č.18³⁸⁹, kde slavíme „100 let české aviatiky“, na fotografii č.19³⁹⁰, která přináší informace o výstavě „*kteřá na ulicích různých českých měst postupně připomíná Čechy a Slováky, kteří bojovali či vzdorovali komunismu a nacismu*“³⁹¹, nebo na fotografii č.25³⁹², která oslavuje válečné hrdiny.

Ve stejném duchu, tedy pomocí fotografie s krátkým textem, je referováno také o významných českých osobnostech, zejména o T. G. Masarykovi a J. Cimrmanovi. Na fotografii č.23³⁹³ vidíme Zdeňka Svěráka v Cimrmanově světnici. S titulkem „Cimrmanova světnice – V géniově muzeu je poloviční postel i koule z voloviny“³⁹⁴ se pojí ještě krátká informace o tom, že se otevírá nové Cimrmanovo muzeum. Titulek ani

³⁸⁵ REIFOVÁ, Irena. Slovník mediální komunikace. Portál, 2004, Praha. s. 170.

³⁸⁶ *Mladá fronta DNES*. 15. 2. 2010, XXI, 38, s. A5.

³⁸⁷ 15. 2., o.c, s. A4.

³⁸⁸ *Mladá fronta DNES*. 18. 2. 2010, XXI, 41, s. A8.

³⁸⁹ *Mladá fronta DNES*. 17. 4. 2010, XXI, 90, s. A5

³⁹⁰ *Mladá fronta DNES*. 11. 5. 2010, XXI, 108, s. A6.

³⁹¹ Putovní výstava. *Mladá fronta DNES*. 11. 5. 2010, XXI, 108, s. A6.

³⁹² *Mladá fronta DNES*. 19. 6. 2010, XXI, 142, s. A3

³⁹³ *Mladá fronta DNES*. 15. 6. 2010, XXI, 138, s. A6.

³⁹⁴ Cimrmanova světnice. *Mladá fronta DNES*. 15.6. 2010, XXI, 138, s. A6.

text neříká nic o fikci, s fenoménem Cimrman se pracuje jako se skutečným géniem. Stejně jako v jiných zprávách o Cimrmanovi i tady cítíme nadsázku a ironii právě v souvislosti s falešným vlastenectvím. Národní hrdost, jejíž nedostatek jsem již dříve v textu označila za možný následek malého smyslu pro zodpovědnost (viz kapitola 5.5), je tak vysmívána právě tím, že jediný Cimrman dokáže být pro Čechy dostatečně velká osobnost a tím objekt jejich hrdosti.

První český prezident Tomáš Garrigue Masaryk představuje v obecném povědomí osobnost kladně vnímanou, váženou a pokrokovou. Právě tímto způsobem je v novinách zobrazován, a to jak v textu, tak v obrazech. Postupně se tak dozvídáme, jak pokračuje příprava nové sochy prezidenta Masaryka, jak se staví, odlévá, dodělává. 5.3. se na druhé stránce novin objevuje velká fotografie (fotografie č.13³⁹⁵), na níž vidíme sochu, jak ji po silnici veze auto s přívěsem. Jistá symbolika je tu patrná – Masaryk na koni jakoby „jede“ do Lán, kde má socha stát. Když je pak 6.3. socha slavnostně odhalena, MF DNES přináší malou fotku pána v kroji (fotografie č.14³⁹⁶), za jehož hlavou v tradičním kloboučku sedí Masaryk na koni. Kombinace kroje s Masarykem má přímo vlastenecké vyznění.

Současnému prezidentu Václavu Klausovi se takových poct na stránkách novin zdaleka nedostává. V kapitole 5.3.3 jsem se věnovala tomu, jak MF DNES podporuje a buduje posměšný obraz Klause jako vždy nespokojeného dítěte, ve fotografiích tomu není jinak. Na fotografii č.15³⁹⁷ vidíme Klause z ánfasu. Za jeho hlavou je kulaté okno, skrz které do místnosti proniká světlo. Prezident tak vypadá, jako by měl svatozář. Fototitulek říká „*Jako osvícený panovník. Institut udělování milostí je pozůstatkem z dob monarchie*“³⁹⁸. Klaus je na fotce skutečně osvícený, spíše než charismatický výraz za to ale může okno za jeho hlavou. Osvícenost, která by se tedy na první pohled mohla zdát jako pochvala našeho prezidenta za vizionářství, je falešná, navíc díky větě „*Institut udělování milostí je pozůstatkem z dob monarchie*“ naopak paralelou k jakési zastaralosti. Zobrazení prezidenta Klause se svatozáří zdaleka nemůžeme chápat jako lichotku už kvůli nepřítomnému výrazu v jeho tváři. Právě naopak je tu opět akcentována ironie, s jakou se k naší hlavě státu přistupuje.

³⁹⁵ *Mladá fronta DNES*. 5. 3. 2010, XXI, 54, s. A2.

³⁹⁶ *Mladá fronta DNES*. 8. 3. 2010, XXI, 56, s. A2.

³⁹⁷ *Mladá fronta DNES*. 13.-14. 3. 2010, XXI, 61, s. A4.

³⁹⁸ 13.-14. 3., o.c., s. A4.

Za celý půl rok, po který jsem sledovala MF DNES, se prezident Václav Klaus objevil na fotografii na titulní straně pouze jednou, a to v doprovodu amerického prezidenta Obamy v interiéru Pražského hradu (viz fotografie č.30³⁹⁹). Je zajímavé, že před Hradem, symbolem České republiky, se na titulní straně objevil Karel Schwarzenberg (viz fotografie č.31⁴⁰⁰), o jehož bezbřehé oblíbenosti již byla řeč výše. Když je řeč o symbolech, velká fotka Národního divadla (fotografie č. 12⁴⁰¹) se objevila v MF DNES také pouze jednou.

³⁹⁹ *Mladá fronta DNES*. 10.-11. 4. 2010, XXI, 84, s. A1.

⁴⁰⁰ *Mladá fronta DNES*. 1. 6. 2010, XXI, 126, s. A1.

⁴⁰¹ *Mladá fronta DNES*. 5. 3. 2010, XXI, 54, s. A4.

6.3 Sportovní národní hrdost

Fotografie se sportovní tematikou z velké části zobrazují radost a pozitivní lidské emoce (viz např. fotografie č. 7⁴⁰², č. 11⁴⁰³ nebo č. 8⁴⁰⁴). V menším počtu je zastoupen i smutek ze sportovního neúspěchu a sportovní vypětí (viz fotografie č. 26⁴⁰⁵). Největší fotografií, která se v novinách během půl roku objevila, byl plakát rychlobruslařky Martiny Sáblíkové přes celé dvě strany (viz fotografie č. 4⁴⁰⁶), na druhé největší fotce je rovněž Sáblíková (viz. fotografie č. 32⁴⁰⁷) a jde opět o plakát, tentokrát jen přes jednu stránku.

Fotky sportovců nejsou většinou nijak originální nebo nápadité, vždy ale mají společné ladění do národních barev, často je na nich přímo česká vlajka (viz fotografie č.11⁴⁰⁸). Tento národní symbol není na stránkách MF DNES s ničím spojován tolik jako se sportem. Podobně často jako česká vlajka vyskytuje se na sportovních fotkách Jaromír Jágr. Fotka z mistrovství světa v hokeji, na které Jágr není, prakticky neexistuje (viz např. fotografie č.28⁴⁰⁹, č.8⁴¹⁰). Obrovský prostor, který je sportu v novinách obecně věnován, se projevuje i v množství fotografií, které zobrazují sportovce, přitom však nemají jinou funkci než ilustrativní (viz např. fotografie č. 22⁴¹¹).

V pravé části titulní strany z 19.2. je umístěna velká fotografie (viz fotografie č. 8⁴¹²), na které se čeští hokejisté Jágr a Červenka poplácávají po helmách a radostně se smějí. Vyhráli zápas nad Slovenskem. Za nimi se radují fanoušci. Vše samozřejmě koresponduje s národními barvami, na dresu Jágra vidíme český státní znak, tak jak jsme v podobných výjevech zvyklí. Malý titulek nad fotkou zní „Češi porazili Slováky 3:1“⁴¹³, titulek pod fotkou „Jágr překonal bolest a pak vyřídil Slováky“. Na něj přímo navazuje krátký text. Porážka 3:1 je v podtitulku označena jako „vyřízení“ soupeře, což posiluje naši sportovní nevraživost vůči Slovensku. Jde ale také o upevňování Jágra

⁴⁰² *Mladá fronta DNES*. 16. 2. 2010, XXI, 39, s. A1.

⁴⁰³ *Mladá fronta DNES*. 2. 3. 2010, XXI, 51, s. C1.

⁴⁰⁴ *Mladá fronta DNES*. 19. 2. 2010, XXI, 42, s. A1.

⁴⁰⁵ *Mladá fronta DNES*. 21. 6. 2010, XXI, 143, s. C1.

⁴⁰⁶ *Mladá fronta DNES*. 26. 2. 2010, XXI, 48, s. C6.

⁴⁰⁷ *Mladá fronta DNES*. 25. 2. 2010, XXI, 47, s. C5.

⁴⁰⁸ *Mladá fronta DNES*. 2. 3. 2010, XXI, 51, s. C1.

⁴⁰⁹ *Mladá fronta DNES*. 25. 5. 2010, XXI, 120, s. A1.

⁴¹⁰ *Mladá fronta DNES*. 19. 2. 2010, XXI, 42, s. A1.

⁴¹¹ *Mladá fronta DNES*. 25. 5. 2010, XXI, 120, s. A2-A3.

⁴¹² *Mladá fronta DNES*. 19. 2. 2010, XXI, 42, s. A1.

⁴¹³ Češi porazili Slováky 3:1. *Mladá fronta DNES*. 19. 2. 2010, XXI, 42, s. A1.

v roli národního hrdiny – Češi totiž dle titulku Slováky „jen“ porazili, zatímco Jágr je vyřídil. V textu se pak celý koncept už jen potvrzuje: „*Král se vrátil. V plné zbroji a silný jako dřív. Jaromír Jágr včera táhl národní hokejový tým k vítězství nad Slováky*“⁴¹⁴.

Vztah se Slovenskem, o kterém je řeč v kapitole 5.6.1, je rozvíjen i pomocí sportovních fotografií. Zejména během mistrovství světa ve fotbale, kam se Slováci probíjeli přes Čechy, je prostřednictvím dobře vybraných fotek docíleno utrpeného vyznění slovenské účasti. Slovenský znak a barvy namalované na obličejích ztrápené fanyanky, která má ruce sepjaté jako při motlitbě, spojuje Slovensko s fiktivní nevýslovnou tragédií (viz fotografie č. 26⁴¹⁵). Stejně tak na fotografii č.27⁴¹⁶ vidíme slovenskou fanyanku uprostřed skupiny fanoušků. Dívka křičí a nad hlavou třese slovenskou vlajkou. Pod fotkou je titulek „*Fotbalový šok: Slováci vyřadili mistry světa z Itálie – Slovensko tančí, fotbalisté i po senzačním postupu trucuji*“⁴¹⁷. Obrovský úspěch Slováků (Slovensko poprvé v historii postoupilo) vyznívá díky textu i fotografii nejednoznačně. Vedle fanyanky s vlajkou jsou totiž italští fanoušci, jejichž výrazy jsou spíše mdlé, takže celkový dojem radosti dost kazí. V porovnání s fotkami, které se objevovaly dennodenně na titulní straně po dobu mistrovství světa v hokeji (viz např. fotografie č. 28⁴¹⁸), které nakonec Češi vyhráli, je tento obrázek velmi nevýrazný. Fotbalový šok, o kterém je řeč v titulku, pak působí jako překvapení spíše negativní než radostné, přitom mnohem výstižněji by působil např. spojení „senzační výhra“.

⁴¹⁴ Jágr překonal bolest a pak vyřídil Slováky. *Mladá fronta DNES*. 19. 2. 2010, XXI, 42, s. A1.

⁴¹⁵ *Mladá fronta DNES*. 21. 6. 2010, XXI, 143, s. C1.

⁴¹⁶ *Mladá fronta DNES*. 25. 6. 2010, XXI, 147, s. A1.

⁴¹⁷ *Mladá fronta DNES*. 25. 6. 2010, XXI, 147, s. A1.

⁴¹⁸ *Mladá fronta DNES*. 25. 5. 2010, XXI, 120, s. A1.

6.4 Ostatní

Za zmínku stojí ještě strach z katastrofy, který v Česku krystalizuje ve strachu z povodní. Zdokonalování metod zkoumání počasí⁴¹⁹, neustálé informace o tom, jak bylo, je a bude, to vše směřuje k co nejúčinnějšímu boji s přírodou. Každoročně se opakující scénář dělá z povodní mytologickou pohromu, která se s opakující pravidelností mstí nebohým lidem. Fotografie, které se v souvislosti s tímto tématem vyskytují v MF DNES, dokonale podporují tento způsob vnímání povodní – jako všeobjímající, strašlivou a nevyzpytatelnou katastrofu. Obrovská fotografie č.20⁴²⁰ je leteckým záběrem na zaplavenou vesnici. Dojem zkázy a totální apokalypsy je navíc potvrzen tím, že se stejně jako v roce 1997 jedná o moravskou vesnici Troubky. Titulek zní „Velká voda na Moravě. Opět. Kdo za to může?“⁴²¹, text se snaží vypořádat s tím, proč se od velkých povodní v roce 1997 neudělalo nic z plánovaných protipovodňových opatření. „Část místních včetně starosty Radka Brázdy tehdy odmítala uvěřit, že by výjimečná tragédie mohla přijít znovu“⁴²². Věta, která přesně vystihuje charakter strachu z povodně – nejhorší na něm je ona pravidelnost, kterou přitom nelze jednoznačně předvídat. Povodně jsou hyper tématem Domácí rubriky MF DNES několik následujících dní. Na titulní straně se objevuje například ještě fotografie č.21⁴²³. Starší pán v trenýrkách a s igelitkou zdviženou nad úroveň vody, kterou se brodí. Jeho smutný pohled je doplněn titulkem „Morava se topí“⁴²⁴. Podobných výjevů jsou noviny plné.

⁴¹⁹ GAZDÍK, Jan. Zvrat v předvídání počasí. *Mladá fronta DNES*. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. 1.

⁴²⁰ ŠTOS, Jakub. Velká voda na Moravě. Opět. Kdo za to může. *Mladá fronta DNES*. 19. 5. 2010, XXI, 115, s. A1.

⁴²¹ ŠTOS, Velká, o.c., s. A1.

⁴²² ŠTOS, Velká, o.c., s. A1.

⁴²³ *Mladá fronta DNES*. 18. 5. 2010, XXI, 114, s. A1

⁴²⁴ 18. 5., o.c., s. A1.

7. Dílčí závěry – češství a česká povaha v jednotlivých rubrikách MF DNES

7.1 Titulní strana

Titulní strana nebyla ve vztahu k češství či vlastenectví nijak významným prvkem. Nejnápadnějšími projevy byly fotografie sportovců, kteří právě něco vyhráli. Sportovní projevy hrdosti ale nemůžeme považovat za plnohodnotné vlastenectví, neboť jsou spíše opojením z vítězství. V psané podobě se na titulní stranu dostal především rozpor mezi „obyčejným“ člověkem a politikem (označovaným často jako „papaláš“), nejvíce se projevující jako nedůvěra v politiku a její nestrannost, znechucení hádkami politiků a častým nedostatkem zodpovědnosti. Politik je vnímán jako negativní, prolhaný a automaticky zkorumpovaný, existují ale výjimky (Karel Schwarzenberg, Václav Havel).

Patrná je také naděje, se kterou MF DNES přistupovala ke květnovým volbám, ve kterých fakticky zvítězila pravice. Korupční skandály na titulních stranách tak na chvíli vystřídaly radostné titulky, které slibovaly skvělou budoucnost. Petr Nečas, budoucí český premiér, byl prezentován výhradně v mytologické roli hrdiny. Touha po politice, na kterou můžeme být hrdí, je zřejmá. Stejně tak se tu ale projevil český důraz na počátek akce a nedostatek energie při jejím završení.

Na titulních stranách se častěji objevují také projevy závisti, snaha neustále porovnávat platy různých skupin lidí a případně se ptát po nivelizaci.

7.2 Téma Dnes

Přímého, zřetelného vlastenectví se v Tématu Dnes nedočkáme, pomineme-li sportovní úspěchy, které si zde vydobily své pravidelné místo. Setkat se tu ale můžeme třeba s láskou k T. G. Masarykovi nebo K. Schwarzenbergovi. Obdiv k bývalému prezidentovi vychází z hrdosti na českou historii, resp. z našeho historického povědomí o této osobnosti. Oblibu Schwarzenberga považují za touhu po spravedlivém politikovi

– šlechtici. I přesto však v Tématu Dnes panuje vůči politice spíše skeptický postoj, politická kultura se označuje za zaostalou.

Častým úkazem v této rubrice byla zeměpisná snaha o zařazení České republiky do západní části Evropy a naopak tendence potlačit jakékoliv souvislosti s Evropou východní. Středové polohy Česka na mapě Evropy je tak využíváno dle ideologického čtverce. Zdůrazňovány jsou dobré vztahy s USA, Amerika je v MF DNES zobrazována lichotivě pomocí osoby prezidenta B. Obamy. Naproti tomu o Rusku a Rusech se píše nejčastěji v záporných konotacích, naše nepřátelství k nim se pak plně projevuje právě ve srovnání s Američany.

7.3 Z domova

V rubrice Z domova se nejvíce projevila snaha dostat konceptu „zlatých českých ručiček“. Hrdost na vědecké objevy českých vědců se místy vyrovná i gloriole sportovních hvězd. Záliba v odbornících a expertech je patrná, největší prostor ale i přesto dostávají politici. Synonymem „zlatých českých ručiček“ je český fenomén Jára Cimrman.

Častým motivem zpráv Z domova je křesťanství, což je překvapivé, protože je zároveň vehementně popíráno – Češi jsou podle novin bezvýhradní ateisté. Na stránkách rubriky panuje v tomto tématu silné nepochopení ze strany novinářů – křesťanství pro mnohé supluje morálku a slušnost. Víra v Boha se jim nedaří podchytit ani pomocí sportovně politické rétoriky.

Významným tématem je vztah Čechů k prezidentovi V. Klausovi. Pro MF DNES je Klaus potíživista, který neustále vymýšlí, jak Českou republiku znemožnit, jeho názory podléhají generalizaci. S tím souvisí i trauma z nedořešené minulosti, především pak ze Sametové revoluce. Nespokojenost Čechů a skeptické vidění současnosti, ve které stále přetrvávají staré struktury, jsou znatelné v mnoha textech.

7.4 Ze světa

V rubrice Ze světa se nejsilněji projevil především koncept ideologického čtverce, a to ve vztahu k Rusku, USA nebo Číně. Je-li země, o které je v novinách řeč, komunistická, pak ji vidíme pouze skrze toto kritérium. Komunismus odsuzujeme, odsuzujeme tedy i danou zemi. Silné převládající reprezentace jsou navíc posilovány binární opozicí s USA, za které vždy mluví prezident Obama, zatímco např. za Čínu nemluví nikdo. Nerovnoměrný vztah je upevňován také použitým lexikem.

Dalším důležitým tématem je xenofobie a rasismus, který je nám v MF DNES prisuzován. Poměrně časté zprávy o rasových útocích a neuvážené výroky politiků činí v očích Západu z České republiky rasistickou zemi. Malý národ, který se dodnes s rolí malého národa nevyrovnal, nemůže mít ve své povaze potřebnou velkorysost. Ve zprávách Ze světa nalezneme také jakési posměvačství, vyvolávající dojem, že nám nic není dost dobré, nikdo pro nás není dostatečně velká osobnost, na niž bychom mohli být pyšní.

7.5 Ekonomika

Ekonomická rubrika byla na projevy české povahy poměrně bohatá. Objevily se tu např. projevy našeho vztahu k Evropské unii, kterou sice chápeme jako vzor a autoritu, ale nikoli bezvýhradně. EU je mnohdy prezentována spíše v roli diktátora, občas se setkáme i s nepřímým připodobněním k totalitě. Díky orientaci médií na finanční stránku věci a na skandály se o EU dozvídáme spíše negativní informace.

Vztah se Slovenskem prostupuje všemi rubrikami, v té ekonomické se s ním setkáme např. je-li řeč o euru. Slováci ho mají a my ne, a tak se snažíme jim tuto situaci alespoň co nejvíce znepríjemnit. Slovenské úspěchy jsou marginalizovány, pokud slavíme úspěch, zdůrazníme, že Slováci ne.

O velkých státních podnicích se píší články se zásadně záporným vyzněním. Slova jako byrokratický, prodělečný, zkorumpovaný, kolos, obr, gigant – to je povinná výbava všech textů o ČEZu, ČD nebo ČSA. Výpovědi mluvčích těchto podniků jsou do velké míry nahrazeny informacemi z neznámých zdrojů a formulacemi typu „Dráhy se domnívají“. Takováto reprezentace velkých státních podniků přispívá k negativnímu vnímání politické scény.

V Ekonomice se také často setkáme s neschopností dotáhnout věci do konce, a to např. jde-li o projednávané zákony apod.

7.6 Kultura

Kulturní rubrika je v projevech české povahy nejslabším článkem. Kromě recenzí, které však spadají do publicistiky, je celý obsah posledních několika listů novin vágním a nezajímavým čtením. Domnívala jsem se, že právě ve zprávách z kultury se objeví řada náznaků českého charakteru nebo hrdosti, bohužel se tu kromě pár zmínek o Cimrmanovi neobjevilo téměř nic, co by s českou povahou souviselo.

Zmíním v této souvislosti snad jen problematiku emigrace, která se v Kultuře letmo zjevuje v článcích o slavných českých rodácích, žijících v zahraničí. Jsme na hrdí, oproti hrdosti na úspěšné sportovce je ale tato hrdost poněkud hořká. Emigranti, kteří utekli možná právě proto, aby si zachovali národní hrdost, jsou tak dnes možná mnohem větší vlastenci než my. Národní hrdost je nám blíž, když ji nemáme

Český humor, v jehož projevy jsem původně doufala, se v MF DNES téměř neobjevil. Češi sami sebe vidí jako národ vtípalků s originálním smyslem pro humor. Kromě již zmíněného Cimrmana je ale odvážnější humor, který má poukázat na nedostatky společnosti, považován spíše za provokaci.

7.7 Sport

Sportovní rubrika se mi z počátku jevila jako nejděčnější ze všech. Díky nadšenému stylu, se kterým se vždy píše o českých úspěších, se zdálo jednoznačné, že projevů češství a vlastenectví tu najdeme nejvíc. Titulky jako „Česku chyběl jeden gól k senzaci“⁴²⁵, „Házenkářský Zidane mění dotek s míčem ve zlato“⁴²⁶, „Horečka začala.

⁴²⁵ *Mladá fronta DNES*. 21. 1. 2010, XXI, C7.

⁴²⁶ 21. 1., o.c., s. C7.

Naše srdce hoří“⁴²⁷, nebo „V přítmi zastrčené haly začala pouť za medailovým snem“⁴²⁸ mě vedly k domnění, že na tomto poli vlastenectví nezná mezí.

Při detailní analýze je ale evidentní, že o opravdovém vlastenectví nemůže být v souvislosti se sportem řeč. Stejně jako tu není prostor pro hluboké myšlenky či analýzy, stejně jak povrchně se mluví o sportovcích, přesně takový je i onen dojem vlastenectví, který se tu rýsuje. „*Je mistrem světa, olympijským vítězem, nejlepším házenkářem světa, sebevědomým střelcem i geniálním tvůrcem hry. K tomu přidejte svaly gladiátora, profesionální úsměv a máte mix, který se hodí do jakéhokoliv sportu*“⁴²⁹, představuje např. MF DNES českého házenkáře. Podobně pak „*věčně rozčuchaný showman Alexandr Ovečkin*“⁴³⁰. Na druhou stranu je nutné dodat, že jde-li o velmi úspěšného Čecha, dozvídáme se, jaký je, co celý den dělá a v textech je cítit snaha o vytvoření pozitivního obrazu hvězdy. Bohužel se s tímto úsilím setkáme jen ve sportovní rubrice. V žádné jiné se kromě občasných rozhovorů, které jsou ale ve Sportu také, nedozvíme o jednotlivých aktérech hlavních událostí nic. Referování o nich sice není tak povrchní, jak je tomu v běžné sportovní zprávě, na oplátku ale zase nesmíme čekat víc. V novinách nenajdete zprávu o tom, jak si Mirek Topolánek ráno vaří kafe a pak jde na tenis, potká se s kamarádem a povídají si a potom se chystá na odpolední důležitou schůzku (která je mnohdy důležitější než závod Lukáše Bauera, o němž se ale dozvíme prakticky vše). Ne, pokud nebude součástí textu o tom, jak je to nespravedlivé, že si Mirek Topolánek může jen tak vstát a pít si kafe. Mimo sportovní rubriku by totiž tento zájem vypadal jaksi nepřiměřeně, neobjektivně, zaujatě.

Vrátíme-li se ale k rubrice sportovní, musím konstatovat, že patří větší měrou do žurnalistiky zábavní spíše než do zpravodajství. Například konstanta výskytu Jaromíra Jágra v MF DNES během mistrovství světa v hokeji je spíše zábavnou ukázkou naší lásky k hokeji a adoraci hokejových hvězd. S tím souvisí i hysterie, která je někdy mylně označována jako vlastenectví. Tento dojem je navíc posilován hrdinskou a napínavou dikcí textů.

⁴²⁷ *Mladá fronta DNES*. 18. 2. 2010, XXI, 41, s. C5.

⁴²⁸ 18. 2., o.c., s. C5.

⁴²⁹ Házenkářský Zidane mění dotek s míčem ve zlato. *Mladá fronta DNES*. 21. 1. 2010, XXI, 17, s. C7.

⁴³⁰ KNAP, Karel. Sid a Alex: Hvězdné války 4. *Mladá fronta DNES*. 3. 2. 2010, XXI, 28, s. C7.

Vztah se Slovenskem je ve sportovní rubrice budován stejným směrem jako ve zbylých oddílech novin. Porážet Slovensko je nutné neustále a pokud vyhrají, snažíme se jim vítězství co nejvíce znepříjemnit.

Závěr

Během hledání projevů češství a české povahy v současném tisku jsem objevila řadu velmi zajímavých věcí. Můj předpoklad, že „českost“ novin je mimo jiné určena i jistým konstruktem češství a Čecha mezi řádky, se potvrdil; domnívám se, že je přítomen při každodenní tvorbě zpravodajství. Obsahem této struktury jsou vztahy Čechů k významným druhým, a to především ke Slovensku, Rusku a Americe. Důležité je také vymezení vůči komunistickým zemím, spíše však vůči obecné ideji komunismu. Tyto významné druhé je možné zjednodušeně označit jako soupeře (Slovensko), vzor (Amerika) a nepřítel (Rusko, Čína). V těchto intencích je také uchopena většina textů, ve kterých se k těmto druhým vztahujeme. Podle van Dijkova ideologického čtverce jsou naše pozitivní vlastnosti zveličovány, stejně jako záporné vlastnosti a činy našich soupeřů či nepřátel. Této tendenci odpovídá i výběr fotografií, které v Mladé frontě DNES najdeme.

Kromě vztahů k ostatním se na českém vyznění novin podepsal také vztah Čechů k sobě, tedy způsob, jakým sami sebe vidí a popisují na stránkách novin. Následující výčet vlastností je však nutně šablonovitým a zjednodušeným popisem národní povahy a má pouze naznačit, v jakých směrech se česká povaha projevuje opakovaně v mnou zkoumaném materiálu. Domnívám se, že jakkoli je určité zevšeobecnění nutné, nesmí být zaměňováno s obecnou generalizací a usuzováním v konečný či úplný popis Čechů a jejich charakteru.

Velmi často se v různých úrovních novin objevoval notorický nedostatek zodpovědnosti, spojený také s tendencí zůstat „na půl cesty“. Běžné bylo svalování viny na ostatní, na minulost nebo i na komunismus, patrná byla snaha po neutralitě a rovnosti za všech okolností. Středovost, jak by se dal nazvat soubor výše zmíněných vlastností, je na stránkách MF DNES nejlépe patrná v permanentní snaze zbavit se jakýchkoli vazeb s Východem a stát se západní Evropou. Pojem české „malosti“, který ve svých dílech tematizuje např. Holý, Masaryk nebo Čapek, najdeme právě v oné nesmírné touze vyrovnat se Západu, v touze po světovosti. Přitom ale stále existují síly, které nás neustále vracejí zpět, ve kterých je stále patrný jakýsi věčný nedostatek sebevědomí a snaha nivelizovat jakékoli vybočení z normy. Patří sem například systematické posuzování libovolného projevu prezidenta Václava Klause jako kontroverzního a problémového nebo znatelná pachůť při psaní o českých emigrantech. Zmíněná

středovost v našem myšlení se pak zákonitě projeví i ve vztahu k vlasti. Dnes už téměř zastaralý pojem „vlastenectví“ je nerozlučně spjato právě s odpovědností – být na něco hrdý je zodpovědnost.

Dalším významným motivem je nedůvěra v politiku a obecná skepse z vývoje v naší společnosti. Vnímání současného stavu jako neutěšeného až zoufalého napomáhají dennodenně připomínané skandály, o jejichž aspektech jsme detailně a průběžně informováni. Politik je vnímán jako negativní persóna a předpokládá se, že je nečestný a krade. Vybočí-li někdo z tohoto očekávání, je často zasazován do archetypu či mýtu hrdiny. Je tomu tak například v případě Karla Schwarzenberga, jehož adorace je ještě vystupňovaná jeho šlechtickým původem, a Petra Nečase, který ve zpravodajských příbězích zastává roli chudého spasitele Česka. Obdobnou gloriolu MF DNES přisuzuje ještě Jaromíru Jádrovi a Tomio Okamurovi, jejichž hlas se ozývá neustále a za všech okolností.

Politická skepse souvisí také s traumatem ze „sametovosti“ Sametové revoluce, které je na stránkách novin zřetelné především v postupném odkrývání korupčních struktur politického i společenského života a v údajných důsledcích nedořešené minulosti. V tomto směru přinášejí velkou naději a s ní i vlnu národní hrdosti květnové volby, ve kterých zvítězila pravice. Noviny jsou plné nadšených článků o tom, co všechno se změnilo s novým vedením. Toto nadšení je však pouze dočasné a připomíná tak onen český kolorit „zůstat na půl“ cesty.

Velmi často se v MF DNES setkáme s konceptem „zlatých českých ručiček“, pomocí něhož se autoři textů vyrovnávají např. s českými úspěchy na poli vědy nebo výzkumu. Články s touto tematikou jsou psány přímo vlasteneckým stylem a podobají se tak snad jen textům o sportovních úspěších Česka. Setkáme se tu také s touhou po mezinárodním významu našich vynálezů, nebo s negativní konotací české šikovnosti.

Zajímavé je také vnímání historie, které se v novinových textech objevuje. Češi sami sebe vidí jako národ utlačovaný, který někdo neustále terorizuje. Pocit ukřivděnosti se projevuje i ve vztahu k Evropské unii, kterou máme tendenci vnímat jako ne zcela přirozenou autoritu, mnohdy je slabými náznaky přirovnávána dokonce k totalitě.

Je-li českým ztělesněním mýtu hrdiny Jágr nebo Nečas, je českým mýtem podvodníka velká polostátní firma, například ČEZ. V novinách je neustále zdůrazňována velikost

těchto společností pomocí slov „kolos“ nebo „gigant“ a je tak budován obraz neprůhledného, zkorumpovaného obra. Českým mýtem pohromy je pak povodeň, které se snažíme vzdorovat především vytrvalým informováním o počasí.

Samotné vlastenectví ve svém nejčistším slova smyslu, tedy jako láska k vlasti, se v MF DNES objevoval velmi málo. Výskyt takových projevů můžeme ale situovat výhradně kolem důležitých společenských událostí. Naděje, která zavládla po květnových volbách, je podle mě jistou formou lásky k vlasti. Je dokladem toho, že nám není tak úplně jedno, co se s naší zemí děje, a že potají věříme v lepší budoucnost. Pravidelně se také objevovaly fotografie, které bez dlouhého textu informovaly o zajímavých společenských akcích, mnohdy právě s národní tematikou. V MF DNES jsme se tak mohli setkat s fotkami nové sochy Masaryka, srazu českých válečných hrdinů nebo oslav tradičních svátků.

Mluvíme-li o projevech silného citu, nesmíme opomenout sportovní události, které se v mnou zkoumaných českých novinách prožívaly velmi působivě. Během půl roku se odehrály pro Čechy úspěšné zimní olympijské hry a vítězné mistrovství světa v hokeji. Po celou dobu jsme tak mohli být svědky neúnavného informování o výsledcích jednotlivých klání a shlédnout množství radostných fotografií a titulků. Je ale nutné podotknout, že spíše než za vlastenectví, považuji tato vyjádření za radost z vítězství spojenou s hysterií, která každou výhru doprovází.

Z mých výsledků vyplývá, že česká povaha se určitou měrou podílí na podobě zpravodajství. Nemůžeme ji však považovat za danou nebo za jedinou množinu aspektů, která má na pojetí zpráv vliv. Jsem si vědoma jisté volnosti, se kterou jsem přistupovala ke zkoumané látce, a stejně tak je důležité přistupovat i k její další případné aplikaci. Vždy je nutné posuzovat konkrétní otázky jako samostatné a počítat s neustálým vývojem ve společnosti.

Nevyřešená zůstává především otázka toho, jak se bude česká povaha a identita vyvíjet spolu s pokračující globalizací. Bude zajímavé sledovat, zdali zesílí spíše tendence sjednocování nebo snaha o různost kultur. Základním smyslem by však mělo být úsilí po opravdovosti, sebevědomí a rovnocennosti všech evropských národů.

Summary

Description of Czech national identity is complex and complicated problem, which can be understood through discourse analysis. Contemporary media discourse shows this problem in specific point of view.

In Czech society and nation can be found special characterizations and assumption from the earliest times, which are still visible. For example the Czech term "smallness" ("malost"). It is the theme in works such as Masaryk, Čapek and Holý. The term shows contradictions in thinking about us. From one point of view, Czech nation have immense desire to settle in the West, the desire for worldliness. However, there are still forces that keep us returning back and it is still see a sort of lack or scarcity of the self-confidence and individualization. Most of all, it is connected with punishment of any deviation from the norm. That includes a systematic evaluation of any speech by President Václav Klaus as problematic and controversial. This thinking is reflected and connected with the respect of the homeland.

The other aspects connected with construction of Czech national identity are neutralization in relations, distrust in politics, Czech gold hands ("zlaté české ručičky"), pride/ negative connotations connected with sports and scientific achievements, and others.

"Czechness" of the Czech newspapers is also intended as some Czech identity construct, which can be found between the lines. It can be pointed that it is present in daily news production. The content of this structure is significant in the relation "to the others", particularly Slovaks, Russians and Americans.

It is evitable, that Czech character is a contributor to the form of news production. However, it is not single aspect (or set of aspects) to the concept of news impact. It is necessary to consider specific issues with continuous development, especially in the question of identity.

Seznam použité literatury a dalších pramenů

BELL, Allan, GARRETT, Peter. *Approaches to Media discourse*. Oxford : Blackwell Publishers, 1998. 287 s.

BURTON, Graeme, JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Brno : Barrister a Principal, 2003. 392 s.

ČAPEK, Karel. *K.Č. Hovory s T.G.Masarykem*. Čin : Praha, 1936. 352 s.

ČAPEK, Karel. *Na břehu dnů*. Praha : Československý spisovatel, 1978. 439 s.

ČAPEK, Karel. *O věcech obecných čili zóon politikon* [online]. Praha : Československý spisovatel, 1991. 100 s. [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://search.mlp.cz/searchMKP.jsp?action=sDilo&key=3347552#/dk=key-eq:3347552>>.

ČAPEK, Karel. *Spisy XVII : O umění a kultuře*. Praha : Spisovatel, 1985. 665 s.

ČERMÁK, František, et al. *Slovník komunistické totality*. Praha : Lidové noviny, 2010. 302 s.

ČESAL, Jiří; HUDEMA, Marek. Jazyk, společnost a „národní mentalita“. In HAVELKA, Miloš; ČESAL, Jiří; HUDEMA, Marek. *Skupinové mentality* [online]. Praha : Sociologické texty, 2002, 12 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/193_ST-02-12-Apro%20tisk.pdf>.

DIJK, Teun A. van. *News as Discourse*. [online] New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 1988. 197 s. [cit. 2011-05-17] Dostupné z WWW: <<http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=14361207>>.

DIJK, Teun A. van. Opinions and Ideologies in the Press. In BELL, Allan; GARRETT, Peter. *Approaches to Media discourse*. Oxford : Blackwell Publishers, 1998.

DIJK, Teun A. van. *Racism and the press*. [online] Londýn : Roulledge, 1991. [cit. 2011-05-14] Dostupné z WWW: <<http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20%20Racism%20and%20the%20Press.pdf>>.

- FAIRCLOUGH, Norman. *Media Discourse*. Hodder Education : Londýn, 1995. 214 s.
- FIDELIUS, Petr. *Řeč komunistické moci*. Praha : Triáda, 2002. 216 s.
- HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ : národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. Praha : SLON, 2001. 209 s.
- HROCH, Miroslav, BAKEŠOVÁ, Alena. *Pohledy na národ a nacionalismus : čítanka textů*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 451 s.
- JIRÁK, Jan, KÖPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Praha : Portál, 2003. 207 s.
- KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha : Karolinum, 2008. 172 s.
- KREJČÍ, Jaroslav. *O češství a evropanství : o českém národním charakteru*. (1. díl) Ostrava : Amosium servis, 1993. 183 s.
- KRESS, Gunther, van LEEUWEN, Theo. *Front Pages: Analysis of Newspaper Layout* IN: BELL, Allan, GARRETT, Peter. *Approaches to Media discourse* Oxford : Blackwell Publishers, 1998.
- KŘEN, Jan. *Historické proměny češství*. Praha : Karolinum, 1992. 112 s.
- LULE, Jack. *Daily News, Eternal Stories : The Mythological Role of Journalism*. New York : Gullford Press, 2001. 204 s.
- MASARYK, Tomáš, Garrigue. *Česká otázka/ Naše nynější krize/ Jan Hus*. Masarykův ústav AV ČR : Praha, 2000. 492 s.
- MATHESON, Donald. *Media Discourses*. New York : Open university Press, 2005. 206 s.
- NAVRÁTILOVÁ, Svatava. Mediální sféra české společnosti po roce 1989: Normativní a axiologické aspekty. In *Média a realita 04*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2003. s. 255-282
- OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. Praha : Libri, 2002. 240 s.

RAK, Jiří. *Bývali Čechové*. Jinočany : Nakl. HaH, 1994. 148 s.

REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Portál, 2004, Praha. 327 s.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha : Academia, 2007. 648 s.

ŠTĚTKA, Václav. Evropa na obrazkách : Audiovizuální politika a konstrukce evropské identity. In *Média a realita 04*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2003. s. 227-254.

TŮMA, Oldřich. Proměny komunistického režimu. In ČERMÁK, František, et al. *Slovník komunistické totality*. Praha : Lidové noviny, 2010.

VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka: Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie. Praha : Edice Sociologické studie 04:09, 2004.

Ostatní prameny

FIALA, Petr. Politika, jaká nemá být : Poznámky k přicházející krizi demokracie . *Kontexty* [online]. 2009, 3, [cit. 2011-05-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1171/politika-jaka-nema-byt>>.

HAVEL, Václav. Projev prezidenta republiky ke 150. výročí narození T. G. Masaryka. [online]. 2000, [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/2000/0603.html>>.

NEKVAPIL, Jiří. Úvodem k monotematickému číslu „Analýza promluv a textů, analýza diskurzu“. *Sociologický časopis* [online]. 2006, 42, 2, [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/6d378098165b01f9e0cd03b452b70f8b61bcf9e4_433_02editorial12.pdf>.

RAKUŠANOVÁ, Ludmila. Erazim Kohák: V sázce je, jestli budeme Češi nebo bezbarví spotřebitelé. *Deník* [online]. 6.2.2010, [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <http://www.denik.cz/z_domova/erazim-kohak-20100205.html>.

ROUBAL, Ondřej. Když se řekne identita - regionální identita I. *SOCIOweb* [online]. 2003, 1, 9, [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.socioweb.cz>>.

Internetové stránky

Česká Obec Sokolská [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Stanovy. Dostupné z WWW: <<http://www.sokol.eu/COS/sokol.nsf/pages/stanovy-6ABB>>.

Mladá fronta DNES [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://epaper.mfdnes.cz/>>.

Unie vydavatelů [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.uvdt.cz/>>.

Ústav pro informace ve vzdělávání [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.uiv.cz>>.

Deník Mladá fronta DNES

Mladá fronta DNES, 2010, roč. XXI, čísla 1 – 151.

9. Seznam příloh

- Fotografie č. 1: Neosobní zobrazení čínských nepokojů (s. 125)
- Fotografie č. 2: Obama a gesto vítězství (s. 125)
- Fotografie č. 3: Obama a archetypální adorační gesto (s. 126)
- Fotografie č. 4: Sáblíková jako česká hrdinka (s. 126)
- Fotografie č. 5: Tradice jako častý motiv novinových fotografií (s. 127)
- Fotografie č. 6: Tradice jako častý motiv novinových fotografií (s. 127)
- Fotografie č. 7: Sáblíková na titulní straně (s. 128)
- Fotografie č. 8: Jágr jako povinná výbava sportovní rubriky (s. 128)
- Fotografie č. 9: Proruský prezident Ukrajiny Janukovyč (s. 129)
- Fotografie č. 10: Oslava vítězství v národních barvách (s. 129)
- Fotografie č. 11: Čeští hrdinové z řad sportovců (s. 130)
- Fotografie č. 12: Národní divadlo jako symbol češství (s. 130)
- Fotografie č. 13: Prezident Masaryk se vrací do Lán (s. 131)
- Fotografie č. 14: Kroj a Masaryk, dva obrazy češství (s. 131)
- Fotografie č. 15: Klaus jako osvícený, zpátečnický panovník (s. 132)
- Fotografie č. 16: Medveděv poslouchá instrukce z Kremlu (s. 132)
- Fotografie č. 17: Obama a racionální gestikulace (s. 133)
- Fotografie č. 18: Oslava jako častý motiv novinových fotografií (s. 133)
- Fotografie č. 19: My jsme to nevzdali a komunismu vzdorovali (s. 134)
- Fotografie č. 20: Povodeň jako mýtus katastrofy (s. 135)
- Fotografie č. 21: Povodeň jako mýtus katastrofy (s. 135)
- Fotografie č. 22: Hokej = radostná gesta, vlajky, český znak (s. 136)
- Fotografie č. 23: Světoobčan Cimrman je skutečný hrdina českého národa (s. 136)
- Fotografie č. 24: Obama z pohledu působí jako mocný vládce (s. 137)
- Fotografie č. 25: Oslava válečných hrdinů formou fotografie (s. 137)
- Fotografie č. 26: Slovensko v tragických konotacích (s. 137)
- Fotografie č. 27: Fotbalový šok, všichni kromě Slováků se nudí (s. 138)
- Fotografie č. 28: Jágr, srdce, státní znak aneb vyhráli jsme (s. 138)
- Fotografie č. 29: Masopust (s. 139)
- Fotografie č. 30: S USA jsme kamarádi (s. 139)
- Fotografie č. 31: Šlechtic Schwarzenberg před Hradem (s. 140)
- Fotografie č. 32: Plakát Sáblíkové s podpisem (s. 140)

Příloha č. 33: Karel Čapek, Národní zvyky (s. 141-145)

10. Přílohy

Fotografie č. 1⁴³¹ – Neosobní zobrazení čínských nepokojů

Fotografie č. 2⁴³² – Obama a gesto vítězství

⁴³¹ Mladá fronta DNES. 23. 1. 2010, XXI, 19, s. A6.

⁴³² Mladá fronta DNES. 2. 2. 2010, XXI, 27, s. B1.

MĚNE ZAHRANIČÍ, VICE AMERIKY. Prezident Barack Obama se letos pravděpodobně zaměří hlavně na domácí problémy. Kritici mu vycítají, že je od nich příliš odtržený.

Fotografie č. 3⁴³³ – Obama a archetypální adorační gesto

Fotografie č. 4⁴³⁴ – Sáblíková jako česká hrdinka

433 Mladá fronta DNES. 3. 2. 2010, XXI, 28, s. A6.

434 Mladá fronta DNES. 26. 2. 2010, XXI, 48, s. C6.

Fotografie č. 5⁴³⁵ – Tradice jako častý motiv novinových fotografií

Fotografie č. 6⁴³⁶ – Tradice jako častý motiv novinových fotografií

⁴³⁵ Mladá fronta DNES. 15. 2. 2010, XXI, 38, s. A5.

⁴³⁶ Mladá fronta DNES. 15.2. 2010, XXI, 38, s. A4.

Dlouhá cesta ke zlatu

■ Co pomohlo získat rychlobruslařce Sablíkové olympijské zlato na trati 3 000 metrů.

■ Trenér u ní záměrně vyvolal den předem nervozitu.

■ Podpořili ji i jiní sportovci.

Sáblíková: Do očí mi šly slzy, do pusy smích

Richmond (Od vítězství zpravodaje MF DNES) – Asi přemýšlel Fischer nevydržet sedět v křesle. Skákal na tribuně, plácal si s kolečkama, zvedl puke a zářil jako slunko.

Ona mu pak řekla: „Tu zlatou placku jsem vyhrála i pro vás. Pro všechny lidi, kteří mi drželi palce.“ Osm hodin poté, co se stala královnou olympijského rychlobruslařství, se dočasně dvacetiletá Mariína Sáblíková posadila v Českém olympijském ošně do nepříjemného výklenku. Stranou dává, kde ji každou chvíli někdo ládla o společnou fotku nebo alespoň o podpis.

Chvillemi byla téměř v transu, chvillemi přemýšlela slzy a pak se na jednou rozešla. „Prezident Klaus mi ještě nevolal, ani správká.“

Celou tu dobu vtránila na klíně svůj starý počítač, páčkovou medaili a nepropadavým barbořákem trenérem. „Je ještě bezcí, než jsem si představovala. A navíc je moje lepší než moje.“

Vzpomíná si na momenty do prvních. „Asi jo, jen doufám, že nebude mít modřiny nebo se do ranního tréninku. Ta placka je plácačička, z ní slzy ať bolí za křemem.“

Uí sám došlo, co jste dokázala? Zlatem je to pro mě pořadí jako sen. Když má hrát bytmana, ani jsem nemohla plakat. Do očí mi šly slzy, do pusy smích. Byla jsem jako v transu.

Foto: Jan Štěpán, foto: Jan Štěpán

Fotografie č. 7⁴³⁷ – Sáblíková na titulní straně

LIDR. Jaromír Jágr slaví s Romanem Červenkou svůj gol. Jágr byl tahounem úvodního zápasu českého týmu. FOTO: MAFA – MICHAL SVÁČEK

Fotografie č. 8⁴³⁸ – Jágr jako povinná výbava sportovní rubriky

⁴³⁷ Mladá fronta DNES. 16.2. 2010, XXI, 39, s. A1.

⁴³⁸ Mladá fronta DNES. 19.2. 2010, XXI, 42, s. A1.

Fotografie č. 9⁴³⁹ – Proruský prezident Ukrajiny Janukovyč

Zlatá jízda za miliony

Manažeři rychlobruslařky Sáblikové teď rozjždějí závod o to, jak zúročit její fenomenální úspěch

Hry končí za 3 dny, Česko má zatím 5 medailí

ZLATO (14. únor)
M. Sáblíková, 3 000 m

BRONZ (21. únor)
M. Sáblíková, 1 500 m

ZLATO (24. únor)
M. Sáblíková, 5 000 m

BRONZ (15. únor)
L. Bauer, běh na lyžích 15 km

BRONZ (24. únor)
Štafeta: zleva Koukal, Magaš, Bauer, Jakš

... Rychlobruslařka Martina Sáblíková přiveze z Vancouveru dvě zlaté a jednu bronzovou medaili. Nejcennější kov přitom vy...
...ského výboru Jacques Rogge, který sledoval. „Je to definitivně bruslařská královna,“ prohlásil Rogge.
...sbírat miliony korun. Sáblíková je už teď milionářka. Ještě se ani nevrátila z her a může počítat s nejméně osm...
...stala zhruba milion za to, že se nechala nafotit do reklamy ČEZ.
...Tím kolem Sáblíkové se na tu...
...Pravé divadlo

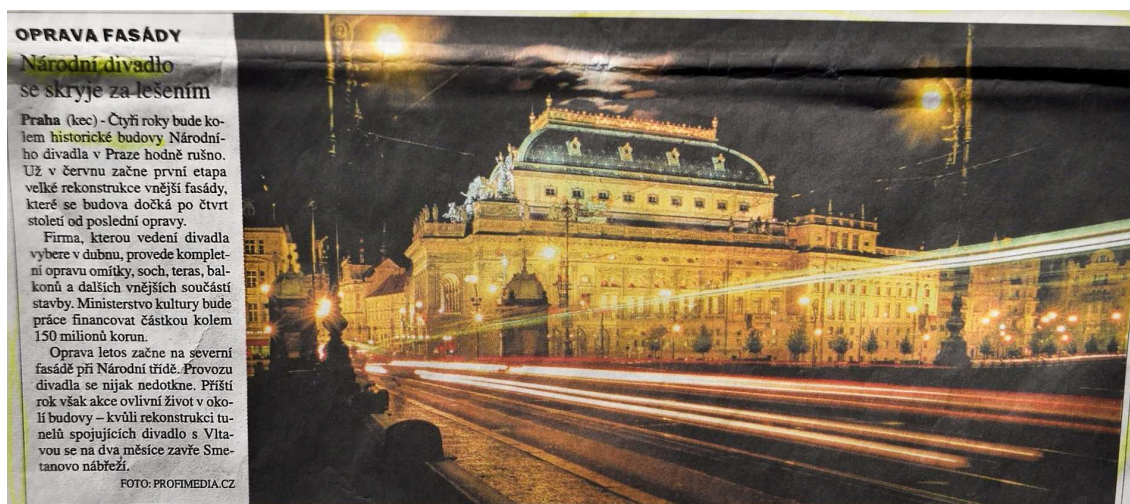
Fotografie č. 10⁴⁴⁰ – Oslava vítězství v národních barvách

⁴³⁹ Mladá fronta DNES. 26. 2. 2010, XXI, 48, s. A11

⁴⁴⁰ Mladá fronta DNES. 26.2. 2010, XXI, 48, s. A1.

Fotografie č. 11⁴⁴¹ – Čeští hrdinové z řad sportovců

Fotografie č. 12⁴⁴² – Národní divadlo jako symbol češství

⁴⁴¹ Mladá fronta DNES. 2.3. 2010, XXI, 51, s. C1.

⁴⁴² Mladá fronta DNES. 5.3. 2010, XXI, 54, s. A4.

Fotografie č. 13⁴⁴³ – Prezident Masaryk se vrací do Lán

Fotografie č. 14⁴⁴⁴ – Kroj a Masaryk, dva obrazy češství

⁴⁴³ Mladá fronta DNES. 5.3. 2010, XXI, 54, s. A2.

⁴⁴⁴ Mladá fronta DNES. 8.3. 2010, XXI, 56, s. A2.

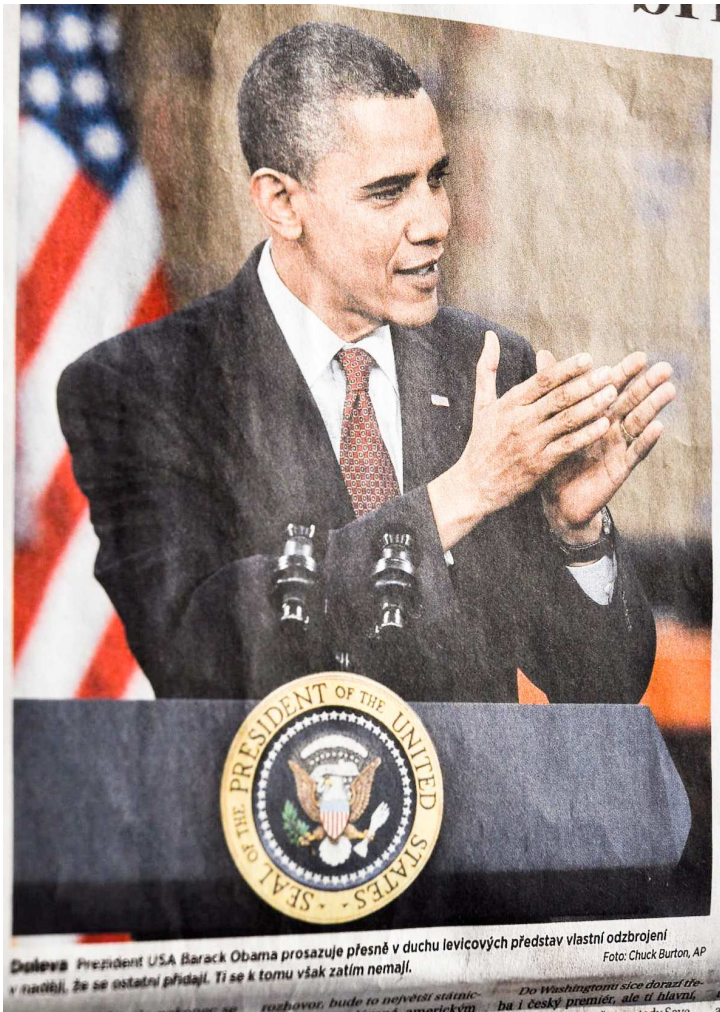
Fotografie č. 15⁴⁴⁵ – Klaus jako osvícený, zpátečnický panovník

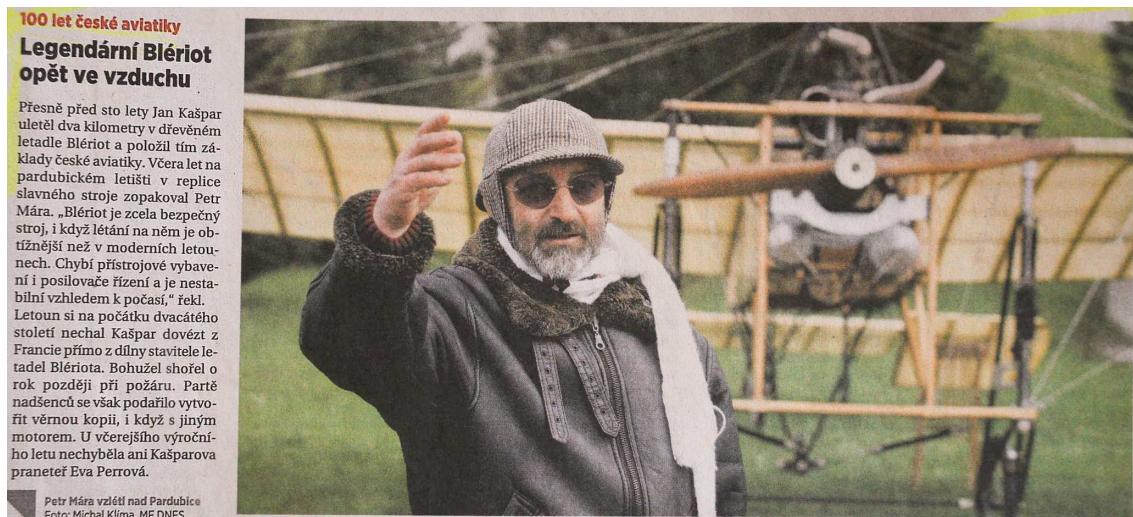
Fotografie č. 16⁴⁴⁶ – Medveděv poslouchá instrukce z Kremlu

⁴⁴⁵ *Mladá fronta DNES*. 13.-14.3. 2010, XXI, 61, s. A4.

⁴⁴⁶ *Mladá fronta DNES*. 7.4. 2010, XXI, 81, s. A7.

Fotografie č. 17⁴⁴⁷ – Obama a racionální gestikulace

Fotografie č. 18⁴⁴⁸ - Oslava jako častý motiv novinových fotografií

⁴⁴⁷ Mladá fronta DNES. 7.4. 2010, XXI, 81, s. A6.

⁴⁴⁸ Mladá fronta DNES. 17.4. 2010, XXI, 90, s. A5.

Fotografie č. 19⁴⁴⁹ – My jsme to nevzdali a komunismu vzdorovali

⁴⁴⁹ *Mladá fronta DNES*. 11.5. 2010, XXI, 108, s. A6.

Fotografie č. 20⁴⁵⁰ – Povodeň jako mýtus katastrofy

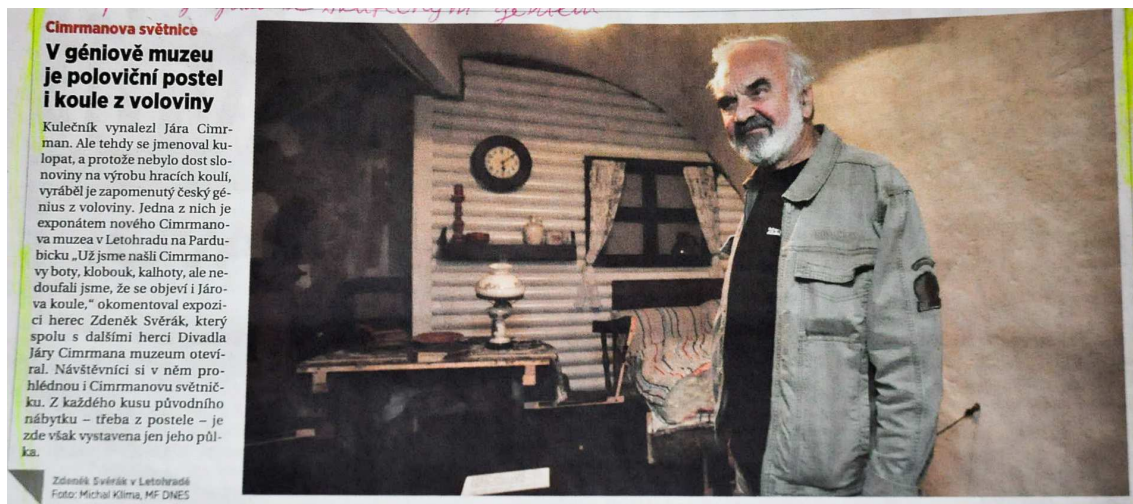
Fotografie č. 21⁴⁵¹ – Povodeň jako mýtus katastrofy

⁴⁵⁰ Mladá fronta DNES. 18.5. 2010, XXI, 114, s. A1.

⁴⁵¹ Mladá fronta DNES. 19.5. 2010, XXI, 115, s. A1

Fotografie č. 22⁴⁵² – Hokej = radostná gesta, vlajky, český znak

Fotografie č. 23⁴⁵³ – Světobčan Cimrman je skutečný hrdina českého národa

⁴⁵² Mladá fronta DNES. 25. 5. 2010, XXI, 120, s. A2-A3.

⁴⁵³ Mladá fronta DNES. 15.6. 2010, XXI, 138, s. A6.

Fotografie č. 24⁴⁵⁴ – Obama z pohledu působí jako mocný vládce

Fotografie č. 25⁴⁵⁵ – Oslava válečných hrdinů formou fotografie

Fotografie č. 26⁴⁵⁶ – Slovensko v tragických konotacích

⁴⁵⁴ *Mladá fronta DNES*. 17.6. 2010, XXI, 140, s. A1.

⁴⁵⁵ *Mladá fronta DNES*. 19.6. 2010, XXI, 142, s. A3.

⁴⁵⁶ *Mladá fronta DNES*. 21. 6. 2010, XXI, 143, s. C1.

Fotografie č. 27⁴⁵⁷ – Fotbalový šok, všichni kromě Slováků se nudí

Fotografie č. 28⁴⁵⁸ – Jágr, srdce, státní znak aneb vyhráli jsme

⁴⁵⁷ Mladá fronta DNES. 25. 6. 2010, XXI, 147, s. A1.

⁴⁵⁸ Mladá fronta DNES. 25.5. 2010, XXI, 120, s. A1.

Fotografie č. 29⁴⁵⁹ – Masopust Fotografie č. 30⁴⁶⁰ – S USA jsme kamarádi

⁴⁵⁹ Mladá fronta DNES. 18.2. 2010, XXI, 41, s. A8

⁴⁶⁰ Mladá fronta DNES. 10.-11. 4. 2010, XXI, 84, s. A1.

Fotografie č. 31⁴⁶¹ – Šlechtic Schwarzenberg před Hradem

Fotografie č. 32⁴⁶² – Plakát Sáblíkové s podpisem

⁴⁶¹ Mladá fronta DNES. 1. 6. 2010, XXI, 126, s. A1.

⁴⁶² Mladá fronta DNES. 25. 2. 2010, XXI, 47, s. C5.

Těmto zanedbaným, ale obecně rozšířeným obyčejům chci věnovati trochu místa a studia.

Zaujímání stanoviska

Zaujímání stanoviska je národní obyčej, který se vykonává zpravidla, dostaví-li se něco nového. Tento zvyk je příbuzný s jiným, který se jmenuje „vzetí na vědomí“. Vzetí na vědomí je intelektuální obřad, kterým se nějaká nová věc nebo okolnost přijímá z jisté poloeistence, z jakéhosi stavu čekatelství do plné, uznané a přípustné existence. Tím, že jsem něco vzal na vědomí, jsem — abych tak řekl — dovolil, aby to bylo.

Zaujímání stanoviska je obřad, kterým přijímám novou věc nejen do třídy faktů, nýbrž mezi skutečnosti tak solidní a známé, že o nich mohu nadále říkat pořad to samé. Co o nich říkám, je lhotejně; je to obyčejně něco docela vedlejšího nebo se to samotné věci vůbec netýká; podstatné je, že je tu něco neměnného, totiž ustálená věta, kterou budu mít kdykoliv po ruce, kdy se setkám s dotyčnou věcí nebo okolností.

Zaujímání stanoviska je vskutku obřad čili proces čistě formální. Nepředpokládá ani zájem o věc, k níž stanovisko zaujímám, ani jakoukoliv znalost věci. Naopak, každá podrobnější znalost věci hrubě ztěžuje zaujetí stanoviska. Nejlépe se stanovisko zaujímá zdálky. Často je třeba obejít věc tak, aby ležela v nějakém jiném směru, dejme tomu nalevo ode mne; teprve pak mohu k ní zaujmout stanovisko.

Pokud jsem k věci nezaujal stanoviska, je jaksi nehotová, nedodělaná, k ničemu; jelikož o ní mohu říci cokoliv, nemohu o ní říci nic. Teprve když si ze všech možných tvrzení vyberu jedno určité a rozhodnu se opakovat je, kdykoliv o věci nebo i o čemkoliv jiném bude řeč, zaujal jsem stanovisko a vynesl soud. Vynášení soudu je cosi jako vynášení Smrtky; připojuje-

477

sel prosedět celý večer jako cizí a neúčastný pán, myslící na to, že by v této chvíli byl někde jinde na svém místě. Je to jisté trapné, ale pro divadlo je to hrozně. Umrtvuje to uvnitř i zevně. Referát unaveného pána je vražděnější než pořádný nájezd nebo důvodná kritická rána. Hrát pro neúčastné a zrudělé diváky je pro herce tolik jako hrát pod vodou kopanou s olověným míčem. Váže ho to na všech údech. Proto bývají zrovna premiéry nejhorším představením. Dále, kritika má síce daleko menší vliv na obecnost, než se obyčejně soudí, ale nějaký vliv má přece; kritická blazeovanost má pak nejvic schopnosti zachvacovat publikum. Že to má zpětný vliv na kásu, a tím i na produktivnost divadla, rozumí se samo sebou.

Kritik v divadle, kritik z povolání se nemá v divadle co bavit nebo nudit; v divadle má prostě pracovat na divadle. Není totiž třeba, aby rozdíl chválu nebo hanu, nýbrž aby spolupracoval a oživoval. Trochu chvály zaslouží si divadlo vždy, aspoň za to, že jeho práce je stále horečná a daleko intenzivnější, než si můžete zdálky představit.

Lidové noviny 25. 7.

NÁRODNÍ ZVYKY

Abych začal definici: Národní zvyky jsou ony obyčeje, jež nemají prakticky jiného účelu než ten, aby se dělaly; někdy bývají spojeny s pocitem zábavy. Národní zvyky jsou například stavění májí, vynášení Morany, pořádání oslav a podobně. To jsou národní zvyky hromadné. Vedle nich jsou národní zvyky rodinné, jako například rozsvěcování hromniček, sbírání pokrov pro štěstí nebo takzvané veliké poklizení před svátkem. Nejmeně pozorosti věnoval dosud národopis národním zvykům, jež vykonává člověk v kruhu nejužším, totiž sám pro sebe.

476

⁴⁶³ ČAPEK, Karel. *Spisy XVII : O umění a kultuře*. Praha : Spisovatel, 1985. Národní zvyky, s. 476-484.

Lítí čisté víno

Nalítí někomu čistého vína náleží mezi staroslovanské zvyky pohostinnosti. Nesmí to být víno lehké ani šumivé, suché ani sladké. Nalévání čistého vína záleží podstatně v tom, že někomu vynadám; čím víc a silněji mu vynadám, tím je to víno čistší. Účelem tohoto zvyku není uctít a rozjářit toho, jemuž nalévám, nýbrž potěšit své srdce a jaksi si ulevit.

Uctívání jednoho muže

Tento zvyk je poněkud záhadný; musíme předpokládati, že kdysi existovala vynikající mužská osobnost, která se neobyčejně přesně a spolehlivě dostavovala, kde jí bylo třeba, povstávala zvláště dočvilným a slavnostním způsobem, který podnes nevyrazil z paměti lidí, a i jinak jednala naveskrz příkladně. O tomto muži není dále nic známo, ani jeho jméno, ba ani věk, kdy žil; uvádí se prostě jako „jeden muž“. Na jeho zářivý příklad se vzpomíná podnes, říká-li se dejme tomu „dostavte se všichni jako jeden muž“ nebo „shromáždění povstali jako jeden muž“ nebo i „dalo se na pochod jako jeden muž“. Je ostatně dobře, že neznáme jeho jména; zní to naléhavěji a tajemněji, než kdybychom řekli „dostavte se všichni jako Václav Říha“, nebo „shromáždění povstalo jako František Šedivý“. Navrhuje se, aby byl Jednomu Muži postaven pomník; doufám, že všichni jste pro to jako jeden muž.

Zakročování rozvázných živilů

Zakročování rozvázných živilů se děje všude tam, kde se nestane něco, co užuž by se málem mohlo stát. Například: díky za-

me se tím k události, která nastala naprosto bez našeho přičinění. Jenže při vynášení Smrtky se Smrtka hodí do vody a nechá uplavat; při vynášení soudu se to bohužel neděje.

Stanovisko lze zaujmouti ke všemu: k aviatice, deflaci, socialismu, modernímu malířství nebo divadelní krizi; nejsnáze k věcem, po kterých nám docela nic není, tíže k věcem, o kterých jsme poněkud informováni, nejlépe k těm, se kterými máme, tvoříme a věřice, co dělat; naprosto nelze zaujmout stanoviska sám k sobě.

Přiložení ruky

Přiložení ruky je zvyk, jež velmi často vykonáváme, když se něco děje, zejména věci, ve kterých se nevyznáme a do nichž se nemáme plést. Je to činné brání účasti na osudu druhých lidí nebo zasahování do takzvaného běhu událostí.

Podstata přiložení ruky je v tom, že naprosto nepřikládáme ruku, nýbrž začneme mluvit a radit. Svalí-li se na ulici kuň, přiložíme ruku tím, že řekneme, aby ho někdo vzal za ocas. Ruka se přikládá obyčejně, když je takových rukou celá kupa; a přece to není národní zvyk hromadný, nýbrž individuální, neboť celý vtip té živé účasti je v tom, že každý přikládá ruku jinak a doporučuje něco jiného.

Tento národní zvyk je spojen s intenzivním pocitem zábavy, neboť dovoluje nám, abychom toho, jemuž přikládáme ruku radíme, považovali za osla.

Přiloží-li ruku někdo, kdo tomu náhodou opravdu rozumí, řekne se, že tohle by každý dovedl nebo že ten chlap tu chce poroučet nebo něco podobného. Národní zvyk se totiž ve své čistotě nemá kalit praktickou užitečností, jsa především zába-

správné žvýkání. Vůbec pak veřejná práce je taková stavební živnost, kde se budují jenom základy a samé základy a patrně nic víc. O nikom se neřekne, že zasklil naše pojišťovnictví, oslavil rovnost v odborných školách, omlít naše klusáctví nebo vykonal potřebné lakýrnické práce na poli mravního hnutí. Přivést o kousek výš nebo dál, co už tu je „vybudováno v základech“, to není to pravé zasloužené dílo; něco přihoblovat a vyspravit, opatřit trochu pohodlí pro každého, udělat to pěkně na pohled, připravit k hladkému a modernímu fungování a to vše pořídít lacino a navěky, to už nenáleží k národnímu zvyku budování.

Mluvení nahlas a do očí

Říci něco nahlas a do očí, to je také takový národní zvyk, který má své závažné formální předpisy. Například nemá se říci nahlas, že je něco (v naší republice nebo v našem konzumním spolku) v pořádku, nýbrž nahlas se má říci, že tam něco *není* v pořádku. Nahlas má se mluvit o korupci, zlořádech, machinacích a podobně; o lepších stránkách života se má mluvit šeptem a po straně. Neříká se někomu do očí, že má krásné oči nebo že je moudrý a vůbec správný; do očí se mu má říci, že dejme tomu něčemu nerozumí nebo že je nám známo, kdo má na hlavě máslo, a podobně. Vůbec když už mluvíme nahlas a do očí, musíme přitom nalít čisté víno. Podobným zvykem je *mluviti po česku*. Když jsem „někomu něco řekl po česku“, tu jsem mu jistě nedal kochati se na krásách materštiny, nýbrž podivovati se mé ráznosti a — nu, tedy otevřenosti. Říkám to, jak si to myslím.

481

kročení rozvázných živlů nedojde k nějaké rvačce nebo dete-
nestraci. Z toho je zjevno, že rozváznost nevede k tomu, aby
se něco stalo, nýbrž aby se něco nestalo. Jakživo by se nesmělo
říci, že „dik zakročení rozvázných živlů vypukla Francouzská
revoluce“, nebo že „dik zakročení rozvázných živlů se rozpou-
tal boj na celé čáře“. Ještě dobře, že Pánbůh stvořil nejprve ne-
be a zemi a potom hovada i havěť polní, a teprve hodně poz-
ději (stvořili-li je vůbec) rozvázně živly. Jinak by bible začínala
slovy „Dik zakročení rozvázných živlů nedošlo k stvoření svě-
ta“. Za tím tečka a konec.

Co je požehnané

I v tomto nevěreckém století zůstaly dvě věci požehnané:
tloušťka a jisté stáří. Manželství například už není požehnané,
ačkoliv je řekněme také tak nepřijemné; v nejlépeším případě je
požehnané dětmi. Fakt, že tloušťka platí za požehnanou, je
snad atavismus z dob kanibalských. Požehnané stáří je to, ve
kterém se umírá. „Umrěl v požehnaném věku osmdesáti let.“
Tedy věk čtyř let, kdy dostal první kalhoty, nebyl nikterak po-
žehnaný, ani věk čtrnácti let, kdy se poprvé zamiloval, ani hod-
ně pozdější věk, kdy dostal trochu rozumu. Je to fatální věc, že
požehnaného věku dosáhneš teprve tím, že umřeš; to už je na
požehnaní trochu pozdě.

Budování základů

Budovati základy je obecným národním zvykem v každé ve-
řejné činnosti. Jeden buduje základy našeho pojišťovnictví,
druhý opět základy odborných škol pro pěstění bourců, třetí
pak základy klusáctví a čtvrtý základy mravního hnutí pro

480

Mluvití jménem

Mluvití jménem všech, jménem stavu, jménem každého jednotlivého Čecha neb podobně je národní obyčej provozovaný při každém veřejném mlúvení. Je odkoukan asi soudcům, kteří odjakživa vynášeli rozsudky „jménem Jeho Veličenstva“, ježto by to jistě nemělo tu pravou a hroznou platnost, kdyby je vynášeli s formulí „aby nestála řeč“ nebo „když jsme tak pěkně pohromadě, tak vás odsuzuji k deseti letům vězení“. Podobně veřejný mluvčí si myslí, že by to, co říká, nemělo tu pravou a hroznou platnost, kdyby to neřikal „jménem všech“, nýbrž sám za sebe nebo jen proto, aby nestála řeč. K tomu, aby člověk mluvil jménem všech, není naprosto nutno, aby něco věděl o smýšlení dotyčných všech nebo aby si dotyční všichni v tu chvíli vůbec něco mysleli. Třeba řečník prohlašuje jménem všech, že poměry v obecní radě jsou prostě neudržitelné, zatímco všichni myslí na to, že je tady v sále hrozně horko a že už toho ten partyka napovídá dost. Mluvití jménem všech je velmi zábavné, neboť dává to mluvčímu kuráž tvrdit věci, které by se přece jen ostýchal nebo rozpakoval pronášet jako své vlastní mínění.

Mítí své vlastní mínění

Mítí své vlastní mínění je podobný zvyk jako mít v hospodě svou vlastní sklenici. Tu sklenici sice její uživatel nebo majitel nevyrobil sám; je to tovární zboží, obyčejný neřad z litého skla, jakých je hromada v každé hospodě, nu ale je na ni znaménko, a je to vlastní sklenice pana rady, a pan rada z ní pije každého večera. Podstatné na věci není ta sklenice, nýbrž to, že se z ní pije každého večera na téže židli v téže hospodě. Totéž je podstatou vlastního mínění: aby měl člověk své vlastní mínění,

482

musí k němu mít dnes a denně stejné okolnosti, takový, abych tak řekl, rezervovaný stůl v životě.

Vlastnictví

Víte, kdo je nejbohatší? To se rozumí, že milenci; ne však pro různé duševní poklady a državy, nýbrž pro celou spoustu hmotných věcí, které si beztrestně přisvojují. „Pamatuješ se, Pepo, na tu naši lavičku? Víš, tam v našem lese, co jsme tenkrát šli?“ Těm nestydím stačí, aby tamtudy jednou šli, a už je to jejich!

V obecném zájmu

V obecném zájmu například není, aby zámečník dělal dobré zámky (to je jeho, a ne obecná věc), nýbrž aby vedl opozici v místní záložně. Není v obecném zájmu, aby pan berní vybral daně, nýbrž aby organizoval nějakou stranu obecných zájemníků. Tomu se říká veřejné zásluhy. Kdo dělal laciné zájmy nebo vzorné účty nebo vůbec to, co uměl, na místě, kde byl postaven, nedostane olivový věnec veřejných zásluh. Obecný zájem je něco jako obecní pastvina: může tam každý; zde je — v opaku k biblickému slovu — mnoho vyvolených, ale málo povoláních. K obecnému zájmu není třeba zvláštních znalostí; naopak zvláštní znalosti zužují takzvané široké hledisko obecného zájmu. Každá moderní obec má mít pro děti několik obecních hřišť a pro dospělé několik obecných zájmů.

483

Položit si otázku

Toto je praktický trik, jak otázku zdolat: neboť jakmile otázku položíte, nemůže se už bránit. Je to, jako byste nejdřív položili boxera do provazů nebo na prkna, dokonce ho svázali a pak do něho začali mlátit. Ve skutečnosti žádná pořádná, aktuální otázka neleží ani nestojí, nýbrž běhá po světě, vrtí se bou, má sterou podobu a steré užití; místo ní tedy dovlečeme do ringu vycpaného panáka, který jí je trochu podoben, ač je vycpán jen pilinami; tohoto panáka potom „položíme“ místo otázky, a je to.

Myslíte, že si hraju se slovy? Kdyby většina otázek nebyla jenom vycpaná, nebyla by většina našich odpovědí a řešení tak marná.

Ujmuti se slova

Tady už mne zřejmě jen šálí usus verbi: když čtu, že se někdo někde „ujal slova“, mám představu, že se ho ujal tak, jako by se ujímal sirotka: tak šlechetně a obětavě, že tomu slovu bylo křivděno, že bylo utlačeno nebo zapomenuto, a tu tedy že ten člověk vstal a řekl: „Proboha vás prosím, lidičky, buďte tak hodní, já nevím, jak to říci, ale tuhle je jedno slovo, které leží mezi námi na zemi jako žebráček, a nikdo z pánů řečníků se k němu neschýlí, aby mu pomohl na nohy; a tak jsem chtěl jaksi poprosit, abyste se nad ním jako slitovali.“ A tu by řekl to sirotčí, ušlápnuté, všemi zapomenuté slovo, a bylo by to dejme tomu „láska“ nebo „odpuštění si, co jsme si“, nebo „všichni naši bližní“ — slovo, které opravdu nemá zastoupení na politických schůzích či valných hromadách, kde právě se lidé „ujímají slova“. To však rozhodně není národním zvykem.

Lidové noviny 3. a 8. 8. a 14. 10.

484

RES AD TRIARIOS PERVENIT

Těto věty užíval Caesar, když šlo v nějaké mele do tuhého; teprve tehdy zasáhli do boje triariové, nejstarší vojáci, a ti to musili vyhrát. Roku 1916 došlo na naše nejstarší veterány: na IV. třídu Akademie; bohužel ti to, jak se zdá, nevyhráli.

Nemám tady na venkově akta celé aféry; jen náhodou dostalo se mi do rukou v novinách prohlášení prezidia České akademie, z něhož vyrozumívám tolik: že Karel Dostál-Lutinov se už dožral na to, že mu pořád strkají nos do jeho smutně známé rakousko-vlastenecké válečné lidové písně, a napsal, jak se zdá, v Hanáckých listech, že neblahý výtvor složil na pozvání České akademie a dostal za to od ní cenu. Na toto velmi povážlivé obvinění tedy Akademie odpovídá; z toho vyjímám tolik: Soutěž na vlasteneckou báseň si vymyslel roku 1916 prezident zemské správní komise hrabě Schönborn a přišel s tím na sekretáře Akademie p. Heritese. Ten mu „slibil, že *stolá poradu* složenou ze zástupců rozličných korporací. Pak byla soutěž vypsaná a přihlášky k ní přijímala podle znění soutěže kancelář Akademie. Sešlo se jich 168, ale cena nemohla býti udělena pro malou hodnotu zaslanych prací. Proto se usnesla vypsati soutěž užší, k níž byli pozváni spisovatelé jí ustanovení. Pozváni to podle usnesení poroty vykonal p. Herites.“ Archivovaný oklep tohoto pozvání „jest na papíru s firmou Česká akademie a podepsán jest jménem p. Heritesovým, s přídavkem, sekretář IV. třídy Č. ak.“, jímž tehdy byl a posud jest. Jinak není v pozvání nejmenší zmínky o Akademii, naopak počíná se slovy: „Ze všech českých sdružení literárních a hudebních složená porota... usnesla se k dosažení cíle vypsati užší soutěž... Česká akademie soutěže této nevypisovala, poroty k ní neustavovala, nikoho k ní nevyzývala, o ceně nerozhodovala ani jí nevyplácela, a míra, jakou při celé té věci byla zúčastněna, sotva převyšovala nejmenší míru toho, co roku 1916 a 1917 tehdejší

485